

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПРИХОДЬКО ІГОР ВІКТОРОВИЧ

УДК:796.015.4:796.093.645/355.233.22(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В
УМОВАХ ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО
ПРОФІЛЮ**

017 – Фізична культура і спорт

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.В. Приходько

Наукові керівники:

кандидат педагогічних наук, доцент

Дикий Олег Юрійович

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент

Корчагін Микола Валерійович

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Приходько І. В. Формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт. – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та розробити модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

У дисертаційному дослідженні було вирішено завдання:

1. Узагальнити дані літературних джерел і нормативно-правових документів з питань організації навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

2. Дослідити наявний стан організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю та визначити підходи щодо удосконалення системи формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

3. Розробити модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

4. Дослідити ефективність впровадження розробленої моделі в умовах спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Об'єкт дослідження – навчально-тренувальний процес спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Предмет дослідження – модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Для вирішення поставлених завдань дослідження використано комплекс взаємодоповнюючих наукових методів дослідження: теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних науково-методичних джерел і нормативно-правових документів; анкетування й експертне опитування; метод системного аналізу; метод моделювання; педагогічний експеримент; педагогічне спостереження; тестування рівня розвитку фізичних якостей; антропометричні методи; медико-біологічні методи; психодіагностичні методи; статистичні методи обробки результатів дослідження.

Практична і теоретична значущість роботи полягає у розробці та впровадженні моделі формування компетентностей з фізичної культури на базі спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практику організації та проведення освітньої діяльності семи закладів профільної освіти: Харківського фахового коледжу спорту, Комунального закладу «Харківський фаховий коледж спортивного профілю» Харківської обласної ради, Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю, Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради, КЗ ЛОР «Львівський фаховий коледж спорту», Комунального закладу Київської обласної ради «Київський обласний спортивний фаховий коледж», Комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований фаховий коледж спортивного профілю ім. С. Бубки».

Розроблену авторську модель формування компетентностей з фізичної культури планується використовувати при розробці навчальних програм для закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Виявлено, що навчально-тренувальний процес в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю поєднує в собі здобуття освіти в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» (профільної та фахової передвищої) та багаторічну спортивну підготовку обдарованих спортсменів – кандидатів до збірних команд України. Водночас, нова редакція Закону України «Про освіту» вимагає від спортивних

ліцеїв (що входять до складу професійних коледжів спортивного профілю) впровадження профільного навчання за спортивним напрямком з метою формування у випускників компетентностей з фізичної культури. На сучасному етапі розвитку сфери фізичної культури і спорту майже відсутні дослідження специфіки навчально-тренувального процесу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.

У першому розділі «Науково-теоретичні основи формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю» висвітлено засади функціонування в Україні закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю, розкрито підходи до організації профільного навчання за спортивним напрямком та визначено засади створення структурно-функціональної моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. З'ясовано, що профільне навчання в Україні є перспективною новацією освіти і відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» впроваджується на рівні спеціалізованої фахової передвищої освіти. Спеціалізована фахова передвища спортивна освіта передбачає засвоєння освітньо-професійної програми з відповідного виду спорту з метою набуття комплексу професійних компетентностей у сфері фізичної культури і спорту з одночасним здобуттям профільної середньої освіти або на основі профільної середньої освіти.

Проведений аналіз літературних джерел свідчить, що на сучасному етапі профільна освіта спортивного напрямку розвивається на нормативно-правовій базі, що постійно змінюються, і основними підходами до удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю доцільно визнати компетентнісний, професійно-орієнтований, особистісно орієнтований, діяльнісний та рефлексивний підходи. Зазначені підходи було застосовано для обґрунтування моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

У другому розділі «Методи та організація досліджень» представлено використані в роботі методи дослідження: загальнонаукові, соціологічні, педагогічні, антропометричні, медико-біологічні, психодіагностичні та статистичні. Серед загальнонаукових методів дослідження було обрано теоретичний аналіз, систематизацію та узагальнення даних науково-методичних джерел і керівних документів, метод системного аналізу, метод аксіологічного підходу, метод діяльнісного підходу, метод рефлексивного підходу та метод педагогічного моделювання.

Група соціологічних методів представлена анкетуванням та експертним опитуванням. Педагогічні методи включали: педагогічне спостереження, педагогічне тестування рівня розвитку рухових здібностей і педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний). Антропометричні методи використовувались для визначення рівня фізичного розвитку учасників дослідження: відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 13.09.2013 року № 802 методом сигмальних відхилень та за допомогою ваго-ростового індексу Кетле. Стандартні медико-біологічні методи (ритмовазометрія, електроманометрія, спірометрія, динамометрія) було застосовано для оцінки фізичного розвитку учасників експерименту (оцінка фізичного стану за О. Піроговою) та рівня фізичного здоров'я (експрес-оцінка Г. Апанасенка). Психодіагностичні методи включали дослідження вольової саморегуляції А. Зверькова та Е. Ейдмана, діагностика рівня розвитку рефлексивності А. Карпова, інтелектуальний тест Г. Айзенка.

Третій розділ «Дослідження стану навчально-тренувального процесу спортивного ліцею» присвячений аналізу навчально-тренувального процесу спортивного ліцею, дослідженню фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рухових здібностей та рівня спортивної майстерності учнів спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту. Для дослідження було визначено три контрольні групи учнів 10-х класів спортивного ліцею протягом 2020-2022 років. Встановлено, що протягом 2020-2022 років спостерігається поступове погіршення фізичного стану, рівня фізичного

здоров'я, показників швидкості, спритності та витривалості, а також рівня спортивної майстерності учнів спортивного ліцею.

В *четвертому розділі* «Обґрунтування і розробка моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю» визначено ключові компетентності учнів, які мають формуватися протягом навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, відображено теоретичне обґрунтування компонентів авторської структурно-функціональної моделі та надано результати формувального експерименту з впровадження моделі в навчально-тренувальний процес спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту. На основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів було теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Складовими зазначеної моделі було обрано змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний та рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти. Результатами формувального експерименту засвідчено позитивний вплив авторської моделі на фізичний стан, рівень фізичного здоров'я, показники силових, швидко-силових рухових якостей та витривалості. Зафіксовано також покращення рівня спортивної майстерності представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною. Ефективність впровадження авторської моделі підтверджується результатами оцінювання навчальних досягнень учнів в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах.

У рамках дисертаційної роботи отримані основні результати, що мають наукову новизну:

вперше:

– досліджено сучасний стан організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– визначено ключові компетентності з фізичної культури для учнів, які здобувають освіту в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів науково обґрунтовано та розроблено модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– отримано дані про особливості застосування моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

статистично підтверджено, що впроваджена модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів сприяє покращенню фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності, досягнень в мотиваційній та рефлексивній сферах учнів ліцею спортивного профілю;

розширено та доповнено інформаційну базу даних щодо напрямків розвитку системи підготовки в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделей підготовки фахівців фізичної культури і спорту для закладів фахової передвищої та вищої освіти.

Ключові слова: компетентність, фізична культура, фізичне виховання, теоретична підготовка, мотивація, рухова підготовленість, здоров'я, фізичні якості, фізичний стан, заклад фахової передвищої освіти, ліцей, спортивний профіль, учні, студенти, спортсмени.

SUMMARY

Prykhodko Igor. Formation of physical education competencies in a specialized sports education institution. – Qualification scientific work in the form of a manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 017 Physical Culture and Sports. – Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

Dissertation is dedicated to a topical issue formation of physical education competencies in a specialized sports education institution.

The purpose of the study is to scientifically substantiate and develop a model for the formation of physical education competencies in a specialized sports education institution.

The dissertation research solved the following *tasks*:

1. To summarize the data of literary sources and regulatory documents on the organization of the educational and training process of a specialized educational institution of a sports profile.

2. To investigate the current state of the organization of the educational and training process of a sports lyceum of a specialized educational institution of a sports profile and to determine approaches to improving the system of forming physical culture competencies in a specialized educational institution of a sports profile.

3. To develop a model of forming physical culture competencies in a specialized educational institution of a sports profile.

4. To investigate the effectiveness of implementing the developed model in a sports lyceum of a specialized educational institution of a sports profile.

The *object* of the study is the educational and training process of a sports lyceum of a specialized educational institution of a sports profile. The *subject* of the study is a model of the formation of physical education competencies in the conditions of a specialized educational institution of a sports profile.

To solve the research tasks, a complex of complementary scientific research methods was used: theoretical analysis, systematization and generalization of data from scientific and methodological sources and regulatory and legal documents;

questionnaires and expert interviews; system analysis method; modeling method; pedagogical experiment; pedagogical observation; testing level of development of physical qualities; anthropometric methods; medical and biological methods; psycho-diagnostic methods; statistical methods of processing research results.

The practical and theoretical significance of the work lies in the development and implementation of a model for the formation of physical education competencies on the basis of a sports lyceum of a specialized sports education institution.

The results of the dissertation research were implemented in the practice of organizing and conducting educational activities of seven specialized educational institutions: Kharkiv Professional College of Sports, Municipal Institution «Kharkiv Professional College of Sports» of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv Republican Boarding Lyceum of Sports, Municipal Institution «Dnipropetrovsk Professional College of Sports» of the Dnipropetrovsk Regional Council, ENT College «Lviv Professional College of Sports», Municipal Institution of the Kyiv Regional Council «Kyiv Regional Sports Professional College», Municipal institution «Donetsk regional specialized professional college of sports profile them S. Bubka».

The developed author's model of the formation of physical education competencies is planned to be used in the development of educational programs for specialized sports education institutions.

It was found that the educational and training process in institutions specialized sports education combines education in the field of knowledge 01 «Education/Pedagogy» in the specialty 017 «Physical Culture and Sports» (profile and professional pre-higher) and many years of sports training of gifted athletes - candidates for the national teams of Ukraine. At the same time, the new version of the Law of Ukraine «On Education» requires sports lyceums (which are part of professional colleges of a sports profile) to introduce specialized training in the sports direction in order to form physical culture competencies in graduates. At the current stage of development of the sphere of physical culture and sports, there are

almost no studies of the specifics of the educational and training process of institutions specialized sports education.

The first section «Scientific and theoretical foundations of the formation of physical culture competencies in a specialized sports education institution» highlights the principles of functioning in Ukraine of specialized sports education institutions, reveals approaches to the organization of specialized training in the sports direction and defines the principles of creating a structural and functional model of the formation of physical culture competencies in a specialized sports education institution. It is found that specialized training in Ukraine is a promising innovation in education and, in accordance with the Law of Ukraine «On Professional Pre-Higher Education», is implemented at the level of specialized professional pre-higher education. Specialized professional pre-higher sports education involves mastering an educational and professional program in the relevant sport in order to acquire a set of professional competencies in the field of physical culture and sports with the simultaneous acquisition of specialized secondary education or on the basis of specialized secondary education.

The analysis of literary sources shows that at the present stage Specialized sports education is developed on a constantly changing regulatory and legal basis and basic approaches to improving the educational and training process. It is advisable to recognize a specialized sports education institution competency-based, professionally-oriented, personally-oriented, activity-based and reflective approaches. These approaches were used to substantiate the model formation of physical education competencies in a specialized sports education institution.

The second section «Methods and organization of research» presents the research methods used in the work: general scientific, sociological, pedagogical, anthropometric, medical-biological, psycho-diagnostic and statistical. Among the general scientific research methods, the following were selected: theoretical analysis, systematization and generalization of data from scientific and methodological sources and guiding documents, the method of system analysis, the method of the axiological approach, the method of the activity approach, the method

of the reflective approach and the method of pedagogical modeling. The group of sociological methods is represented by questionnaires and expert interviews.

Pedagogical methods included: pedagogical observation, pedagogical testing of the level of development of motor abilities and pedagogical experiment (confirmatory and formative). Anthropometric methods were used to determine the level of physical development of the study participants: in accordance with the order of the Ministry of Health of Ukraine dated September 13, 2013, No. 802 by the signal deviation method and using the Quetelet weight-height index. Standard medical and biological methods (rhythmovazometry, electromanometry, spirometry, dynamometry) were used to assess the physical development of the participants of the experiment (physical condition assessment according to O. Pirogova) and the level of physical health (express assessment by G. Apanasenko). Psychodiagnostic methods included the study of volitional self-regulation by A. Zverkov and E. Eidman, diagnostics of the level of development of reflexivity by A. Karpov, and the intellectual test by G. Eysenck.

The section three «Study of the state of the educational and training process of the sports lyceum» is dedicated to the analysis of the educational and training process of the sports lyceum, the study of physical development, physical condition, physical health, motor abilities and the level of sportsmanship of students of the sports lyceum of the Kharkiv Professional College of Sports. Three control groups of 10th grade students of the sports lyceum were identified for the study during 2020-2022. It was established that during 2020-2022 there was a gradual deterioration in the physical condition, level of physical health, indicators of speed, agility and endurance, as well as the level of sportsmanship of students of the sports lyceum.

In the fourth section «Substantiation and development of the model formation of physical education competencies in a specialized sports education institution» key competencies of students have been identified, which should be formed during training in a specialized sports education institution. The theoretical justification of the components of the author's structural-functional model is reflected and the results of a formative experiment on the implementation of the model into the educational

and training process of the sports lyceum of the Kharkiv Professional College of Sports are provided. Based on the competency-based, professionally-oriented, personally-oriented, activity-based and reflective approaches, a structural-functional model of the formation of physical education competencies in a specialized sports-oriented educational institution was theoretically substantiated and developed.

The components of the specified model were selected as content, technological, organizational-pedagogical, resource and reflective-evaluative (resultative) components. The results of the formative experiment demonstrated the positive impact of the author's model on physical condition, level of physical health, indicators of strength, speed-strength motor qualities and endurance. An improvement in the level of sportsmanship of the representatives of the experimental group compared to the control group was also recorded. The effectiveness of the implementation of the author's model is confirmed by the results of assessing the educational achievements of students in motivational, reflective and cognitive areas.

The following main results of scientific novelty were obtained within the framework of the dissertation:

for the first time:

- the current state of the organization of the educational and training process of a sports lyceum, a specialized sports education institution, was investigated;

- key physical education competencies have been identified for students who receive education in a specialized sports education institution;

- based on competency-based, professionally-oriented, personally-oriented, activity-oriented and reflective approaches, a model for the formation of physical education competencies in a specialized sports-oriented educational institution has been scientifically substantiated and developed;

- data were obtained on the features of the application of the model for the formation of physical education competencies in a specialized sports education institution;

statistically confirmed that the implemented model of formation of physical education competencies in a specialized sports-oriented educational institution

based on competency-based, professionally-oriented, personally-oriented, activity-oriented and reflective approaches contributes to the improvement of physical development, physical condition, physical health, level of physical fitness, sportsmanship, achievements in the motivational and reflective spheres of students of a sports-oriented lyceum;

expanded and supplemented an information database on the development directions of the training system in specialized sports education institutions.

Prospects for further research lie in the development of models for training physical education and sports specialists for institutions of professional pre-higher and higher education.

Keywords: competence, physical culture, physical education, theoretical training, motivation, motor fitness, health, physical qualities, physical condition, institution of professional pre-higher education, lyceum, sports profile, pupils, students, athletes.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

1. Приходько І. В., Ольховий О. М. Актуальні питання профільного навчання за спортивним напрямком. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К., 2023. Випуск 6 (166) 23. С. 132-136. [doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6\(166\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).28) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Особистий внесок співавтора полягає у постановці завдання та формулюванні висновків).

2. Приходько І., Корчагін М., Ольховий О. Дослідження рівня спортивної майстерності учнів ліцею спортивного профілю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К., 2024. Випуск 10(183), С. 188-194. [doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).35](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).35) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів. Внесок Ольхового О. полягає у обробці результатів та формулюванні висновків).

3. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2024. № 2(66). С.15-22. doi.org/10.29038/2220-7481-2024-02-15-22 (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і підведенні висновків).

4. Ігор Приходько, Олег Ольховий, Микола Корчагін. Зміни у фізичній підготовленості учнів ліцею спортивного профілю. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини* / 2024. Випуск 29(2). [doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29\(2\)](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29(2)). С. 83-90. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань дослідження, проведенні експериментальних досліджень. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і формулюванні висновків).

5. Ігор Приходько, Олег Дикий, Олег Ольховий, Микола Корчагін. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2024. 3(67), 39-47. doi.org/10.29038/2220-7481-2024-03-39-47. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань дослідження, проведенні досліджень. Внесок Дикого О. полягає в опрацюванні завдань дослідження. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і формулюванні висновків).

6. Yaroslav Leonov, Oleksandr Zheltoborodov, Oleh Olkhovyi, Ihor Prykhodko, Ihor Pober. Creative Mechanisms of Managing Organizational Development in Uncertainty. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields*, / 2024. [SI], т. 15, п. 4, стор. 849 - 863, ISSN 2068-7710. [doi.org/10.14505/tpref.v15.4\(32\).05](https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4(32).05) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

7. Альошина А., Ольховий О., Приходько І. Профільне навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична*

активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. 8 черв. 2023. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. 52 с. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

8. Корчагін Микола, Ольховий Олег, Приходько Ігор. Профільна середня освіта професійного спрямування в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту» 06 червня 2023. ХДАФК. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).*

9. Сова М., Приходько І. Виклики організації тренувального процесу юних спортсменів на Харківщині в умовах війни. *Збірник тез XVIII Міжнародної наукової конференції «Моделювання а інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті», ЛДУФК імені Івана Боберського Львів – Берегове, 19–23 вересня 2023. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).*

10. Желтобородов О., Ольховий О., Приходько І. Петро Заковорот – один із засновників української школи спортивного фехтування. *Збірник тез доповідей VI Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури (19 вересня 2023). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. С.38-39. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).*

11. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Алгоритм моделювання профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи: Збірник тез XXIII Міжнародної науково-практичної конференції, 6 грудня 2023. Харків : ХДАФК, 2023. С. 50-51. (Особистий*

внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків).

12. Ігор Приходько, Микола Корчагін, Алла Альошина, Олег Ольховий. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (13– 14 черв. 2024). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. – С.77-79. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків).

13. Приходько Ігор, Ольховий Олег, Корчагін Микола. Дослідження показників фізичних якостей майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Історія фізичної культури і спорту народів Європи (12 вересня 2024 р.): VII Збірник тез доповідей Міжнар. наук. конгр. іст. фіз. культ.* Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

14. Prikhodko I., Olkhovyi O., Korchagin M. Research on the Influence of the Author's Model of Profile Training on the Physical Condition of Future Physical Culture Specialists: *7th International Eurasia Sports, Education and Society Congress.* (11-13.11.2024). Kars. Turkey. P. 30. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

15. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Дослідження рівня швидкісної витривалості легкоатлетів – спринтерів в залежності від кваліфікації: матеріали з досвіду роботи. Харків: ХФКС, 2021. 34 с..

16. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Особливості спеціальної швидкісно – силової підготовки легкоатлетів – спринтерів юніорів: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2022. 54 с.

17. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Методика навчання та удосконалення техніки стартового розбігу в спринтерському бігу на 100м юнаків та юніорів: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2023. 74 с.

18. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Критерії відбору та планування навчально – тренувального процесу на етапі початкової спеціалізації юних бар'єристок в умовах спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2024. 37 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	22
ВСТУП.....	23
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ.....	29
1.1. Нормативно-правові основи функціонування закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.....	29
1.2. Теоретичний аналіз підходів до організації профільного навчання в Україні.....	37
1.3. Профільне навчання за спортивним напрямком, його сутність та проблеми.....	48
1.4. Теоретичні засади створення педагогічної моделі.....	56
Висновки до першого розділу.....	62
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	65
2.1. Методи досліджень.....	66
2.1.1. Загальнонаукові методи.....	67
2.1.2. Соціологічні методи.....	72
2.1.3. Педагогічні методи.....	74
2.1.4. Антропометричні методи.....	76
2.1.5. Медико-біологічні методи.....	77
2.1.6. Психодіагностичні методи.....	80
2.1.7. Методи математичної статистики.....	85
2.2. Організація досліджень.....	85
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СПОРТИВНОГО ЛІЦЕЮ.....	87
3.1. Аналіз нормативних основ організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею.....	87
3.2. Дослідження фізичного розвитку та фізичного стану учнів ліцею.....	91

3.3. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів ліцею.....	98
3.4. Дослідження рівня розвитку рухових здібностей учнів ліцею.....	108
3.5. Дослідження рівня спортивної майстерності учнів ліцею.....	111
Висновки до третього розділу.....	116
РОЗДІЛ 4. ОБҐРУНТУВАННЯ І РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ.....	
4.1. Дослідження суб'єктивної думки учнів ліцею щодо перспектив їхньої майбутньої професійної діяльності.....	119
4.2. Дослідження потреб ринку освіти та визначення переліку ключових компетентностей випускника закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.....	129
4.3. Моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю...	135
4.4. Дослідження ефективності авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.....	149
Висновки до четвертого розділу.....	165
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	
ВИСНОВКИ.....	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
Додаток А. Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.....	208
Додаток Б. Акти впровадження результатів досліджень.....	213
Додаток В. Анкета професійного самовизначення учнів.....	220
Додаток Г. Експертний аналіз даних.....	223
Додаток Д. Анкета опитувальника «Дослідження вольової саморегуляції».....	231

Додаток Е. Анкета опитувальника «Діагностика рівня розвитку рефлексивності».....233

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТдіаст.	– діастолічний артеріальний тиск
АТсист.	– систолічний артеріальний тиск
АТср.сп.	– середній артеріальний тиск у спокої
ЕГ	– експериментальна група
ЖЄЛ	– життєва ємність легень
ЖІ	– життєвий індекс
Зріст	– довжина тіла
ІФС	– індекс фізичного стану
КГ	– контрольна група
М тіла	– маса тіла
ФП	– фізична підготовка
ФКіС	– фізична культура і спорт
ЧСС	– частота серцевих скорочень
ЧСС ср.	– середня частота серцевих скорочень
ХФКС	– Харківський фаховий коледж спорту

ВСТУП

Актуальність. Процесом реформування системи освіти в Україні започатковано функціонування цілого класу закладів: ліцеїв, гімназій, коледжів. Особливе місце серед них займають спортивні ліцеї закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Основним напрямком педагогічної діяльності таких закладів є відбір, навчання і виховання здібних та обдарованих дітей для формування резерву збірних команд України. Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» фахова передвища спортивна освіта передбачає засвоєння освітньо-професійної програми з відповідного виду спорту з метою набуття комплексу професійних компетентностей у сфері фізичної культури і спорту, формування та розвитку індивідуальних здібностей в обраному виді спорту та здобувається на основі початкової спортивної та базової середньої освіти з одночасним здобуттям профільної середньої або на основі профільної середньої освіти [63]. Тож, спеціалізовані спортивні ліцеї-інтернати, що входять до складу професійних коледжів спортивного профілю забезпечують виконання освітньо-професійних програм з видів спорту одночасно із здобуттям профільної середньої освіти. Дуалізм існування закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю полягає в узгодженості безперервного інтегрованого освітнього процесу здобувачів освіти і навчально-тренувального процесу обдарованих спортсменів – кандидатів до збірних команд України [68].

Сучасним етапом розвитку освітньої системи в Україні є профільне навчання в закладах загальної середньої освіти. Нова редакція Закону України «Про освіту», що набула чинності у 2018 року визначає модель старшої школи, яка будується саме на основі профільного навчання [61]. Разом з тим, основною діяльністю закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю є безперервний навчально-тренувальний процес протягом року, що здійснюється на основі сучасної методики тренування із застосуванням технічних засобів і відновлювальних заходів на базі засвоєння тренувальних і

змагальних навантажень. Проте, здобуття середньої освіти відповідного профілю є важливим для подальшої освітньої траєкторії майбутнього фахівця фізичної культури і спорту, тому що заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю є водночас і освітнім закладом здобуття фахової передвищої освіти і закладом фізичної культури і спорту [64]. Відповідно до своїх завдань заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю має право забезпечувати здобуття профільної середньої освіти професійного та академічного спрямування (рівень старшої школи), професійної (професійно-технічної) освіти та/або початкового рівня вищої освіти та/або першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (рівень фахового коледжу) [150].

Багаторічний досвід функціонування в нашій країні спортивних шкіл-інтернатів свідчить про їх ефективність. Велика кількість випускників закладів спортивного профілю поповнили ряди переможців та призерів Олімпійських ігор, Чемпіонатів Світу та Європи. Проте, більша частина вихованців таких закладів, не здобувши гучної перемоги на спортивному олімпі поповнюють лави працівників галузі фізична культура та спорт: тренерів, шкільних вчителів, викладачів вищих та професійних закладів освіти, фітнес-інструкторів та менеджерів спортивних клубів. Для майбутніх фахівців в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» (за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт») важливим є отримання певних знань та формування відповідних ключових компетентностей, які дозволять отримати вищу освіту та можливість працевлаштування у майбутньому (в тому числі і після закінчення спортивної кар'єри).

Таким чином, актуальність даної роботи обумовлюється необхідністю вирішення завдань формування компетентностей з фізичної культури в умовах безперервного навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено відповідно до тем науково-дослідної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–

2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196); на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924).

Роль автора полягала у науковому обґрунтуванні, розробці та впровадженні моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та розробити модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Узагальнити дані літературних джерел і нормативно-правових документів з питань організації навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.
2. Дослідити наявний стан організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю та визначити підходи щодо удосконалення системи формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.
3. Розробити модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.
4. Дослідити ефективність впровадження розробленої моделі в умовах спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Об'єкт дослідження. Навчально-тренувальний процес спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Предмет дослідження. Модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Методи досліджень. Для вирішення поставлених завдань дослідження використано комплекс взаємодоповнюючих наукових методів дослідження: теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних науково-методичних джерел і нормативно-правових документів; анкетування й експертне опитування; метод системного аналізу; метод моделювання; педагогічний експеримент; педагогічне спостереження; тестування рівня розвитку фізичних якостей; антропометричні методи; медико-біологічні методи; психодіагностичні методи; статистичні методи обробки результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів. У рамках дисертаційної роботи отримані основні результати, що мають наукову новизну:

вперше:

– досліджено сучасний стан організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– визначено ключові компетентності з фізичної культури для учнів, які здобувають освіту в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів науково обґрунтовано та розроблено модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– отримано дані про особливості застосування моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

статистично підтверджено, що впроваджена модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів сприяє покращенню фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня

фізичної підготовленості, спортивної майстерності, досягнень в мотиваційній та рефлексивній сферах учнів ліцею спортивного профілю;

розширено та доповнено інформаційну базу даних щодо напрямків розвитку системи підготовки в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Практична і теоретична значущість роботи полягає у розробці та впровадженні моделі формування компетентностей з фізичної культури на базі спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практику організації та проведення освітньої діяльності семи закладів профільної освіти: Харківського фахового коледжу спорту, Комунального закладу «Харківський фаховий коледж спортивного профілю» Харківської обласної ради, Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю, Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради, КЗ ЛОР «Львівський фаховий коледж спорту», Комунального закладу Київської обласної ради «Київський обласний спортивний фаховий коледж», Комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований фаховий коледж спортивного профілю ім. С. Бубки».

Розроблену авторську модель формування компетентностей з фізичної культури планується використовувати при розробці навчальних програм для закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Особистий внесок здобувача полягає в аналізі теоретичних основ і науковому підході до вирішення питань пов'язаних з темою дослідження, організацією і проведенням експериментальних досліджень, одержанні фактичного матеріалу, теоретичному аналізі отриманих даних, науковому обґрунтуванні та розробці моделі профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: VII Міжнародній науково-практичній

конференції (Луцьк, 8 червня 2023 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту» (Харків, 06 червня 2023 р.); XVIII Міжнародній науковій конференції «Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті» (Львів – Берегове, 19–23 вересня 2023 р.); VI Міжнародному науковому конгресі істориків фізичної культури «Історія фізичної культури і спорту народів Європи» (Луцьк, 19 вересня 2023 р.); XXIII Міжнародній науково-практичній конференції (Харків, 6 грудня 2023 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції (Луцьк, 13–14 червень 2024 р.); VII Міжнародному науковому конгресі істориків фізичної культури «Історія фізичної культури і спорту народів Європи» (Луцьк, 12-13 вересня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції (Дніпро, 24-25 жовтня 2024 р.), «7th International Eurasia Sports, Education and Society Congress» (Карс, Туреччина, 11-13.11.2024).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 18 працях, з яких 5 опубліковані у фахових виданнях України, 1 – у виданні, що внесено до наукометричної бази Scopus, 8 публікацій апробаційного характеру та 4 методичних рекомендацій, що додатково відображають результати дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, списку публікацій автора, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 181 сторінку. Робота вміщує 54 таблиці та ілюстрована 5 рисунками. Список використаних джерел вміщує 225 найменувань, з яких 205 – кирилицею та 20 – латиницею.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ
ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО
ПРОФІЛЮ

1.1. Нормативно-правові основи функціонування закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю

Процес реформування системи освіти в Україні започаткував функціонування цілого класу нових закладів: ліцеїв, гімназій коледжів. Особливе місце серед них займають освітні заклади спортивного профілю. Основним напрямом їхньої педагогічної діяльності є відбір, навчання і виховання здібних та обдарованих дітей для формування резерву збірних команд України.

Відповідно до наказу міністерства освіти і науки України від 31 липня 2020 року № 987 «Про перейменування Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1 та скасування деяких наказів Міністерства освіти і науки України» було змінено тип закладу та перейменовано «Харківське державне вище училище фізичної культури № 1» на «Харківський фаховий коледж спорту» (ХФКС). Таким чином, ХФКС є правонаступником Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1.

Станом на 2020 рік ХФКС визначено закладом спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання, що забезпечує відбір та спортивну підготовку обдарованих дітей та молоді, створює умови для розвитку їх індивідуальних здібностей з метою поглибленого оволодіння спеціалізацією в обраному виді спорту, досягнення високих спортивних результатів та поповнення національних збірних команд України у поєднанні зі здобуттям повної загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» фахова передвища спортивна освіта передбачає засвоєння освітньо-професійної програми з відповідного виду спорту з метою набуття комплексу професійних компетентностей у сфері фізичної культури і спорту, формування та розвитку індивідуальних здібностей в обраному виді спорту та здобувається на основі початкової спортивної та базової середньої освіти з одночасним здобуттям профільної середньої або на основі профільної середньої освіти.

Діяльність закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання усіх типів (незалежно від підпорядкування і форми власності) регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 року № 2061 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 73 [150], якою було затверджено Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання (далі по тексті – Положення). В Положенні зазначено, що відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» заклад спеціалізованої освіти є закладом фізичної культури і спорту [61]. Проте, через те що в стінах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю здійснюється безперервний інтегрований освітній процес, нормативно-правовими основами здобуття освіти вихованцями закладу є закони України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти та науки України [61, 62, 63].

Стаття 9 Закону України «Про фахову передвищу освіту» регламентує фахову передвищу освіту спортивного спрямування, як таку, що передбачає засвоєння освітньо-професійної програми з відповідного виду спорту з метою набуття комплексу професійних компетентностей у сфері фізичної культури і спорту, формування та розвитку індивідуальних здібностей особи, поглибленого оволодіння спеціалізацією в обраному виді спорту та здобувається на основі початкової спортивної та базової середньої освіти з одночасним здобуттям профільної середньої освіти або на основі профільної

середньої освіти [63]. Під професійними компетентностями науковці мають на увазі інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [20]. Проте, формування професійних компетентностей майбутнього фахівця у сфері фізичної культури і спорту неможливо без попереднього формування ключових компетентностей на рівні середньої освіти [62].

Відповідно до Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання безперервний інтегрований освітній процес у закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю здійснюється на кількох рівнях освіти (повної загальної середньої, професійної, фахової передвищої і, навіть, вищої) за наявності відповідної акредитації освітньої програми [150]. В Положенні зазначено, що основою діяльності закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є безперервний навчально-тренувальний процес протягом року, який здійснюється на основі сучасної методики тренування із застосуванням технічних засобів і відновлювальних заходів на базі освоєння тренувальних і змагальних навантажень. Таким чином, дуалізм існування закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю полягає в узгодженості безперервного інтегрованого освітнього процесу здобувачів освіти і навчально-тренувального процесу спортсменів [6].

Заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю, які діють одночасно на кількох рівнях освіти, можуть утворювати структурні підрозділи закладу: спортивний ліцей, професійний коледж спортивного профілю, інші заклади, які забезпечують виконання освітніх програм з видів спорту одночасно із здобуттям освіти відповідного рівня. До складу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю в якості структурного підрозділу входять ліцеї спортивного профілю із специфічними умовами навчання, які також поєднують навчально-тренувальний процес та здобуття учнями базової та профільної середньої освіти. Додатково, фаховий коледж, який провадить

освітню діяльність у системі фахової спеціалізованої передвищої освіти, має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття базової загальної середньої освіти, якщо наскрізна освітньо-професійна програма передбачає підготовку фахового молодшого бакалавра на основі початкової загальної середньої освіти. Тобто на базі ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання на рівні старшої школи учні можуть отримувати як профільну середню освіту, так і загальну середню освіту [150].

Прийом на навчання до закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю здійснюється на конкурсній основі з кількості осіб, які виявили здібності в спорті, пройшли попередню підготовку в закладах фізичної культури і спорту та позашкільної освіти і кваліфікованих спортсменів, які здатні поповнити збірні команди України з видів спорту. Вступити до закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю здобувачі можуть:

- після закінчення 6-го класу навчання у звичайній загальноосвітній школі і бути зарахованим до 7 класу ліцею;
- після закінчення 9-го класу навчання у звичайній загальноосвітній школі і бути зарахованим до 10 класу ліцею;
- на базі повної середньої освіти і бути зарахованим до 1 курсу Фахового коледжу [150].

Порядок зарахування до основного та змінного складу, відрахування та переведення учнів (студентів) до державного та комунального закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю затверджується Міністерством молоді та спорту України. Для забезпечення пошуку, відбору і прийому на навчання, профорієнтаційної роботи заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю може проводити навчально-тренувальні збори, вступні випробування (тестування), відбіркові спортивні змагання для спортсменів-кандидатів тривалістю залежно від специфіки виду спорту в межах загальної чисельності контингенту та затверджених асигнувань, відряджати вчителів з видів спорту (тренерів-викладачів) на спортивні змагання в межах України.

Фаховий коледж здійснює підготовку фахівців за ліцензованими спеціальностями та акредитованими освітньо-професійними програмами згідно з отриманими ліцензіями і сертифікатами. Заклад є самостійним, незалежним і відповідальним у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених законодавством, що становить зміст його автономії та самоврядування.

Основними завданнями закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю є:

- забезпечення реалізації права громадян на фахову передвищу освіту, запровадження системи безперервної та ступеневої освіти для обдарованих і висококваліфікованих спортсменів;
- підготовка кадрів з фахової передвищою освітою за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»;
- провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами фахової передвищої освіти за обраною ними спеціальністю;
- участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави шляхом формування людського капіталу;
- виховання в учнів та студентів патріотизму, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, академічної доброчесності, формування правової та екологічної культури, моральних цінностей, здорового способу життя, здатності критично мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;
- забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі теоретичної та практичної підготовки, дослідницької та інноваційної діяльності;
- створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і розкриття талантів, збереження здоров'я учасників освітнього процесу;

- збереження і примноження моральних, культурних цінностей та досягнень суспільства;
- поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян;
- налагодження міжнародних зв'язків і провадження міжнародної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;
- пошук, відбір та здійснення спортивної підготовки обдарованих дітей та молоді;
- організація інтенсивного та високоефективного освітньо-тренувального процесу, забезпечення участі учнів і студентів у змаганнях;
- вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників;
- взаємодія з роботодавцями, їх організаціями, іншими соціальними партнерами, професійними об'єднаннями з метою забезпечення працевлаштування випускників.

Зважаючи на завдання, які стоять перед закладами спеціалізованої освіти спортивного профілю, освітня діяльність закладів провадиться за наступними загальними принципами:

- плановості у роботі;
- відповідної якості надання освітніх послуг;
- забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти;
- забезпечення дотримання студенто-орієнтованого навчання в освітньому процесі;
- формування у здобувачів освіти національних і загальнолюдських цінностей;
- створення сприятливих умов для реалізації особистості;
- створення умов для фізичного розвитку здобувачів освіти [150].

Заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю можуть мати освітню програму, розроблену для одного і кількох рівнів освіти (наскрізна освітня програма). Навчально-тренувальний процес, спортивна робота та

підготовка спортсменів у закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю здійснюються за типовим навчальним планом з видів спорту та відповідно до програм з видів спорту, розроблених всеукраїнськими спортивними федераціями з видів спорту та затверджених Міністерством молоді та спорту України [150].

Порядок організації освітнього процесу, форми навчання та контролю за результатами навчання, структура навчального року, тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, тривалість канікул, інші форми організації освітнього процесу встановлюються закладами спеціалізованої освіти спортивного профілю самостійно відповідно до затвердженої освітньої програми. Щоденна кількість навчально-тренувальних занять, їх тривалість, інші форми навчально-тренувальної роботи визначаються закладом спеціалізованої освіти спортивного профілю самостійно відповідно до планів роботи, типового навчального плану з видів спорту, режиму роботи, розкладу освітніх занять (уроків) на тиждень, які складаються відповідно до санітарно-гігієнічних, лікарських і науково-педагогічних вимог та завдань спортивної підготовки [150].

Багаторічний досвід існування спортивних шкіл свідчить про їх ефективність, велика кількість їхніх випускників поповнили ряди переможців та призерів Олімпійських ігор, Чемпіонатів Світу та Європи. Проте, більша частина вихованців освітніх закладів спортивного профілю, не здобувши гучної перемоги на спортивному олімпі поповнила лави працівників фізичної культури і спорту: тренерів, шкільних вчителів, викладачів вищих та професійних закладів освіти, фітнес-інструкторів та менеджерів спортивних клубів. Для майбутніх фахівців в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» (за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт») важливим є отримання певних знань та формування відповідних компетентностей, які дозволять отримати вищу освіту та можливість працевлаштування у майбутньому (зокрема після закінчення спортивної кар'єри). Тому питання удосконалення навчально-тренувального процесу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю

наразі є актуальним. На наш погляд, основними напрямками удосконалення навчально-тренувального процесу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю доцільно визнати:

- оновлення освітніх програм, навчально-тренувальних програм та змісту освіти в площині впровадження профільного навчання;
- забезпечення здобувачам рівного доступу до подальшого здобуття вищої освіти шляхом отримання відповідних освітніх компетентностей;
- створення умов для реалізації індивідуальної траєкторії навчання електронними засобами;
- підвищення якості рівня освітніх послуг за рахунок постійного удосконалення програм та навчальних планів, форм організації освітньої діяльності, підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- впровадження сучасних підходів та технологій навчання, реалізації мультимедійних ресурсів і технічних засобів навчання.

Зважаючи на нову редакцію Закону України «Про освіту» 2018 року, удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на етапі отримання профільної середньої освіти можливе за рахунок впровадження профільного навчання. Ключовим питанням впровадження профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є необхідність розробки індивідуальних програм спортсменів з урахуванням їхньої спеціалізації. Освітня траєкторія членів молодіжних збірних команд країни з різних видів спорту передбачає навчання паралельно з інтенсивною спортивною підготовкою, дуже часто поза стінами навчального закладу, а тому із використанням технологій електронного та дистанційного навчання. З огляду на процес багаторічної спортивної підготовки освітній профіль окремого вихованця ліцею може містити індивідуальний набір освітніх програм та їхніх рівнів з необхідних базових чи профільних курсів.

1.2. Теоретичний аналіз підходів до організації профільного навчання в Україні

Інтеграція України до європейського освітнього простору вимагає від вищої школи адекватної реакції на процеси реформування загальної середньої школи, що відбуваються у провідних країнах світу. Загальною сучасною тенденцією розвитку старшої школи є її спрямованість на профільне навчання, орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти [3].

«Профільна школа» в Україні – поняття інтегроване. Характерною особливістю діяльності профільної школи є її поліфункціональність, так як крім освітньої та просвітницької вона повинна забезпечити соціокультурну та професійно-орієнтовану функції. В освітньому просторі України профільна освіта розвивається на нормативно-правовій базі, що постійно змінюється. Особливості її функціонування ґрунтуються на індивідуально-значущих мотивах учнів щодо майбутнього професійного вибору [152].

Теоретичні основи профільного навчання є предметом дослідження науковців Н. Шиян (організація профільного навчання), Г. Іванюк (соціально-педагогічні умови моделювання профільної школи), А. Самодріна (організаційне та методичне забезпечення профільного навчання), М. Піддячого (соціально-професійний вибір учнів) [67, 68, 146, 170, 198]. Наукові розвідки та дослідження проблем профільної школи в Україні тривають з початку 2000-х років. На думку Г. Іванюк, для впровадження ефективного профільного навчання, сучасна освіта потребує радикальних змін, насамперед уточнення навчальних планів та відміни жорсткої регламентації профільних курсів, упорядкування нормативно-правового забезпечення, підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів [67]. Проте, на практиці, профілізація в багатьох освітніх закладах зводиться до намагання адаптувати педагогічні колективи, учнів та методичне забезпечення до сучасних освітніх норм [68].

Профільне навчання є одним із ключових напрямів модернізації та удосконалення системи освіти нашої держави й передбачає реальне й планомірне оновлення школи старшого ступеня і має найбільшою мірою враховувати інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня, водночас з особливими освітніми потребами, у контексті соціального та професійного самовизначення і відповідності вимогам сучасного ринку праці [146]. Такий підхід до організації освіти не лише найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, а й дає змогу створити найоптимальніші умови для професійного самовизначення та подальшої самореалізації здобувачів освіти [68].

Аналіз наукової літератури з питань профільного навчання дозволяє визначити його мету – це забезпечення можливостей для молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж всього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства [59].

Профільне навчання спрямоване на набуття здобувачами освіти навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти [81].

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні проблему профільного навчання вивчала достатньо велика кількість дослідників: Н. Бібік, Л. Липова, В. Малишев, Т. Паламарчук, А. Самодрин, О. Корсакова, Д. Тхоржевський, А. Завгородня, Б. Рейнкарс та інші [29, 30, 59, 103, 165, 170]. За їх твердженнями, профільне навчання ґрунтується на таких принципах:

- фуркації (розподіл учнів за рівнем освітньої підготовленості, інтересами, потребами, здібностями й нахилами);
- варіативності й альтернативності (освітніх програм, технологій навчання й навчально-методичного забезпечення);

- наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою й профільним навчанням, професійною підготовкою);
- гнучкості (змісту й форм організації профільного навчання, зокрема дистанційного; забезпечення можливості зміни профілю);
- діагностико-прогностичної реалізованості (виявлення здібностей учнів з метою обґрунтованої орієнтації на профіль навчання) [8].

Відповідно до своєї структури та завдань, профільне навчання базується на певному профілі, який передбачає поглиблене вивчення циклу споріднених предметів: базові, профільні та курси за вибором. Базові (загальноосвітні предмети) є обов'язковими для всіх профілів. Профільні загальноосвітні предмети реалізують цілі, завдання й зміст кожного конкретного профілю (суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний). Стосовно фізичного виховання – базовим загальноосвітнім предметом є фізична культура, в межах якої завдання профільного навчання можливо реалізувати за певними спортивними напрямками (гімнастика, бойові мистецтва, багатоборства, спортивні ігри тощо) [180].

Профільне навчання є перспективною новацією освіти, в успішній реалізації якої зацікавлені не лише всі учасники освітнього процесу, але й установи професійної освіти, працедавці, держава в цілому [131]. Проте, незважаючи на прийняття відповідних нормативних актів, в нашій країні станом на кінець 2022 року профільна освіта поки ще не стала всеохоплюючою тенденцією старшої школи. Але концептуальні підходи до впровадження профільного навчання на рівні старшої школи були визначені ще до започаткування нової української школи.

Традиційний підхід передбачає поглиблене вивчення окремих предметів відповідно до профілю навчання. Він характеризується ґрунтовною теоретичною підготовкою та можливістю учнів обрати навчальні предмети, що їм найбільше подобаються. Проте такий підхід є орієнтованим лише на здобуття знань, зміст яких може бути або застарілим, або не корегуватися

відповідно до потреб сучасності. До того ж, традиційний підхід характеризується недостатньою інтеграцією між предметами навчання, що може призвести до звуження спеціалізації здобувача освіти [132].

На думку дослідників, на сучасному етапі традиційний підхід до учня лише як до суб'єкта навчання не задовольняє вирішення завдань старшої школи [27]. І. Зязюн зазначає, що традиційна модель освіти, спрямована лише на передачу майбутньому фахівцю необхідних знань, умінь та навиків, втрачає свою перспективність [105]. О. Якімчук вважає, що найсуттєвішою вадою традиційного підходу до освіти є перевантаження школярів формальними, теоретичними знаннями, які вони не вміють (а іноді не мають змоги) використовувати як в процесі навчання, так і в повсякденному житті [205]. Таким чином, знання перетворюються на своєрідний баласт, на засвоєння якого безрезультатно витрачається значна частка навчального часу та енергія учнів. Виникає необхідність оптимізації освітнього процесу з метою пошуку балансу між теоретичними знаннями та соціально-практичним змістом навчання [112].

Модульний підхід передбачає обрання учнями не конкретного профілю навчальних дисциплін, а певних модулів, які в подальшому сприяють формуванню набору компетентностей. До переваг модульного підходу дослідники відносять: системний підхід до побудови курсу і визначення змісту навчання; гнучкість у виборі окремих модулів дисциплін, що дозволяє учням поєднувати різні напрямки знань; забезпечення можливостей методичного узгодження складових навчального процесу в межах кожного модуля [105, 203]. На відміну від традиційного, основною ознакою модульного навчання є самостійний пошук здобувачем освіти знань, формування умінь та навиків [137]. Сутність модульного навчання полягає у тому, що учень більш самостійно або повністю самостійно працює за запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, яка складається з цільової програми дій, банку інформації і методичного керівництва по досягненню поставленої дидактичної мети [144]. До недоліків модульного навчання дослідники

відносять складність координації навчального процесу і чіткого планування [145].

Компетентнісний підхід. Навчання у старшій школі спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти. Адже метою базової загальної середньої освіти є розвиток освіченої особистості, яка поєднує в собі творчий потенціал навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів, здатності ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати і відстоювати національні цінності українського народу [67]. Провідним чинником розвитку такої особистості є формування в учнів умінь застосовувати знання в реальних життєвих умовах, під час розв'язку практичних завдань та здатності визначати і обґрунтовувати власну життєву позицію. Реалізація вказаної мети можлива через запровадження компетентнісного підходу в навчальний процес, на основі ключових компетентностей, як результату навчання [82].

З першої декади XXI століття компетентнісний підхід є головним методологічним підходом сучасної української системи освіти. Основними вимогами компетентнісного підходу є:

- ціннісно-мотиваційна насиченість освіти;
- суб'єктна орієнтованість вимог до професійної підготовки;
- педагогічне забезпечення особистісного включення здобувачів освіти у процес навчання;
- практична орієнтованість вимог до професійної підготовки фахівця;
- універсальність та водночас конкретність змісту освіти;
- належне організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу;
- стандартизація освітніх програм;
- моделювання професійної підготовки фахівців;
- забезпечення можливості об'єктивного діагностування результатів навчання [204].

Сутність компетентнісного підходу полягає у його спрямованості на формування ключових компетентностей (заснованих на певному рівні знань навичок комунікації, критичного мислення, інформаційна грамотність тощо). Перенесення акцентів зі змісту навчання на його результати (із знань на розвиток особистості) стає найважливішим фактором поширення й визнання цього підходу. За твердженням дослідників, компетентнісний підхід є основою кардинальних змін, орієнтирів та завдань сучасної вітчизняної освіти [205].

Результативність освіти з точки зору компетентнісного підходу полягає не в умінні успішно скласти теоретичні екзамени (як це було за радянської системи освіти), а у набутті корисних для реального життя та соціальної адаптації компетентностей, які б мали потенціал розширення та удосконалення [120].

Водночас компетентнісний підхід в освіті не відмінняє важливість набуття традиційних знань, умінь і навичок, які також можуть корисно використовуватися людиною в професійній діяльності чи повсякденному житті [205]. Його особливість полягає в тому, що протягом здобуття освіти учень здобуває не просто знання і вміння (які вже є здобутком суспільства), а формує в себе здатність адаптації до нових форм соціального і технологічного функціонування. Зарубіжні і вітчизняні автори наголошують, що ключові компетентності змінні, мають рухливу і перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі [120, 204].

Застосування компетентнісного підходу в освіті знаменує переорієнтацію на ті освітні принципи, які в найбільшій мірі відповідають актуальним потребам соціуму та орієнтирам особистісного розвитку здобувача освіти. Це дозволяє молодій людині краще зорієнтуватися у виборі власної життєвої стратегії. До недоліків компетентнісного підходу вчені відносять складність оцінювання ключових компетентностей та недостатню

кількість матеріалів для формування навчальних програм на базі компетентнісного підходу [29].

Професійно-орієнтований підхід передбачає тісну інтеграцію класичного навчання з елементами професійної підготовки. Він найкраще сприяє формуванню професійних вмінь, системній інтеграції знань, отриманих на теоретичних заняттях, з особливостями майбутньої діяльності. До технологій професійно-орієнтованого навчання в сучасній педагогіці відносять:

- ігрові технології, засновані на застосуванні навчально-рольових імітаційних ігор;

- проєктні технології що дозволяють здобувачам освіти самостійно конструювати і застосовувати власні професійні та практично орієнтовані навички;

- евристичні технології навчання, що створюють педагогічні умови для організації продуктивних процесів мислення, які призводять до інтенсифікації процесу генерування ідей;

- технології контекстного навчання, які дають змогу подолати головне протиріччя сучасної системи професійної освіти [41].

На думку дослідників [41, 132] професійно-орієнтований підхід володіє значним потенціалом для розвитку креативності учнів за умови використання ігрових, проєктних, евристичних та кейс-технологій, які спрямовані на вироблення навичок аналізу проблемних ситуацій, генерування креативних ідей та імітації професійної сфери діяльності. Проте, він також має певні проблемні аспекти щодо реалізації. На рівні профільного навчання імплементація професійно-орієнтованого підходу потребує попереднього фундаментального вивчення теоретичних дисциплін, які закладають підвалини майбутнього професійного навчання. До того ж, існує нагальна потреба в попередньому створенні відповідної матеріально-технічної бази за професійним спрямуванням, що на рівні сучасної української середньої школи є доволі матеріально-затратним. Отже, на думку дослідників, професійно-

орієнтований підхід є доцільним у використанні на етапі професійної (фахової) або вищої освіти [200].

Особистісно-орієнтований підхід до освітнього процесу концентрує процес навчання довкола особистості учня, його мотивів, цілей та напрямків розвитку його особистості. За твердженням І. Беха, такий підхід передбачає організацію освіти як пізнавальної діяльності учнів і переорієнтацію всього процесу навчання на постановку та розв'язання навчальних завдань самими здобувачами освіти за допомогою педагога [27]. Останньому належить визначити перелік та порядок виконання навчальних завдань та дій, їх ієрархію, надати учням орієнтовану основу і алгоритм виконання, озброїти їх узагальненими засобами і прийомами навчальної діяльності в засвоєнні нових знань [1].

Основні положення особистісно орієнтованого підходу були сформульовані академіком І. Бехом [28]. Особистісно орієнтоване виховання передбачає за мету формування і розвитку у дитини особистісних цінностей. Лише вони, завдяки своїм сутнісним показникам, спроможні виконувати функцію вищого критерію для орієнтації індивіда у світі й опори для особистісного самовизначення. Особистісно-орієнтоване виховання дає змогу учневі краще функціонувати як особистості [130]. Таким чином, особистісно-орієнтований підхід є основою створення в навчальному закладі освітньо-виховного середовища, організації педагогічно доцільного вербального та невербального спілкування та високої педагогічної майстерності викладацького колективу [2].

В межах особистісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу стає можливим створення індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено про необхідність забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня, що формується шляхом визначення власних освітніх цілей, а також вибору суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними: форм здобуття загальної середньої освіти; навчальних планів та програм; навчальних

предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, зокрема вибіркових, і рівнів їх складності; форм організації освітнього процесу, методів, засобів навчання; темпів засвоєння освітньої програми та/або послідовності вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів). Так, у статті 14 Закону України «Про повну загальну середню освіту» визначено, що індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у закладу (закладів) освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності [62].

У сучасних вітчизняних наукових виданнях часто зустрічається поняття «індивідуальна освітня траєкторія». Зазначена траєкторія розглядається як цілеспрямована освітня програма, яка забезпечує позиції вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні викладачем педагогічної підтримки. За твердженням С. Алексєєвої індивідуальна траєкторія – це особистісний стиль навчальної діяльності учня, що здійснюється у співпраці з педагогом, і залежить від сформованості рівня мотивації та його індивідуальних здібностей. Індивідуальна освітня траєкторія повинна бути орієнтована на створення умов для самовираження особистості учня та досягнення поставлених цілей навчання [4].

А. Хуторський розглядає індивідуальну освітню траєкторію як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті. Науковець вважає, що процес виявлення, реалізації і розвитку здібностей учнів відбувається під час їхнього освітнього руху по індивідуальних траєкторіях [72]. За твердженням Л. Задорожної-Княгницької, індивідуальну освітню траєкторію можна розглядати як відповідну послідовність елементів діяльності здобувачів освіти, з реалізації власних освітніх цілей, яка здійснюється при організації, консультуванні, координуванні педагога при взаємодії із батьками і відповідає здібностям, інтересам, можливостям, мотивації учнівської молоді [60].

Основними напрямками вивчення побудови індивідуальної освітньої траєкторії дослідники вважають особистісно орієнтований, діяльнісний та рефлексивний підходи [4].

На думку науковців, діяльнісний підхід в освіті – це спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію [5]. Ідея діяльнісного підходу пов'язана з діяльністю, як засобом становлення і розвитку суб'єктності. Тобто, у процесі і результаті використання форм, прийомів і методів освітнього процесу народжується не робот, навчений і запрограмований на чітке виконання певних видів дій і операцій, а особистість, яка обирає, оцінює, програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в саморозвитку й самореалізації [130].

Таким чином, діяльнісний підхід в освіті – це не сукупність окремих освітніх технологій чи методичних прийомів. Це методологічний базис, на якому будуються різні системи навчання зі своїми конкретними технологіями, прийомами і теоретичними особливостями. Діяльнісний підхід є альтернативним методу трансляції знань і їх пасивного засвоєння, він дозволяє досягти освітніх цілей, що втілюють потреби суспільства і держави [180].

У 2016 році ідеї щодо діяльнісного підходу знайшли розвиток в основах Стандарту освіти (орієнтири змісту освіти Нової української школи), але вже як інструмент упровадження компетентнісної парадигми освіти й оновленого змісту державних стандартів [131]. На концептуальному рівні оновлення освітнього процесу на засадах діяльнісного підходу полягає у переорієнтації мети і завдань освіти і зачіпає всі компоненти складної ієрархічної системи шкільної освіти. Кінцевою метою навчання є формування способу дій. Зміст навчання становлять не задана система знань і потім засвоєння цих знань, а задана система дій і знання, які забезпечують освоєння цієї системи. Засвоювати знання можна тільки оперуючи ними [131].

Рефлексивний підхід в організації освіти передбачає використання в процесі освітньої діяльності особистісних механізмів рефлексії, тобто усвідомлення суб'єктом діяльності її елементів: способів діяльності, проблем, що виникають і шляхів їх вирішення, емоційних змін, форм комунікації, методів самоаналізу [143].

Останнім часом проблема рефлексії як характеристики свідомості та мислення людини, як найважливішої якості регуляції, вибору та оцінювання вчинків і дій, стала предметом активного обговорення науковців. Рефлексія є одночасно і засобом фіксації досягнутих результатів і неодмінним атрибутом, супроводжуваним індивідуальну освітню траєкторію учня і педагога. У своєму теоретичному, концептуальному розумінні рефлексія постає як форма активного переосмислення людиною тих чи інших змістів індивідуальної свідомості, діяльності, спілкування [143].

Питанню ролі рефлексії в розвитку та становленні особистості присвячено наукові розвідки філософів, педагогів, психологів різних часів (М. Бердяєв, Г. Голіцин, А. Зак, В. Давидов, Д. Д'юї, Д. Кампер, О. Кузьмін, О. Осницький, С. Рубінштейн, В. Слободчиков, Г. Щедровицький та ін.) [143]. У науково-методичній літературі активно досліджується роль рефлексії у професійній діяльності людини, зокрема й педагогічній діяльності [189, 177]. Р. Тур визначає рефлексію як психологічний механізм, спрямований на самовдосконалення особистості [184].

Рефлексія як метакогнітивний процес розкривається в якості принципу людського мислення, спрямовує його на осмислення та усвідомлення власних форм та передумов, критичний аналіз його змісту, методів та результатів пізнання, тобто як здатність думати про підстави власного мислення. За твердженням психологів, рефлексія присутня на всіх рівнях функціонування особистості, вона визначає світосприйняття людини, трансформацію навчальної та професійної діяльності і проявляється як спосіб усвідомлення результатів діяльності і як базова особистісна характеристика суб'єкта,

завдяки якій можливе усвідомлення та регуляція суб'єктом власної діяльності [189].

У широкому значенні рефлексія сприймається науковцями як здатність людини до самоаналізу, осмислення та переосмислення своїх предметно-соціальних відносин із навколишнім світом і є необхідною складовою розвиненого інтелекту. Автори О. Сорокіна та О. Шевцова зазначають, що сучасність вимагає адаптації фахівця до швидкоплинних змін, потребує наявності у фахівця особистісного потенціалу задля оперативного розв'язання актуальних завдань, що виникають в процесі професійної діяльності [175].

Розглянувши характеристику основних напрямів організації освітнього процесу, маємо змогу визначити основні підходи до удосконалення навчально-тренувальної діяльності учнів в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю: компетентнісний, професійно-орієнтований, особистісно орієнтований, діяльнісний та рефлексивний підходи.

1.3. Профільне навчання за спортивним напрямком, його сутність та проблеми

Законами України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», а також керівними документами Міністерства освіти і науки України, пріоритетним напрямом державної політики в розвитку старшої школи визначено її спрямованість на профілізацію, інтеграцію загальної й допрофесійної освіти. На думку О. Дикого, ці інновації є вимогами часу, соціально-педагогічна суть яких полягає в забезпеченні найбільш особистої спрямованості й варіативності освіти, її диференціації та індивідуалізації [49].

Профільне навчання є одним із ключових напрямів модернізації та удосконалення системи освіти нашої держави й передбачає реальне й планомірне оновлення школи старшого ступеня і має найбільшою мірою враховувати інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня, у тому числі з особливими освітніми потребами, у контексті соціального та

професійного самовизначення і відповідності вимогам сучасного ринку праці [82, 168]. Такий підхід до організації освіти старшокласників не лише найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, а й дає змогу створити найоптимальніші умови для їхнього професійного самовизначення та подальшої самореалізації [81].

Аналіз науково-педагогічної літератури з питань профільного навчання дозволяє визначити його мету – це забезпечення можливостей для молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж всього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства [36]. В Україні, за зразком інших розвинутих країн, визначено основні профільні напрямки: суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний та спортивний [7]. Стосовно спортивного профіля – базовим загальноосвітнім предметом є фізична культура, в межах якої завдання профільного навчання можливо реалізувати за певними спортивними напрямками, або видами спорту (гімнастика, легка атлетика, бойові мистецтва, багатоборства, спортивні ігри тощо) [167].

У сучасних умовах реформування системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах, переходу на модульні курси вивчення різних видів спорту, згідно з новою навчальною програмою з фізичної культури, розширюється можливості фізичного вдосконалення школярів, їхньої різнобічної фізичної підготовки. Таке становище є основою для формування у старшокласників інтересів і мотивацій до поглибленого вивчення конкретного виду спорту в школі [179].

Фізична культура як складова загальної культури, закладає основи збереження здоров'я та розвитку всіх його складових, використовує комплексний підхід до формування розумових та фізичних якостей і навичок, удосконалює фізичну та психологічну підготовку до активної

життєдіяльності, формує пріоритети оздоровчої спрямованості фізичних вправ та забезпечує загальний культурний розвиток особистості [179].

Модель профільного навчання за спортивним напрямком може мати різні форми організації. Поглиблене вивчення видів спорту здійснюється або за спеціальними програмами й підручниками розробленими для профільного предмету, або за модульним принципом – програма предмету «Фізична культура» загальноосвітньої школи доповнюється набором модулів (за видами спорту), які поглиблюють відповідні теми. Тематичні модулі забезпечують більш глибоке опанування предмета за рахунок інтеграції різних теоретико-методичних підходів, форм і методів фізкультурно-оздоровчої роботи, що надає можливість школярам застосовувати їх у різних сферах діяльності, зокрема і майбутній професійній, яка визначається за специфікою профілю навчання [168].

На думку О. Дикого, сутністю профільного навчання за спортивним напрямком може виступати поглиблене вивчення конкретного виду спорту за модульним принципом [49]. Проте, такий підхід (модульний) не орієнтує учня на вивчення основних форм діяльності фахівця фізичної культури і спорту, він звужується тільки до підвищення майстерності у обраному виді спорту. Це не сприяє розвитку в старшокласників індивідуальних професійних здібностей і розширенню їхніх уявлень про специфіку фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, не навчає школярів мислити на професійному рівні [6].

Можливо також доповнення змісту програми навчання окремими курсами за вибором, спрямованими на поглиблення й розширення знань з обраних видів спорту. Курси за вибором спрямовані на забезпечення індивідуальних потреб кожного школяра з метою отримання додаткових знань, формування стійкого інтересу до обраного виду спорту, розвитку відповідних рухових здібностей і орієнтацій на професійну діяльність, де використовуються одержані знання, рухові вміння й навички [6].

Фізичне виховання сьогодення потребує орієнтації на:

- вироблення і реалізацію якісно нової, особистісно і компетентісно обґрунтованої основи до підходу збереження і підтримки інтелектуальної та фізичної індивідуальності школярів та молоді на всіх етапах навчання врахуванням особливостей їх рухового і психофізичного розвитку;
- створення освітнього середовища, яке стимулює фізично рухову активність особистості та її організацію відповідно до вікової та психофізичної специфіки розвитку організму;
- інтенсивне включення в освітній процес школи можливостей для додаткових форм фізичного виховання;
- створення умов і механізмів фізичного виховання для занять різної спрямованості за інтересами;
- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок і неадекватних видів поведінки [104].

Опанування змісту фізичної культури як базового навчального предмета здійснюється за навчальними програмами, що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. Відповідно до наказу МОН від 23.10.2017 р. № 1407 старші класи загальноосвітніх шкіл з 2019/2020 навчального року навчаються за новими навчальними програмами «Фізична культура 10-11 класи» (рівень стандарту та профільний рівень).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. Інваріантна складова Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні і є однаковою для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування та форми власності [6]. До інваріантної частини належать: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст яких реалізовується упродовж кожного уроку. Практично кожен вид спорту може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Фахівці фізичної культури можуть розробляти свої варіативні модулі до цієї програми. Програми варіативних модулів мають пройти експертизу, отримати гриф Міністерства освіти і науки України та бути оприлюдненими

для загального користування. Отже, на наш погляд, кількість варіативних модулів з часом має зростати [6].

Критеріями відбору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням. Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір та розподіл варіативних модулів у кожному класі [6].

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване Міністерством до використання в навчальних закладах, зазначено у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua) та веб-сайті Інституту модернізації змісту освіти (www.imzo.gov.ua).

За твердженням розробників навчальної програми профільного рівню (В. Єрмолова, В. Деревянко, І. Захарчук, В. Сілкова, М. Тимчик) метою предмету «Фізична культура» – є ознайомлення учнів з основними формами професійної діяльності фахівців фізичної культури (вчителя фізичної культури, тренера або інструктора з виду спорту), оволодіння ними первинними методами і формами педагогічної діяльності, формування фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я старшокласників, фізичної культури особистості, оволодіння знаннями з основ теорії і методики фізичного виховання, вміннями та навичками самостійних і групових занять фізкультурно-спортивної й оздоровчо-коригувальної спрямованості, а також забезпечення можливостей для рівного доступу школярів до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки з фізичної культури [57].

Розробники програми В. Єрмолова, В. Деревянко, І. Захарчук, В. Сілкова та М. Тимчик зазначають, що мета предмета реалізується шляхом застосування комплексного підходу до вирішення навчальних, оздоровчих і виховних завдань [57]:

- інтеграція базової та додаткової освіти галузі фізичної культури і спорту, цілеспрямоване опанування обраним видом рухової діяльності;
- оволодіння психолого-педагогічними, анатомо-фізіологічними основами знань, гігієнічними вимогами до фізичного виховання;
- формування вмінь щодо організації та проведення самостійних форм занять оздоровчо-коригувальної та спортивної спрямованості;
- формування пізнавальних та творчих здібностей щодо фізичної культури особистості;
- розвиток фізичних якостей та зміцнення здоров'я;
- забезпечення професійної орієнтації щодо вибору профілю подальшої освіти;
- формування громадянської та патріотичної свідомості [57].

За твердженням розробників, структура оновленої програми є максимально інформативною для вчителя. «...Дана структура дозволяє вчителю більш об'єктивно оцінити досягнення учня. У програмі чітко висвітлено знаннєвий, діяльнісний та ціннісний компоненти. Навчання – це продукт кількості, можливостей і якості викладання. Якщо вчитель зробить постійну якість, у нього буде кращий результат. Якщо змінюєте якість викладання, то можете змінити і результат. Важливо навчати школярів як навчатись, поєднувати нові знання зі старими...» [57].

Проте, детальний аналіз наявної програми, на наш погляд, не дає однозначної відповіді на наявні проблеми, що були окреслені дослідниками Ж. Дьоміною, Т. Редько для профільного навчання за спортивним напрямком [56], саме:

- забезпечення попередньої допрофільної стадії підготовки учнів основної школи шляхом організації спеціалізованих класів, елективних груп тощо;
- формування стійкої системи підвищення мотивації та професійного самовизначення учнів основної школи, а також залучення батьків у визначення майбутнього навчального профілю;

– перехід від традиційного оцінювання, що враховує помилки і «незнання» учнів у вигляді зниження оцінки, до «накопичувальної», що кількісно і якісно враховує навчальні досягнення школярів;

– врахування у змісті викладання та у системі оцінювання успішності вивчення профільного предмету «Фізична культура» вимог вступного випробування у ЗВО відповідного профілю [56].

Т. Ротерс зазначає, що для виконання завдань фізичного виховання в старшій школі необхідно формування в учнів знань з фізичної культури, позитивних мотивів та потреб до занять, виховання бажання систематично займатися фізичними вправами та отримувати задоволення від цього [167].

Н. Щурова у висновках своїх досліджень вказує, що розв'язання одного з соціально-значущих завдань сучасного суспільства майже неможливо без комплексного підходу до визначеної проблеми. Найрізкіше освітнє навантаження збільшується в профільних класах. Залучення школярів старшої школи до систематичних занять різними видами фізичних вправ, як одного з найдоступніших і ефективних засобів збереження і розвитку фізичного здоров'я, вважається цілком виправданим [201].

Необхідно зауважити, що на твердження Ю. Докукіної спортивний напрям профільного навчання не лише покликаний формувати фізичний розвиток зростаючої особистості й вберегти її в майбутньому від надмірного стомлення, а й забезпечити розвиток необхідних якостей (особистісних та фізичних), які в майбутньому стають професійно-важливими та необхідними [50]. За висновками досліджень О. Дикого, завданнями фізичного виховання у профільних класах спортивного напрямку доцільно визнати [49]:

– поєднання реалізації загально-виховних завдань із завданнями спрямованого й спеціального виховання, тобто виховання засобами обраного виду спорту в комплексній взаємодії: надання знань, формування умінь та навичок з фізичної культури;

– розвиток фізичних якостей та зміцнення здоров'я;

– формування пізнавальних та творчих здібностей щодо фізичної культури;

– цілеспрямоване психологічне виховання й удосконалення (моторно-аналітичні функції, диференціація рухів, сприйняття, мотивація досягнень, вольові якості, відносини), формування громадських та патріотичних почуттів.

Сучасні тенденції профілізації старшої школи, соціальне значення питань покращення рівня здоров'я нації, об'єктивні вимоги ринку праці підкреслюють необхідність впровадження профільного навчання за спортивним напрямком з метою задоволення потреби у висококваліфікованих фахівцях в галузі фізичної культури [6].

Вивчення сучасної періодичної літератури з питань вітчизняного досвіду запровадження спортивного напрямку профільного навчання констатує неоднозначність підходів до його організації та відсутність чітко визначених технологій конструювання змісту спеціальної фізкультурної освіти на старшому ступені загальноосвітньої школи. В наявних на сьогоднішній день методичних матеріалах нам не вдалося відшукати конкретних методик щодо застосування засобів профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю для вирішення завдань оволодіння учнями первинними методами і формами педагогічної діяльності фахівців фізичної культури (вчителя фізичної культури, тренера або інструктора з виду спорту).

Для нас становить інтерес процес організації профільного навчання в специфічних умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. На наш погляд, програма профільного навчання за напрямками спорту повинна об'єднуватись у два розділи: загальна фізична культура і основи підготовки за обраним видом спорту. В свою чергу, загальна фізична культура включатиме теоретичну підготовку, розвиток фізичних якостей та методику навчання фізичним вправам.

Підготовка за обраним видом спорту може містити в собі спеціальну фізичну підготовку (розвиток спеціальних фізичних якостей та набуття

специфічних навичок), технічну та тактичну підготовки відповідно до обраного виду спорту, вивчення правил змагань та основ суддівства за обраним видом спорту. Безперечно будь-який вид спортивної діяльності має достатню кількість засобів фізичної культури для формування фізичного розвитку та здоров'я учнів, поряд із специфічними засобами даного виду спорту, проте розділ загальної фізичної культури буде вкрай необхідний майбутньому спеціалісту у випадку його подальшої фізкультурної (не пов'язаної з окремим видом спорту) діяльності.

1.4. Теоретичні засади створення педагогічної моделі

З метою теоретичного обґрунтування компетентнісного потенціалу профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю нами вирішено застосувати один із найбільш прийнятних загальнонаукових методів дослідження – моделювання, суть якого полягає у теоретичній побудові моделей педагогічних явищ у "чистому вигляді", звільнених від емпіричної основи. Педагогічне моделювання – це науковий метод пізнання за допомогою створення педагогічних моделей шляхом відображення основних характеристик конкретної педагогічної системи як педагогічного явища в спеціально створеному об'єкті – моделі у вигляді мисленнєвого уявлення реалізації певного педагогічного заходу, що адекватно відображає предмет педагогічної дійсності [181].

Достатня кількість робіт визначає спроможність, придатність і, насамперед, доцільність використання моделювання для проведення системних досліджень складних педагогічних об'єктів та явищ [9, 106, 139, 178]. Системна модель може стати своєрідним стандартом підготовки, для реалізації якого необхідно здійснювати зміни навчально-виховного процесу конкретного освітнього закладу протягом певного часу. Практична цінність моделі залежить від того, наскільки адекватно і повно вона відображатиме основні вимоги, що висувуються до навчально-тренувального процесу

здобувачів освіти закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання [9].

Перші спроби моделювання педагогічних процесів було здійснено дослідниками всередині минулого століття. В подальшому, питаннями моделювання в психології та педагогіці займалися дослідники Ю. Бабанський, В. Безпалько, О. Братко, М. Анісімов, Н. Кузьміна, М. Лазарєв та інші [9, 106, 139, 178]. Вклад кожного автора в процес створення моделей важко переоцінити. Наприклад, М. Лазарєв здійснив аналіз математичних методів моделювання [106]. О. Мещанінов визначив методологічні основи моделювання педагогічних процесів [118]. В. Безпалько, визначив послідовні етапи створення педагогічної моделі:

– проектування – розробка створеної моделі і доведення її до рівня практичного використання;

– конструювання – деталізація створеного проекту, наближення його до використання в конкретних умовах реальними учасниками навчально-виховних відносин [182].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки відомо, що створення моделі допомагає вивчити властивості та особливості досліджуваного педагогічного феномену, виявити певні механізми і риси його функціонування. Визначені підходи для проведення моделювання чи проектування, зводяться переважно до вербального опису моделей педагогічних явищ без пропозицій відповідного формального апарата [178].

Науковці стверджують, що загальною ознакою педагогічних моделей є те, що зміна властивостей одного компонента моделі призводить до змін властивостей інших складових, через існуючий тісний взаємозв'язок складових моделі [169].

У галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» дослідники моделюють як зміст самої освіти, так і навчальну діяльність [106]. За твердженням А. Бекірової, педагогічне моделювання – це метод створення і згодом вивчення основних характеристик певної педагогічної системи (процесу, явища) в спеціально

створеному об'єкті (педагогічній моделі) [207]. На прикладі формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів, вона розглядає педагогічне моделювання як спрощений ідеальний образ процесу формування професійної суб'єктності в процесі набуття професійно-педагогічної освіти [23]. Проте, іноді, у вузько предметному сенсі дослідники будують наукові моделі як певний апарат для викладання конкретних навчальних дисциплін або циклів підготовки [38]. Моделювання навчального матеріалу досить широко застосовується для його логічного упорядкування, побудови семантичних схем та подання навчальної інформації в наочній формі [214].

Таким чином, моделювання, як науковий метод, постійно використовується у практиці педагогічних досліджень, оскільки це об'єктивна необхідність, пов'язана, з одного боку, з ускладненням професійної підготовки фахівців, зі стрімкою зміною змісту їх діяльності та вимог, що висуваються до неї, а з іншого – необхідністю системного усвідомлення та сприйняття професійних змін усієї системи підготовки фахівців в інформаційному суспільстві [181].

Необхідність володіння методикою моделювання пов'язана як із загальними методами наукового пізнання, так і з міркуваннями. Для організації процесу педагогічного моделювання необхідна наявність суб'єкту (дослідника або групи), об'єкту дослідження (процесу) і відповідної моделі, яка спрощує відносини суб'єкта і об'єкта дослідження [182]. В залежності від змісту, форми, особливостей об'єкту дослідження, ступеню деталізації та характеру зв'язків між компонентами створюють різні види педагогічних моделей (змістовна, навчальна, історична, математична, інформаційна, науково-дослідна, структурна, функціональна, тощо) [9].

У випадку створення змістовної моделі педагогічного процесу проектується функціонування об'єкта навчання, суб'єкта чи суб'єктів навчально-виховного процесу, їхні особливості, рух інформації прямими і зворотними зв'язками. Змістовна модель не містить формальних показників та

критеріїв оцінювання її ефективності, проте, дозволяє уявити закономірності побудови навчально-виховного процесу (принципи, підходи, засоби та методи) [9].

Навчальна модель, що містить систему методів і організаційних форм навчання має свої різновиди. Семіотична навчальна модель додатково включає систему завдань, які передбачають використання навчального матеріалу як семіотичної системи, направленої на забезпечення переробки текстової та іншої інформації. Інший різновид, імітаційна навчальна модель допускає вихід здобувача освіти за рамки навчального матеріалу шляхом співвідношення інформації з ситуаціями майбутньої професійної діяльності [9].

На думку дослідників, будь-яка навчальна модель являє собою систему відповідних компонентів, які включають не тільки мету, завдання, зміст, спроектовану технологію управління та забезпечення навчально-виховного процесу, але й перелік та програми навчальних дисциплін. Структура наявних моделей педагогічних процесів чи явищ має описовий характер і містить ряд визначень, для перерахування тих чи інших складових навчально-виховного процесу. Для коректного опису навчально-виховного процесу, розглянутого як система, необхідно дати перелік визначень, що виходять із властивостей і ставлять чіткі мету, завдання, критерії, які дозволятимуть визначати технологію процесу під задану мету. Проте, ніяка модель, навіть дуже складна, не здатна дати абсолютно повного уявлення про досліджуваний об'єкт і точно передбачити його розвиток або описати траєкторію руху в якомусь власному просторі. В залежності від кількості та взаємозв'язків компонентів моделі, теорія педагогічного моделювання передбачає створення ряду моделей, які дозволяють створити інформаційну базу даних і програму дій (концептуальна модель); оптимально розподілити ресурси і конкретизацію завдань (прогностична модель); визначити засоби навчання і навчити викладачів роботі з педагогічними інструментами (інструментальна модель); створити механізми зворотного зв'язку та способи коригування можливих відхилень від

запланованих результатів (моніторингова модель); спрогнозувати рішення при появі несподіваних і непередбачених ситуацій (рефлексивна модель) [138].

З метою аргументованого вибору на користь тієї чи іншої моделі навчально-виховного процесу, яку можна використовувати як базову для вирішення завдань нашого дослідження, наведемо їх визначення за формальними критеріями.

За визначенням А. Дахина, модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, що, будучи подібним досліджуваному об'єктові (або явищу), відображає і відтворює в більш простому і примітивному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта [33]. Дослідник В. Штофф під моделлю розуміє таку уявну або матеріальну реалізовану систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінювати його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про об'єкт [111]. М. Чобітько стверджує, що модель може виступати гносеологічним заступником оригіналу на чотирьох рівнях: на рівні елементів; на рівні структури; на рівні поведінки або функцій; на рівні результатів [196]. Моделювання в педагогіці трактується як спосіб прогнозування заданої системи діяльності [53]. З. Рябова зазначає, що функції моделі вказують на широту та різноманітність її призначення [33].

Авторами А. Кочергіним та В. Краєвським запропонована наступна класифікація моделей [74]:

- за видом – матеріальні, ідеальні, предметні, символічні;
- за формою відображення – механічні, логічні та математичні;
- за предметом дослідження – фізичні, хімічні, технічні тощо;
- за природою явищ – соціальні, економічні, біологічні, психологічні тощо;
- за завданням дослідження – евристичні, прогностичні;
- а ступенем точності – наближені, точні, достовірні, можливі тощо;
- за обсягом – повні і неповні;

- за властивостями відображення – функціональні, інформаційні, системні;

- за способом вираження – знакові, речові (матеріальні), графічні [140].

Інший дослідник, А. Веденов пропонує класифікувати моделі за способом реалізації [38]:

- субстанціональні моделі – будуються з урахуванням субстанціонального підходу (дає можливість виділяти базові субстанції для наукового аналізу);

- структурні – при побудові яких найважливішими є сутнісні взаємозв'язки між структурними компонентами;

- функціональні – при створенні яких враховуються функції всіх компонентів та їх роль у досягненні очікуваного результату;

- змішані моделі, які поєднують у собі риси двох або всіх попередніх типів.

Змішана модель, насамперед структурно-функціональна, на сьогоднішній день є доволі актуальною в педагогічних дослідженнях [38, 110, 172, 214].

Одним зі шляхів реалізації педагогічних ідей у процесі конструювання структурно-функціональних моделей є застосування наступних вимог [182]:

1. Дидактичних (доцільність; значущість навчального змісту підготовки; динамічність його розвитку; раціональність побудови інформаційної моделі) [147].

2. Методичних (наявність логіки та структури у відображенні змісту; відповідність обсягу інформації умовам оптимального функціонування пам'яті; зв'язок змісту з алгоритмом заходів, які проводяться).

3. Технічних (варіативність темпу подачі інформації; сучасність засобів відображення змісту; зручність управління заходами, що проводяться) [182].

Підсумовуючи теоретичне дослідження закономірностей педагогічного моделювання доцільно зробити такі висновки:

- моделювання широко застосовується в педагогічній науці як метод навчання та метод наукового пошуку;

– модель необхідна для створення ефективної системи навчально-виховного процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

В педагогічному моделюванні найчастіше використовують структурно-функціональні моделі, в яких об'єкт розглядається як цілісна система із складовими частинами – компонентами, елементами, підсистемами. Між собою частини пов'язані структурними відношеннями, які підпорядковуються логічній послідовності та призначені для вирішення окремих завдань.

Педагогічне моделювання профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю дає можливість логічно обґрунтувати цільову, методологічну, змістовну, суб'єкт-суб'єктну та методичну послідовність складових шляхом встановлення зв'язків і взаємозв'язків між основними компонентами навчання: теоретичними та практичними, наданню цьому процесу професійно-фахової спрямованості.

В якості складових модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю повинна включати змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний та рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти. Для розробки педагогічної моделі профільного навчання в якості вихідних даних доцільно враховувати державні стандарти освіти, соціальне замовлення на підготовку фахівців, методологічні підходи до навчання та прогнозовані результати навчання здобувачів освіти.

Висновки до першого розділу

Основним напрямком діяльності закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання є навчання і виховання здібних та обдарованих дітей для формування резерву збірних команд країни у поєднанні зі здобуттям повної загальної середньої та фахової передвищої освіти. До складу закладів спеціалізованої освіти спортивного

профілю в якості структурного підрозділу входять ліцеї спортивного профілю із специфічними умовами навчання, які також поєднують навчально-тренувальний процес та здобуття учнями базової та профільної середньої освіти.

Зважаючи на нову редакцію Закону України «Про освіту» 2018 року, удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на етапі отримання середньої освіти можливе за рахунок впровадження профільного навчання. Характерною особливістю діяльності профільної школи є її поліфункціональність, так як крім освітньої та просвітницької вона повинна забезпечити соціокультурну та професійно-орієнтовану функції. В освітньому просторі України профільна освіта розвивається на нормативно-правовій базі, що постійно змінюється. Особливості її функціонування ґрунтуються на індивідуально-значущих мотивах учнів щодо майбутнього професійного вибору.

Профільне навчання є перспективною новацією освіти, в успішній реалізації якої зацікавлені не лише всі учасники освітнього процесу, але й установи професійної освіти, працедавці, держава в цілому.

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що зважаючи на особливості дуальної підготовки обдарованої у спортивному відношенні молоді удосконалення навчально-тренувального процесу в закладі спеціалізованої освіти на рівні спортивного ліцею може бути реалізовано за допомогою компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів.

Педагогічне моделювання профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю дає можливість логічно обґрунтувати цільову, методологічну, змістовну, суб'єкт-суб'єктну та методичну послідовність складових шляхом встановлення зв'язків і взаємозв'язків між основними компонентами навчання: теоретичними та практичними, наданню цьому процесу професійно-фахової спрямованості.

Зважаючи на особливості педагогічного моделювання, з метою вирішення завдань дослідження було обрано структурно-функціональну модель формування компетентностей з фізичної культури, в якій об'єкт розглядається як цілісна система із складовими частинами – компонентами, що пов'язані структурними відношеннями, які підпорядковуються логічній послідовності та призначені для вирішення окремих завдань.

В якості складових модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю повинна включати змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний та рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти. Для розробки педагогічної моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в якості вихідних даних доцільно враховувати державні стандарти освіти, соціальне замовлення на підготовку фахівців, методологічні підходи до навчання на рівні старшої школи, особливості навчально-тренувального процесу закладу фізичної культури та прогнозовані результати навчання здобувачів освіти.

Результати досліджень відносно матеріалів, викладених в першому розділі, опубліковані у власних науково-методичних публікаціях [39, 42, 44].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Роботу над дисертаційним дослідженням було проведено в період з 2020 по 2024 роки на основі теоретичних та експериментальних досліджень.

У процесі науково-дослідної роботи систематично і цілеспрямовано вивчались:

- навчально-виховний процес в закладах базової та профільної середньої освіти;
- існуюча система підготовки здобувачів спеціалізованої освіти спортивного профілю;
- шляхи оптимізації профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Загальна методика дослідження передбачала його проведення на основі концепції безперервної і цілісної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури з урахуванням положень Конституції України, Законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», та нормативних документів Міністерства освіти і науки України.

Додатково у своїх дослідженнях ми спиралися на розуміння процесу освіти, як невід'ємної частини становлення особистості з метою формування загальних та спеціальних компетентностей фахівця для подальшої професійної діяльності в сфері фізичної культури і спорту. З одного боку підсистема освіти майбутніх фахівців фізичної культури і спорту знаходиться у безпосередній взаємодії з іншими компонентами системи фізичної культури суспільства: базове фізичне виховання молоді, допризовна підготовка, масовий молодіжний спорт, професійний спорт і спорт вищих досягнень.

З іншого, вона є складовою частиною загальної системи освіти держави і підпорядковується закономірностям її функціонування. Таким чином, дуальний характер освітнього процесу здобувачів спеціалізованої освіти

спортивного профілю визначається взаємопогодженням двох напрямків: спортивної підготовки юнацького резерву збірних команд країни та здобуттям профільної середньої освіти за спортивним профілем. Проблему синтезу двох напрямків підготовки та освіти в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю доцільно буде розглядати за допомогою інструментів системного та аксіологічного підходу, а розв'язувати методом моделювання.

2.1. Методи досліджень

Для вирішення завдань цієї науково-дослідної роботи, було використано комплекс наступних методів:

– загальнонаукові (теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних науково-методичних джерел і керівних документів, метод системного аналізу, метод аксіологічного підходу, метод діяльнісного підходу, метод рефлексивного підходу, моделювання);

– соціологічні (анкетування та експертне опитування);

– педагогічні (педагогічне спостереження на всіх етапах дослідження, тестування рівня розвитку фізичних якостей, педагогічний експеримент);

– антропометричні;

– медико-біологічні (визначення оцінки рівня фізичного стану за методикою О. Пирогової, визначення рівня соматичного здоров'я за методикою експрес-оцінки Г. Апанасенко);

– психодіагностичні (визначення рівня розвитку вольової саморегуляції особистості за методикою А. Зверькова та Е. Ейдмана, визначення рівня рефлексивності за методикою А. Карпова, визначення навчальних досягнень в когнітивній сфері за інтелектуальним тестом Г. Айзенка) ;

– статистичні методи обробки отриманих даних (виявлення різниці показників між групами).

2.1.1. Загальнонаукові методи

Загальнонаукові методи використовувались для вивчення аспектів навчально-виховного процесу в закладах базової та профільної середньої освіти з метою пошуку шляхів впровадження профільного навчання в навчально-тренувальний процес спортивних ліцеїв закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю. Було здійснено аналіз наявної у науково-методичній літературі, періодичних публікаціях у фахових виданнях та на веб-сайтах глобальної мережі Internet інформації із питань організації навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Було вивчено та проаналізовано 223 джерел, з яких 18 – англійською мовою.

Ретельний аналіз літературних джерел дозволив виявити основні напрями наукового пошуку. Початковими даними для вивчення питань фізичного виховання учнів старшої школи стали роботи українських науковців: Т. Круцевич, Н. Москаленко, Г. Єдинака, В. Арєф'єва, О. Ольхового, Т. Ротерса, А. Андросова, А. Васильчик, І. Глазиріна, О. Худолія, Б. Шияна [3, 11, 17, 18, 39, 44, 90-94, 167, 168, 194, 196, 197].

Проблеми організації профільного навчання за спортивним напрямком досліджувались за роботами дослідників О. Будіної, О. Дикого, Ю. Докукіної, Ж. Дьоміної, М. Зубалія, О. Котової, О. Лещенка, Н. Щурової [36, 49, 50, 56, 63, 65, 88, 100, 201]. Питання спортивної підготовки обдарованої молоді вивчались за допомогою праць вітчизняних та закордонних фахівців: Г. Грибана, К. Пронтенка, В. Пронтенка, О. Долгополова, Р. Гужви, В. Паєвського, А. Ковальчука, Ж. Козіної, С. Марченка, О. Мітової, Н. Москаленко, М. Корчагіна, В. Откидача, Г. Олефіра, О. Сокольвак, Є. Столітенка, І. Хавруняк, J. Pion, J. Fransen, D. Deprez, V. Segers, R. Vaeyens, R. Philippaerts, B. Vandiver, F. Worrell [51, 76, 78, 79, 95, 108, 121, 123, 134, 160, 161, 174, 176, 192, 218, 221, 224, 225].

Сучасні уявлення щодо впливу занять фізичною культурою та спортом на функціональний стан та рівень здоров'я молоді розглядалися за

результатами досліджень вітчизняних дослідників Г. Апанасека, Л. Демінської, Г. Грибіна, К. Пронтенка, І. Калиниченко, Б. Мицкана, І. Поташнюк, А. Одерова, В. Климовича, О. Ольхового, С. Романчука, М. Корчагіна, Д. Анікеєва, Н. Башавець, В. Мазура, [8, 14-16, 23, 47, 70, 107, 119, 133, 212, 213, 215, 219, 221, 222].

Сучасний стан організації навчально-виховної діяльності в закладах спеціалізованої освіти аналізувався за нормативними документами кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України [81, 82, 150, 151], навчальними програмами [57, 116, 124, 125, 126, 131, 186] та матеріалами досліджень авторів І. Авдєєвої, А. Адамова, С. Алексеєвої, Т. Андрющенка, Г. Іванюк, В. Каплінського, М. Марцинюк, Г. Терещук, [1, 2, 4-5, 7, 68, 69, 73, 110, 180].

Систематизація та узагальнення отриманих теоретичних даних здійснювались на всіх етапах дослідження.

Метод системного аналізу дозволив розглянути особливості організації профільного навчання. Ефективність вирішення завдань дослідження за допомогою системного аналізу визначається структурою вирішення проблем, зокрема реалізації завдань формування компетентностей з фізичної культури. Перша проблема – погіршення загального рівня фізичного здоров'я шкільної молоді, а звідси - необхідність вирішення завдання покращення їх фізичного стану та забезпечення міцного фундаменту багаторічної спортивної кар'єри. Проблема низького рівня фізичного здоров'я призводить до зниження рівня розвитку рухових здібностей, що, зі свого боку, відбивається на рівні спортивної майстерності майбутніх членів збірних команд України. Іншою проблемою є брак мотивації сучасної молоді до фізичного самовдосконалення та професійної діяльності в галузі фізичної культури.

Метод аксіологічного підходу зумовлює пошук принципово нових підходів до навчально-тренувального процесу спортивного ліцею, які б ґрунтувалися на ідеях пріоритету загальнолюдських цінностей і самооцінці кожного учня як особистості. Не всі випускники спеціалізованих закладів

спортивного профілю продовжують спортивну кар'єру на рівні збірних команд країни, не всі потім знаходять себе у професійному спорті. Більшість з учнів спортивного ліцею, що входить до складу фахового спортивного коледжу продовжують здобувати освіту у вищих навчальних закладах фізкультурної орієнтації. Впровадження аксіологічного підходу в навчально-тренувальний процес закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю дозволяє перенести акцент на опанування учнями освітніх і специфічних цінностей майбутньої педагогічної та тренерської діяльності як провідних пріоритетів виховання здорової і сильної нації.

Метод діяльнісного підходу є провідним у застосуванні в процесі модернізації освіти. Спрямований він на активізацію різнобічної продуктивної самостійної діяльності учнів з метою використання отриманих знань на практиці. Діяльнісний підхід дозволяє здобувачам освіти виокремити ті особливості навчальних дисциплін, які будуть важливими в подальшій професійній діяльності. За твердженням дослідників, технології діяльнісного підходу максимально сприяють особистісно орієнтованому навчанню через реалізацію задатків, здібностей та знань молодшої людини для досягнення особистих цілей в освіті. Протягом нашого дослідження метод діяльнісного підходу використовувався для формування тих діяльнісних здібностей учнів (як фізичних, так і психологічних), які в майбутньому дозволять максимально реалізувати набутий потенціал в спортивній, а згодом тренерській або педагогічній діяльності.

Метод рефлексивного підходу використовувався для коригування спільної діяльності педагогів та учнів. Він заснований на рефлексії [38]. Традиційно в педагогіці та психології розрізняють кілька видів рефлексії [39]:

- комунікативну (об'єктом є уявлення про внутрішній світ іншої людини та причини її вчинків, рефлексія виступає механізмом пізнання інших);
- особистісну (об'єктом пізнання є сама особистість, її властивості та якості, поведінкові характеристики, система ставлення до інших);
- інтелектуальну (проявляється в ході вирішення різноманітних завдань,

у здатності аналізувати різні способи вирішення, знаходити найбільш раціональні, неодноразово повертатися до умов завдання).

Ми розглядали рефлексивний підхід як основу формування компетентностей з фізичної культури на підставі цільової мотивації для самовдосконалення та подальшого професійного навчання. Тому нашу увагу було зосереджено на когнітивному (інтелектуальному) та особистісному проявах цього феномена та можливостях їх результативного використання в процесі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Загальновідомо, що функціями рефлексії можуть бути організаторська, проектувальна, діагностична, контрольна, регулятивна, функція планування та корекційна.

Серед основних характерних ознак рефлексивного підходу в аспекті створення моделі формування компетентностей з фізичної культури визначаємо такі:

– рефлексивний підхід до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що передбачає створення рефлексивного освітнього середовища, яке сприяє усвідомленню ними власних завдань у кожній конкретній освітній ситуації;

– змістовний рефлексивний аналіз навчального матеріалу викладачами з метою виділення різних інваріантів, які дозволяють учням самостійно планувати та здійснювати навчально-пізнавальну діяльність;

– використання освітніх технологій, орієнтованих на тренувальні цілі: особистісні, професійно-значущі тощо;

– набуття учнями особистісного рефлексивного досвіду в навчальному процесі (в рамках навчальних предметів, позаурочної діяльності, тренувальних зборів);

– наявність у навчальному плані індивідуальних курсів, структурованих з урахуванням планів підготовки збірних команд, до яких залучаються вихованці ліцею;

- спрямованість навчальних предметів на підвищення потреби учнів у самопізнанні, саморозвитку, розумінні себе та своєї ролі в освітньому процесі;
- застосування дидактичних методів та прийомів, спрямованих на організацію особистісного та професійного розвитку учня, на активізацію самостійності й творчості в пошуку шляхів та засобів вирішення своїх особистісних та професійно значущих проблем;
- упровадження інноваційних організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності учнів, що активізують рефлексивні механізми освітнього процесу (рефлексивний аналіз, рефлексивна оцінка, рефлексивний контроль тощо).

Метод моделювання застосовувався для створення педагогічної моделі шляхом відображення основних характеристик освітнього процесу, як педагогічного явища в спеціально створеному об'єкті – моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Загальновідомо, що педагогічне моделювання дає можливість логічно обґрунтувати цільову, методологічну, змістовну, суб'єкт-суб'єктну та методичну послідовність підготовки фахівців шляхом встановлення зв'язків і взаємозв'язків між основними компонентами професійної підготовки – теоретичної та практичної, наданню цьому процесі професійно-фахової спрямованості. Зважаючи на особливості педагогічного моделювання, з метою вирішення завдань дослідження було обрано структурно-функціональну модель, в якій об'єкт розглядається як цілісна система із визначеними складовими частинами – компонентами, що пов'язані структурно-функціональними відношеннями, які підпорядковуються логічній послідовності та призначені для вирішення окремих завдань. В якості складових моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю було обрано змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний і рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти.

2.1.2 Соціологічні методи (анкетування, експертна оцінка)

Для вирішення завдань дослідження серед методів цієї групи було обрано анкетування та експертне опитування.

На першому етапі констатувального експерименту було застосовано анкетування вихованців спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти для отримання інформації з питань їхньої готовності продовжувати здобуття освіти за спортивним профілем. Для вирішення зазначеного завдання було використано модернізовану під наше дослідження Анкету професійного самовизначення учнів – Додаток В. Для проведення анкетування було обрано учнів 10-11 класів ліцею. Загальна кількість респондентів склала 145 осіб чоловічої статі. Всі учасники анкетування були повідомлені про мету дослідження і дали свою згоду. Учасникам анкетування було запропоновано відповісти на 12 запитань Анкети № 1 (Додаток В).

На другому етапі констатувального експерименту було проведено експертне опитування представників семи закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю: Харківського фахового коледжу спорту, Комунального закладу «Харківський фаховий коледж спортивного профілю» Харківської обласної ради, Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю, Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради», КЗ ЛОР «Львівський фаховий коледж спорту», Комунального закладу Київської обласної ради «Київський обласний спортивний фаховий коледж», Комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований фаховий коледж спортивного профілю ім. С. Бубки» за методом відкладеної оцінки «Делфі».

До складу експертної групи ввійшли 21 фахівець, які за родом своєї діяльності мають досвід роботи у галузі фізична культура та спорт на посадах викладачів та тренерів циклових комісій закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю України. Серед експертів – вчені, заслужені працівники фізичної культури, заслужені тренери України – люди, які володіють

глибокими знаннями відносно об'єкта та предмета дослідження. Середній вік експертів складає – 38,5 років, вікові межі від 1951 до 1992 років народження. Стаж роботи на зазначених посадах експертів в середньому складає 24,3 років.

Сутність методу «Делфі» полягає в припущенні, що на основі думок експертів можна побудувати адекватну модель майбутнього розвитку об'єкта прогнозування. Структурно метод «Делфі» полягає в послідовному здійсненні процедур, спрямованих на формування групової думки з різних питань. Для вирішення завдань нашого дослідження експертне опитування за методом «Делфі» проводилось в три етапи.

На першому етапі експертне опитування забезпечувало визначення суб'єктивної думки викладачів щодо переліку ключових компетентностей, які мають формуватися у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. На цьому етапі ми запропонували експертам вказати приблизний перелік компетентностей.

На другому етапі, ми співставили отриманий перелік із проєктом Державного стандарту профільної середньої освіти за освітньою галуззю фізичної культури [160] та, обравши 12 найбільш часто співпадаючих ключових компетентностей, попросили ранжувати їх за десятибальною шкалою від 0 до 9 (табл. 4.14).

На третьому етапі було проведено нами аналіз даних перших шести ключових компетентностей, що за рангом займали вище місце за методикою О. Ольхового (2012 р. – див. дод. Д), де результати експертного опитування заносились до бази даних автоматизованої інформаційної системи "СААТІ", в якій за допомогою "Матриці парних порівнянь", наведеної у додатку Д, обчислювались вагові коефіцієнти кожної з ключових компетентностей [216].

Основою експертного опитування з наступною оцінкою і вибором кращого варіанта була об'єктивність експертних оцінок, яка базувалась на тому, що характеристика досліджуваного явища трактується як випадкова величина, відображенням закону розподілу якої є індивідуальна оцінка експерта про вірогідність і значущість того чи іншого питання. Справжнє

значення досліджуваної характеристики знаходилось усередині діапазону оцінок, отриманих від експертів.

Відповідно до процедури експертного опитування за методом Делфі, основу якого становлять досліджувані питання, експертам надавались основні питання безпосередньо в момент анкетування, не дозволялось обмінюватися думками з приводу розв'язуваної проблеми, чим забезпечувалась незалежність думок.

2.1.3. Педагогічні методи

Педагогічні методи досліджень включали: педагогічне спостереження, педагогічне тестування рівня розвитку рухових здібностей і педагогічний експеримент.

Педагогічне спостереження застосовувалось на всіх етапах практичного дослідження. Метою педагогічного спостереження було дотримання точності виконання тестових завдань з фізичної культури та вивчення реакції організму учнів ліцею на фізичні навантаження в процесі експерименту.

Педагогічне тестування рухових здібностей здійснювалося для визначення рівня розвитку швидкості, спритності, сили, швидкісно-силових якостей та витривалості. Для оцінки рівня розвитку рухових здібностей використовувалась стандартна батарея тестів шкільної програми з фізичної культури [124]:

- біг 60 м (с) – для визначення рівня розвитку швидкості;
- човниковий біг 4x9 м (с) – для визначення рівня розвитку спритності;
- підтягування на високій перекладині (кількість разів) – для визначення рівня розвитку сили;
- стрибок у довжину з місця (см) – для визначення рівня розвитку швидкісно-силових здібностей;
- біг 1500 м (с) – для визначення рівня розвитку витривалості.

Педагогічний експеримент це комплексний дослідницький метод, суть якого полягає в дослідженні педагогічного явища у спеціально створених умовах, організованих ситуаціях.

В межах нашого дослідження педагогічний експеримент проводився з метою вирішення завдань дослідження і включали констатувальний та формувальний педагогічні експерименти.

Констатувальний педагогічний експеримент було проведено у два етапи. Перший етап був спрямований на дослідження чинного стану навчально-тренувального процесу 10-х та 11-х класів ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання. Протягом цього етапу було проведено аналіз нормативних основ навчально-тренувального процесу ліцею спортивного профілю Харківського фахового коледжу спорту. Наступним кроком було вивчення освітньої траєкторії вихованців ліцею. На другому етапі констатувального експерименту було досліджено фізичний розвиток, фізичний стан, стан здоров'я, рівень розвитку рухових здібностей та рівень спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках. Для дослідження було залучено три контрольні групи хлопців 10-х класів наборів 2020, 2021 та 2022 років. Кількість респондентів складала 210 осіб (65, 81 та 64 учня відповідно до років дослідження). Середній вік представників складав $15,49 \pm 0,06$ років.

Формувальний педагогічний експеримент передбачав розробку авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, її впровадження в навчально-тренувальний процес Харківського фахового коледжу спорту та перевірку ефективності розробленої моделі протягом двадцяти одного місяця з вересня 2022 року по травень 2024 року. Для дослідження ефективності розробленої авторської моделі протягом формувального педагогічного експерименту було проведено оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та навчальних досягнень в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах

учнів спортивного ліцею контрольної ($n=32$) та експериментальної груп ($n=32$). На початок формувального експерименту показники обох груп не демонстрували статистично достовірних відмінностей.

2.1.4. Антропометричні методи

Антропометричні методи дослідження використовувались для визначення антропометричних показників учнів спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. За стандартними методиками вимірювались: довжина тіла (см), вага тіла (кг), окружність грудної клітки (см). Дані було отримано під час щорічного медичного огляду на початку навчального року фахівцями та занесено до медичних карток учнів.

Рівень фізичного розвитку учнів ліцею визначався на підставі антропометричних вимірювань та оцінювався відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 13.09.2013 року № 802 методом сигмальних відхилень [127]. Даний метод передбачає порівняння кожної індивідуальної ознаки з середньозваженою арифметичною величиною для цієї ознаки при певному віці, що дозволяє визначити її фактичне відхилення від нормативних значень. Далі шляхом ділення фактичного відхилення на величину середнього квадратичного відхилення знаходять сигмальне відхилення (σ), що і надає інформацію про те, на яку величину сигм у більшу або в меншу сторону відрізняються показники досліджуваної особи, від середніх показників, властивих певному віко-статевому періоду. Відхилення у межах від -1σ до $+1\sigma$ вважають середнім розвитком досліджуваної ознаки, від -1σ до -2σ – розвитком нижче середнього, від -2σ та нижче – низьким, від $+1\sigma$ до $+2\sigma$ – вище середнього, від $+2\sigma$ та вище – високим [127].

Середньозважені арифметичні величини ознак антропометричних показників та сигмальних відхилень хлопців відповідного віку представлено у таблиці 2.1.

**Середні значення показників фізичного розвитку хлопців
(Наказ МОЗ від 13.09.2013 року № 802) .**

Ознака	Вік, років	Min - Max	$M \pm m$	σ
Довжина тіла, см	14	154-178	$165,61 \pm 0,63$	6,41
	15	159-179	$171,24 \pm 0,52$	5,30
	16	160-187	$173,32 \pm 0,63$	6,35
Вага тіла, кг	14	38-71	$52,62 \pm 0,67$	6,82
	15	41-77	$59,53 \pm 0,78$	7,89
	16	46-79,3	$58,99 \pm 0,87$	8,74
Окружність грудної клітки, см	14	69-90	$78,21 \pm 0,53$	5,38
	15	70-95	$84,20 \pm 0,58$	5,91
	16	74-96	$84,66 \pm 0,50$	5,04

Додатково рівень фізичного розвитку учасників експерименту оцінювався за ваго-зростовим індексом Кетле по формулі 2.1

$$I_{фр} = M_{тіла(Г)} / Zрiст_{(см)}, \quad (2.1)$$

де: $M_{тіла(Г)}$ – маса тіла людини у грамах

$Zрiст_{(см)}$ – довжина тіла в сантиметрах

Оцінка індексу фізичного розвитку здійснюється наступним чином:

менше 319 та більше 450 – оцінка фізичного розвитку – ”незадовільно”;

320–359 та 416–450 – оцінка ”задовільно”;

360–389 та 401–415 – оцінка ”добре” ;

390–400 – оцінка ”відмінно” [26].

2.1.5. Медико-біологічні методи

Для вивчення показників функціонального стану організму учнів спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю використовувались стандартні медико-біологічні методи: ритмовазометрія, сфігмоманометрія, спірометрія, динамометрія.

Частота серцевих скорочень (ЧСС) визначалась методом ритмовазометрії за допомогою монітору серцевого ритму. Артеріальний тиск (АТ) вимірювався медичним тонометром. Манжету одягали на плече лівої руки на рівні серця. Життєва ємність легенів (ЖЄЛ) вимірювалася у медичними працівниками за допомогою спірометра у положенні стоячи. Показники динамометрії сили кистей правої і лівої руки вимірювались за допомогою динамометра марки ДРП-90 за стандартною методикою.

Для уточнюючого аналізу фізичного стану учнів використано оцінка індексу фізичного стану за Пироговою О. А. [18]. Індекс фізичного стану (ІФС) – це комплексний показник, що розраховується на основі частоти серцевих скорочень (ЧСС), систолічного і діастолічного артеріального тиску (АТ), віку, маси тіла та довжини тіла (формула 2.2):

$$I_{фс} = (700 - 3ЧСС_{сн} - 2,5АТ_{ср.сн} - 2,7Вік + 0,28M_{тіла}) / (350 - 2,6Вік + 0,21Зріст), \quad (2.2)$$

де: $I_{фс}$ – індекс фізичного стану;

$ЧСС_{сн}$ – частота серцевих скорочень у стані спокою;

$АТ_{ср.сн}$ – середній артеріальний тиск у стані спокою;

$Вік$ – вік людини;

$M_{тіла}$ – маса тіла;

$Зріст$ – довжина тіла.

Отримані результати індексу фізичного стану учнів оцінювалися таким чином (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Оцінка фізичного стану за Пироговою О.А.

Рівень фізичного стану	Кількість балів
Високий	від 0,826 та більше
Вищий за середній	від 0,676 до 0,825
Середній	від 0,526 до 0,675
Нижчий за середній	від 0,376 до 0,525
Низький	Менше 0,376

Рівень фізичного здоров'я учасників експерименту оцінювався за методикою експрес-оцінки Г.Л. Апанасенко. За результатами антропометричних та медико-біологічних вимірювань визначалися ваго-ростовий, життєвий, силовий індекси, індекс Робінсона та час відновлення ЧСС до стану спокою після 20 присідань за 30 с.

Таблиця 2.3

Експрес-оцінка рівня здоров'я за методикою Апанасенка Г.Л. (1988 р.)

Показник, оцінка	Рівень соматичного здоров'я				
	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
<u>Маса тіла</u> Довжина тіла _____, Г / см	501 і більше	451-500	450 і менше	-	-
Оцінка, бали	-2	- 1	0	-	-
<u>ЖЄЛ</u> Маса тіла _____, мл / кг	50 і менше	51-55	56 -60	60-65	66 і більше
Оцінка, бали	0	1	2	4	5
<u>Кистьова динамометрія</u> Маса тіла _____, %	60 і менше	61-65	66-70	71-80	81 і більше
Оцінка, бали	0	1	2	3	4
<u>ЧСС × АТ^{сист}</u> 100 _____, ум.од.	111 і більше	95-110	85 -94	70-84	69 і менше
Оцінка, бали	-2	0	2	3	4
Час відновлення ЧСС після 20 присідань за 30 с, хв., с	3.0 і більше	2.0-2.59	1.30-1.59	1.0-1.29	0.59 і менше
Оцінка, бали	-2	1	3	5	7
Загальна оцінка рівня здоров'я, бали	4	5-9	10-13	14-16	17-20

Ваго-ростовий індекс характеризує особливості статури та визначається відношенням маси тіла до довжини тіла. Життєвий індекс дозволяє оцінити резерви дихальної системи і визначається відношенням життєвої ємності легень до маси тіла. Силовий індекс характеризує стан м'язової системи людини та визначається відношенням середнього арифметичного значення динамометрії двох руки до маси тіла. Індекс Робінсона характеризує

ефективність функціонування серцево-судинної системи. Визначається за добутком частоти серцевих скорочень і систолічного артеріального тиску, поділеним на 100. Час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань характеризує фізичну працездатність організму людини.

Для уточнюючого аналізу рівня фізичного здоров'я учнів використано експрес-оцінку рівня фізичного здоров'я за методикою Г. Л. Апанасенка. Дана методика передбачає визначення суми балів за кожен із 5 показників (розрахункових індексів) [16]. За допомогою табл. 2.3 було визначено оцінку рівня здоров'я учнів ліцею за п'ятибальною шкалою.

2.1.6. Психодіагностичні методи

Психодіагностичні методи застосовувались для визначення впливу авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на успішність навчальної діяльності учнів в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах протягом формувального експерименту.

Для оцінки початкових досягнень учнів в мотиваційній сфері було обрано методику дослідження вольової саморегуляції А. В. Зверькова та Е. В. Ейдмана [123]. Методика передбачає оцінювання результатів тестування за 30 питаннями анкети (Додаток Д) та обробку результатів за пунктами загальної шкали (вольова саморегуляція) та двох субшкал (наполегливість та самовладання). Питання анкети являють собою твердження, які учні повинні визначити, наскільки кожне з них їх характеризує. Якщо правильно характеризує, то на бланк відповідей проти номера даного твердження необхідно було поставити знак «+» (плюс), якщо неправильно – тоді знак «-» (мінус). За результатами проведення тестування за даною методикою визначалися: індекс вольової саморегуляції за загальною шкалою (В); індекс за субшкалою наполегливість (Н); індекс за субшкалою самовладання (С).

Кожен індекс – це сума балів, отриманих при підрахунку збігу відповідей з ключем загальної шкали чи субшкали (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Таблиця для підрахунку індексів вольової саморегуляції

Загальна шкала (В)	1-, 2+, 3+, 4+, 5+, 6-, 7+, 9+, 10-, 11+, 13-, 14-, 16-, 17+, 18+, 20+, 21-, 22-, 24+, 25-, 27+, 28-, 29-, 30-
Наполегливість (Н)	1-, 2+, 5+, 6-, 9+, 10-, 11+, 13-, 16-, 17+, 18+, 20+, 22-, 24+, 25-, 27+
Саморегуляція (С)	3+, 4+, 5+, 7+, 13-, 14-, 16-, 21-, 24+, 27+, 28-, 29-, 30-

Рівень вольової саморегуляції визначається шляхом порівняння отриманого індексу із середнім значенням для кожної шкали. Якщо результат перевищує середній показник, це каже про високий рівень розвитку того чи іншого показника. Для загальної шкали середній показник становить 12, для субшкали «наполегливість» - 8, для субшкали «саморегуляція» - 6.

Високий індекс вольової регуляції характерний для осіб емоційно зрілих, активних, незалежних, самостійних. Таких людей відрізняє спокій, упевненість у собі, стійкість намірів, реалістичність поглядів, розвинене почуття відповідальності. Як правило, вони добре рефлексують особисті мотиви, планомірно реалізують виниклі наміри, уміють розподіляти зусилля й здатні контролювати свої вчинки, мають виражену соціально-позитивну спрямованість.

У граничних випадках (при значенні індексу більше 20 балів) у них можливе наростання внутрішньої напруженості, пов'язаної з прагненням проконтролювати кожний нюанс власного поведіння й тривогою із приводу найменшої його спонтанності. Низький індекс вольової саморегуляції спостерігається у людей чутливих, емоційно нестійких, ранимих, невпевнених у собі. Рефлексивність у них невисока, а загальна активність, як правило, знижена. Таким людям властива імпульсивність, нестійкість намірів. Це може бути ознакою як незрілості особи, так і вираженою витонченістю натури, не

підкріпленою здатністю до рефлексії та самоконтролю.

Субшкала наполегливості показує силу намірів особистості, прагнення закінчити розпочаті справи. Індекс наполегливості характеризує силу намірів людини - його прагнення до завершення початої справи. На позитивному полюсі - діяльні, працездатні люди, що активно прагнуть до виконання наміченого, їх свідомість мобілізують перешкоди на шляху до мети, головна їхня цінність - почата справа. Таким людям властива повага до соціальних норм, прагнення повністю підкорити їм свою поведінку. Проте, граничні значення індексу наполегливості (близькі до 16 балів) можуть свідчити про втрату гнучкості поведінки, появи маніакальних тенденцій.

Субшкала саморегуляції характеризує рівень контролю емоційних реакцій та станів. Індекс саморегуляції відображає рівень довільного контролю емоційних реакцій і станів. Значення вище середнього (більше 6 балів) набирають люди емоційно стійкі, що добре володіють собою в різних ситуаціях. Властиве ним внутрішній спокій, упевненість у собі звільняє від страху перед невідомістю, підвищує готовність до сприйняття нового, несподіваного й, як правило, сполучається з волею поглядів, тенденцією до новаторства й радикалізму. Разом з тим прагнення до постійного самоконтролю, надмірне свідоме обмеження спонтанності може призводити до підвищення внутрішньої напруженості, перевазі постійної заклопотаності й стомлюваності. Високі бали властиві емоційно зрілим, самостійним, активним респондентам. Низькі бали характеризують людину як емоційно нестійку, невпевнену у собі, неактивну [55, 123].

Соціальна бажаність високих показників по шкалі саморегуляції неоднозначна. Високі рівні розвитку вольової саморегуляції можуть бути пов'язані також і з проблемами в організації життєдіяльності та відносинах з людьми. Вони можуть відображати ознаки дезадаптивних форм поведінки. На відміну від них низькі рівні саморегуляції у низькі випадків виконують компенсаторні функції. Але також свідчать про порушення у розвитку властивостей особистості і її вмінні будувати відносини з іншими людьми й

адекватно реагувати на ті або інші ситуації.

Оцінка успішності учнів спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в рефлексивній сфері проводилась відповідно до «Методики діагностики рівня розвитку рефлексивності» А.В. Карпова [46, 59, 129]. Основою навчальних досягнень учня в рефлексивній сфері є рефлексивна свідомість. Вона проявляється в осмисленні і переживанні особою як окремої дії, вчинку, так і сенсу буття. Виникнення в людини здатності до рефлексії свідчить про формування високого рівня її самосвідомості, готовності не тільки пізнавати самого себе, але і до корекції своєї поведінки або способу життя. Рефлексивна компетентність здобувачів освіти формується завдяки свідомому аналізу особистих мотивів до отримання знань та професійних умінь. Методика А.В. Карпова призначена для виявлення рівня рефлексивності та порівняння сформованості рефлексії у здобувачів освіти. Полягає вона в опитуванні з 27 питань, на які необхідно обрати одну з семи відповідей, від 1 – абсолютно не вірно до 7 – абсолютно вірно. У спрощеному варіанті тестові бали сумуються і оцінювання рефлексії проводиться відповідно до трьох критеріїв рефлексивності: високо розвинута рефлексивність (140 балів і більше), середній рівень рефлексивності (від 114 до 139 балів), низький рівень рефлексивності (менше 114 балів) [129].

Інтелектуальний тест Г. Ю. Айзенка є загальновідомим методом швидкого визначення інтелектуальних здібностей осіб, які мають освіту не нижче середньої. За твердженням дослідників, інтелектуальна діяльність є складним психічним феноменом [45, 46]. Існує багато експериментально-психологічних теорій інтелекту, спрямованих на виявлення механізмів інтелектуальної активності. Кожен із них має наукову цінність, але не дає вичерпних знань щодо природи інтелекту [43, 44]. Лише комплексний підхід здатен надати інформацію про структуру інтелекту та можливості його діагностування. Сучасні тести для вимірювання інтелекту застосовують для встановлення рівня розвитку пізнавальних функцій у дітей і дорослих, з метою профорієнтації та профвідбору, діагностування психічних розладів [40].

За твердженням О.В. Губенка, тест Г.Ю. Айзенка призначений для вивчення загальних інтелектуальних здібностей школярів в X-XI класах [46]. Складається з 40 запитань, відповіді на які необхідно надати протягом 30 хвилин. Майже всі питання мають кілька варіантів вирішення [115]. Інтелектуальний тест Г.Ю. Айзенка найбільш точно визначає IQ людини в діапазоні від 100 до 130 одиниць. Оцінювання інтелекту IQ здійснюється за графіком, який представлено на Рисунку 2.1.

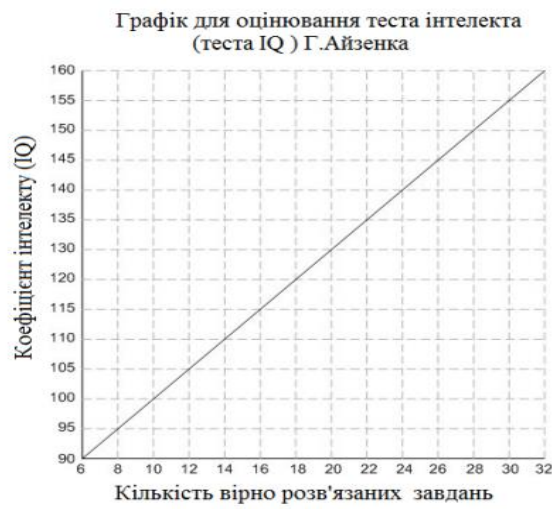

Рис. 2.1. Графік для оцінювання теста інтелекту Г. Ю. Айзенка

Результатом оцінювання інтелекту за методикою Г.Ю. Айзенка буде значення коефіцієнту інтелекту IQ яке відповідає точці перетину графіка з вертикаллю, яка поєднує графік з точкою на осі X, де відкладаються кількість правильних відповідей. Високе значення інтелекту IQ відповідає рівню вище 130 одиниць. Середнє значення інтелекту відповідає рівню від 91 бала до 110 балів. Низьким рівнем інтелекту вважається результат від 70 до 90 балів. Результат нижче 70 балів свідчить про ознаки розумової відсталості, а нижче 20 балів свідчить про наявність розумової хвороби [115].

2.1.7. Методи математичної статистики

Методи оцінки та перевірки гіпотез застосовувались для характеристики

груп досліджуваних і виявлення різниці показників між групами за допомогою функцій (середні арифметичні в групах – \bar{x} , середні квадратичні відхилення – σ , помилки середніх арифметичних – m). Вірогідність розходжень до і після експерименту в двох групах оцінювалася за t -критерієм Стюдента. Суттєвими визначались різниці між середніми арифметичними при достовірному рівні від 95 % до 99,9 %.

З метою накопичення та аналізу даних використовувались електронні таблиці редактору Excel операційної системи Windows.

Програмні методи математичної обробки застосовувались для характеристики даних учасників експерименту та дослідження різниці між показниками представників контрольної та експериментальної груп. Для коректних розрахунків вибірки перевірялись на рівність дисперсій.

2.2. Організація досліджень

Вирішення завдань в дисертаційній роботі виконувалась поетапно протягом 2020 – 2024 років на базі Харківського фахового коледжу спорту і відповідно до мети та завдань дослідження, включала чотири етапи:

перший етап – в період з квітня 2020 року по вересень 2020 року за даними науково-методичних джерел вивчалась система організації навчально-виховного процесу в закладах базової та профільної середньої освіти та існуюча система підготовки здобувачів спеціалізованої освіти спортивного профілю. За результатами теоретичних пошуків було визначено шляхи оптимізації профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

другий етап – в період з вересня 2020 року по вересень 2022 року – було здійснено дослідження антропометричних та функціональних показників фізичного розвитку, фізичного стану, стану здоров'я, рівня розвитку рухових здібностей та рівня спортивної майстерності учнів 10-х класів спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту. Паралельно проводились

теоретичні дослідження нормативних основ навчально-тренувального процесу ліцею спортивного профілю Харківського фахового коледжу спорту та визначення освітньої траєкторії вихованців ліцею.

третій етап – в період з вересня 2022 року по травень 2024 року – було здійснено обґрунтування, розробка та впровадження авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в навчально-виховний процес закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. На даному етапі було проведено анкетування вихованців ліцею, експертне опитування викладачів та тренерів циклових комісій Харківського фахового коледжу спорту та дослідження можливої професійної кар'єри випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Отримані дані використовувались для розробки авторської моделі. Перевірка ефективності моделі здійснювалась за результатами формувального експерименту. Було проведено оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та навчальних досягнень в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах учнів 11-х класів контрольної (n=32) та експериментальної груп (n=32). На початок формувального експерименту показники обох груп не демонстрували статистично достовірних відмінностей.

четвертий етап – в період з вересня 2024 року по грудень 2024 року було здійснено літературне оформлення дисертаційної роботи, оприлюднення результатів дослідження, оформлення роботи та підготовка до захисту.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СПОРТИВНОГО ЛІЦЕЮ

Відповідно до Статуту Харківського фахового коледжу спорту до його складу входить ліцей спортивного профілю (далі – спортивний ліцей) зі специфічними умовами навчання, який поєднує навчально-тренувальний процес та здобуття учнями базової та повної загальної середньої освіти [176]. Станом на осінь 2023 року базовий середній рівень освіти здобуває 200 учнів (7-9 клас); профільний середній рівень освіти у ліцеї здобуває 200 учнів (10-11 клас): відповідно 100 вихованців у 10-х класах та 100 вихованців у 11-х класах.

Інтеграція України до європейського освітнього простору вимагає від старшої школи спрямованості на профільне навчання. Профільне навчання є одним із ключових напрямів модернізації та удосконалення системи освіти нашої держави й передбачає реальне й планомірне оновлення школи старшого ступеня.

Закон України «Про освіту», який набув чинності у вересні 2018 року визначив модель профільної старшої школи. Проте, за свідченням педагогів, профільна освіта до цих пір не стала всеохоплюючою для старшої школи.

З метою визначення шляхів впровадження профільного навчання в рамках нашого дослідження було проведено аналіз чинного стану навчально-тренувального процесу 10-х та 11-х класів ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання.

3.1. Аналіз нормативних основ організації навчально-тренувального процесу ліцею спортивного профілю

Освітня програма ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання розроблена відповідно до ст. 33 Закону України "Про освіту", статей 15, 38, 39 Закону України "Про повну загальну середню освіту", Концепції

реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року [6, 7, 8]. Освітня програма враховує вимоги Державного стандарту повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 23.11.2011 року № 1392 (зі змінами). Основою для розробки освітньої програми з урахуванням поетапного переходу закладів освіти на здійснення діяльності за новим Державним стандартом стала Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня, затверджена наказом МОН від 20.04.2018 року № 408, у редакції наказу МОН від 28.11.2019 року № 1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 року № 464 [9].

Освітня програма спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту визначає:

- загальний обсяг навчального навантаження;
- орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих навчальних предметів, зокрема їх інтеграції, а також логічну послідовність їх вивчення;
- очікувані результати навчання учнів;
- рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;
- вимоги до осіб, які працюють за освітньою програмою.

Державним стандартом повної загальної середньої освіти перед старшою школою поставлені такі цілі освітнього процесу:

- забезпечення засвоєння учнями обов'язкового мінімуму змісту повної середньої освіти на рівні вимог державного освітнього стандарту;
- забезпечення наступності освітніх програм усіх рівнів;
- створення основи для адаптації учнів до життя у суспільстві, для усвідомленого вибору та наступного засвоєння професійних освітніх програм;
- формування позитивної мотивації учнів до навчальної діяльності;
- забезпечення соціально-педагогічних відносин, що зберігають фізичне, психічне та соціальне здоров'я учнів;
- забезпечення якісного виконання освітньої програми в умовах

дистанційного навчання під час введення карантинних обмежень.

Навчальні плани 10-х та 11-х класів профільного середнього рівня освіти розроблені відповідно Державного стандарту та містять інваріантну та варіативну складові. Плани визначають загальний обсяг навчального навантаження та тижневі години на вивчення базових предметів, вибірково-обов'язкових предметів і профільних предметів. Інваріантна складова сформована на державному рівні і включає обов'язкові для вивчення всіма учнями навчальні предмети, що передбачені відповідними Типовими навчальними планами. Враховуючи спортивний профіль навчального закладу і значні фізичні навантаження учнів – спортсменів (15 годин тренувань на тиждень), з метою недопущення їх перенавантаження предмет «Фізична культура» врахована тільки в системі навчально-тренувального процесу і проводиться відповідними вчителями-тренерами з відповідних видів спорту (тобто не входить до навчального навантаження шкільної програми). Таким чином, години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження. Проте, саме цей час (15 навчальних годин на тиждень) відводиться для реалізації завдань профільного навчання професійного спрямування за спортивним напрямком.

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати ліцей (в особі вчителів та тренерів) в рамках галузі освіти фізичної культури. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Метою фізичної культури в закладах освіти є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до

занять фізичною культурою і спортом.

Профільна середня освіта здобувається учнями після здобуття базової середньої освіти. В рамках спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту процес здобуття відповідних рівнів (базової середньої, профільної середньої та фахової передвищої освіти) реалізується послідовним шляхом у вигляді освітньої траєкторії спортивний ліцей – фаховий коледж. Освітньою траєкторією вихованців спортивного ліцею передбачено послідовне здобуття освіти за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт. Подальше навчання у Харківському фаховому коледжі спорту дозволить здобувачу освіти здобути освітньо-професійний рівень «фаховий молодший бакалавр».

Харківський фаховий коледж спорту є спеціалізованим навчальним закладом спортивного профілю виключно для навчання талановитих молодих спортсменів, і лише 25 % випускників ліцею станом на 2022 рік продовжує послідовне здобуття освіти за обраною освітньою траєкторією.

З метою визначення освітніх траєкторій випускників ліцею ми дослідили кількість учнів, які після закінчення ліцею у 2019-2021 роках продовжили здобуття освіти за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розподіл випускників ліцею у 2020-2022 роках

Освітня траєкторія	2020 рік (n = 94)		2021 рік (n = 96)		2022 рік (n = 85)	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Вступили до Фахового коледжу	35	37,2	35	36,5	25	29,4
Вступили до ЗВО за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт	36	38,4	32	33,3	27	31,8
Обрали іншу спеціальність	21	22,3	22	22,9	19	22,3
Не продовжили здобуття освіти	2	2,1	7	7,3	14	16,5

Аналіз подальшої освітньої траєкторії випускників ліцею у 2020-2022 роках засвідчив наступне (див. табл. 3.1):

– за три роки на 14,8 % зменшилась частина учнів ліцею, що продовжили здобуття освіти за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт (у закладах вищої освіти та фаховому коледжі);

– на 14,4 % збільшилась частина випускників, що здобули повну середню освіту та не продовжили подальше навчання.

Проведений аналіз розподілу випускників спортивного ліцею по закладах освіти засвідчив недостатню сформованість стійкості, самостійності та відповідальності учнів за своє подальше професійне зростання. Доцільність розробки моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначається необхідністю спрямування розвитку особистості здобувачів для свідомого вибору подальшого життєвого шляху, створення педагогічних умов для здобуття ними відповідної освіти за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт, формування компетентностей для їхньої стійкості, самостійності, відповідальності, соціалізації та громадянської активності, ціложиттєвої освіти, трудової діяльності та самореалізації.

3.2. Дослідження фізичного розвитку та фізичного стану учнів ліцею

За твердженням багатьох авторів, фізичний розвиток, фізичний стан та стан здоров'я молоді є однією з найбільш гострих медико-соціальних проблем у нашій країні [195, 208]. Сучасні вітчизняні дослідження свідчать про поступове погіршення морфофункціонального стану та стану здоров'я молоді України за останні 10 років [211]. Серед основних причин погіршення рівня здоров'я вчені виділяють [133, 208]:

- недостатній рівень рухової активності;
- нераціональне харчування;
- стресовий характер сучасного життя;
- забруднення навколишнього середовища;
- низьку мотивацію на здоровий спосіб життя.

За свідченням авторів І. Калиниченко, А. Колесник, А. Щапова, 2020, на шкільному рівні останні роки відбувається суттєве погіршення стану здоров'я учнів [71]. Як доведений факт, вчені відмічають низький рівень якості здоров'я сучасних дітей, з одного боку, і високі вимоги до школярів, пов'язані з модернізацією навчального процесу, збільшенням інформаційних навантажень, статичним навантаженням протягом робочого дня. Зниження режиму рухової активності поступово призводить до збільшення можливості прояву різноманітних патологій в організмі дитини [171]. Зазначені процеси негативно впливають на адаптацію учнів до навчальної діяльності та підвищують ймовірність виникнення відхилень у стані здоров'я [34]. Дослідники відмічають, що на загальнодержавному рівні зниження здоров'я, шкідливі звички та небажання займатися фізичною культурою є основними причинами погіршення фізичної підготовленості учнівської молоді [17].

Відомо, що до спортивного ліцею фахового спортивного коледжу вступають діти, які тривалий час вже займаються в спортивних секціях, тобто мають значний досвід занять фізичною культурою і спортом та підвищений рівень фізичної активності. Чи можна стверджувати, що рівень фізичного розвитку та функціональний стан дітей, які цілеспрямовано тривалий час займаються спортом, буде відповідати віковим нормам для даного контингенту? Чи буде тенденція щодо загального погіршення фізичного розвитку молоді відобразитись на якості спортивної підготовки учнів фахового спортивного коледжу?

Під фізичним розвитком розуміють комплекс морфофункціональних властивостей організму, який певним чином визначає його функціональні резерви, міру дієздатності, а також сам процес формування основних морфофункціональних (насамперед, соматичних) показників, який можна контролювати з метою оптимізації стану здоров'я. Одним із критеріїв здоров'я людини є гармонійність фізичного розвитку. Рівень фізичного розвитку встановлюють головним чином за зовнішніми морфологічними характеристиками. Саме тому, для об'єктивної оцінки фізичного розвитку,

морфологічні параметри слід розглядати спільно з показниками функціонального стану [35].

З метою з'ясування дійсного стану фізичного розвитку та фізичного стану вихованців спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю ми дослідили антропометричні та функціональні показники учнів 10-х класів ліцею Харківського фахового коледжу спорту протягом трьох років. Для проведення дослідження фізичного розвитку та фізичного стану було залучено три контрольні групи хлопців 10-х класів наборів 2020 ($n = 65$), 2021 ($n = 81$) та 2022 ($n = 64$) років. Середній вік представників складав $15,49 \pm 0,06$ років.

Результати визначення показників фізичного розвитку хлопців 10-х класів ліцею набору 2020-2022 років було занесено до таблиці 3.2.

Результати дослідження показали, що середні значення всіх досліджених антропометричних показників фізичного розвитку юнаків вихованців 10-х класів ліцею за три роки дослідження статистично достовірних відмінностей не мають.

Таблиця 3.2

**Показники фізичного розвитку учнів 10-х класів ліцею
у 2020-2022 роках ($n = 210$)**

Групи	Показники, $\bar{x} \pm m$			
	Вік	Довжина тіла	Вага тіла	Окружність грудної клітини
	років	см	кг	см
КГ-1, 2020 р. ($n = 65$)	15,49 $\pm 0,06$	169,36 $\pm 0,58$	59,50 $\pm 0,72$	83,45 $\pm 0,40$
КГ-2, 2021 р. ($n = 81$)	15,46 $\pm 0,06$	169,55 $\pm 0,53$	59,81 $\pm 0,92$	83,09 $\pm 0,36$
КГ-3, 2022 р. ($n = 64$)	15,53 $\pm 0,06$	170,16 $\pm 0,16$	61,01 $\pm 0,67$	82,92 $\pm 0,39$
Достовірність Різниці X_1-X_2	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$
Достовірність Різниці X_2-X_3	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$
Достовірність Різниці X_1-X_3	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$	$p > 0,05$

Для того, щоб визначити гармонійність фізичного розвитку вихованців ліцею та його відповідність віковим нормам, було також проведено оцінку показників фізичного розвитку відповідно до наказу [127].

Таблиця 3.3

**Нормативні показників фізичного розвитку хлопців 14-15 років (наказ
МОЗ України від 13.09.2013 № 802)**

Вік, років	Показники, $\bar{x} \pm m$					
	Довжина тіла	σ	Вага тіла	σ	Окружність грудної клітини	σ
	см	см	кг	кг	см	см
15	171,24 $\pm 0,52$	5,30	59,53 $\pm 0,78$	7,89	84,20 $\pm 0,58$	5,91
16	173,32 $\pm 0,63$	6,35	58,99 $\pm 0,87$	8,74	84,66 $\pm 0,50$	5,04

Оцінка показників фізичного розвитку хлопців вихованців ліцею, яку ми здійснили шляхом порівняння середніх значень індивідуальних антропометричних показників (табл. 3.2) із стандартизованими показниками фізичного розвитку дітей шкільного віку (табл. 3.3) засвідчила, що:

- середнє значення довжини тіла вихованців ліцею знаходиться в межах $(M + 1 \sigma)$ для віку 15-16 років – тобто відповідає оцінці «середня»;
- середнє значення ваги тіла учнів – вихованців ліцею знаходиться в межах $(M + 1 \sigma)$ для віку 15-16 років – тобто відповідає оцінці «середня»;
- середнє значення окружності грудної клітини вихованців ліцею знаходиться в межах від $(M + 1 \sigma)$ для віку 15-16 років – тобто відповідає оцінці «середня» [127].

Таким чином, проведене дослідження показників фізичного розвитку констатувало, що довжина тіла, вага тіла та окружність грудної клітини вихованців ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю відповідають оцінці «середня» для своєї вікової категорії.

Вікові особливості зростання, розвитку і формування здоров'я підлітків мають певні закономірності, їм властиві нерівномірність і морфо

функціональні особливості. Фізичний стан учнів старших класів суттєво залежить від обсягів фізичних навантажень, і тому цілком очевидно, що вихованці спортивного ліцею можуть мати рівень фізичного стану кращий за учнів звичайних загальноосвітніх шкіл. Рівень фізичного стану є одним з провідних інформаційних показників системи моніторингу здоров'я, важливим і доступним для вимірювання та оцінки. Він визначається сукупністю морфологічних і функціональних властивостей організму, що характеризують процес його росту і формування.

У науковій літературі термін «фізичний стан» використовують у різних тлумаченнях: як процес змін форм і функцій організму людини протягом її індивідуального життя або як сукупність ознак, що характеризують функціональний стан організму на тому чи іншому етапі його фізичного розвитку (показники зросту, ваги, частота серцевих скорочень, артеріальний тиск, спірометрія, динамометрія). Дослідження фізичного стану учнів є однією з основних умов підвищення ефективності процесу фізичного виховання.

Для оцінки рівня фізичного стану учнів ми використали індекс фізичного стану. Зазначена оцінка індексу фізичного стану базується на антропометричних показниках фізичного розвитку (табл. 3.2) та функціональних показниках: частоті серцевих скорочень, систолічному та діастолічному артеріальному тиску. Результати визначення антропометричних та функціональних показників трьох контрольних груп хлопців 10-х класів наборів 2020, 2021 та 2022 років представлено в таблиці 3.4. Попередньо групи були перевірені на однорідність методом середніх величин.

Результати дослідження показали, що середні значення всіх досліджених показників фізичного розвитку юнаків вихованців 10-х класів ліцею наборів 2020, 2021 та 2022 років статистично достовірних відмінностей не мають.

Таблиця 3.4

**Показники фізичного стану
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	Показники, $\bar{x} \pm m$			
	ЧСС	АТ сист.	АТ діаст.	ЖЄЛ
	уд./хв	мм рт. ст.	мм рт. ст.	см. куб.
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	67,80 $\pm 1,01$	111,71 $\pm 1,49$	66,31 $\pm 0,68$	3832,31 $\pm 36,57$
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	68,17 $\pm 0,88$	113,61 $\pm 1,33$	66,54 $\pm 0,66$	3749,38 $\pm 49,45$
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	69,28 $\pm 0,92$	114,03 $\pm 1,59$	66,41 $\pm 0,63$	3745,31 $\pm 38,18$
Достовірність Різниці X_1-X_2	p>0,05	p>0,05	p>0,05	p>0,05
Достовірність Різниці X_2-X_3	p>0,05	p>0,05	p>0,05	p>0,05
Достовірність Різниці X_1-X_3	p>0,05	p>0,05	p>0,05	p>0,05

Результати порівняння індексу фізичного стану учасників дослідження представлено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Індекс фізичного стану
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
ІФС, $\bar{x} \pm m$			
	0,778 \pm 0,01	0,769 \pm 0,01	0,759 \pm 0,01
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Результати обчислення показника продемонстрували наступні значення

(табл. 3.5):

- ІФС представників КГ-1 (набору 2020 року) дорівнює 0,778 ум. од.;
- ІФС представників КГ-2 (набору 2021 року) - 0,769 ум.од.;
- ІФС представників КГ-3 (набору 2022 року) відповідно дорівнює 0,759 ум. од.

Значення індексу фізичного стану учнів 10-х класів ліцею знаходяться в межах від 0,676 до 0,825 умовних одиниць, що відповідає оцінці «вище середнього». Порівняльний аналіз результатів визначення ІФС представників наборів 2020-2022 років не виявив статистично достовірних відмінностей показників (табл. 3.5).

Співвідношення оцінок рівня індексу фізичного стану учнів 10-х класів ліцею наборів 2020-2022 років представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Співвідношення оцінок рівня фізичного стану
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	Кількість оцінок рівня фізичного стану		
	Високий	Вищий за середній	Середній
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	25	32	8
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	32	37	12
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	17	38	9

Для більш детального аналізу ми відобразили на діаграмі співвідношення оцінок фізичного стану учнів 10-х класів 2020, 2021 та 2022 років – рисунок 3.1.

Відсоткове співвідношення оцінок фізичного стану учнів 10-х класів ліцею демонструє поступове зменшення відсотку представників з «високою» оцінкою: по 39 % серед учнів КГ-1 та КГ-2 (наборів 2020-2021 років) та 27 % серед представників КГ-3 (набору 2022 року).

Відсоток респондентів з оцінкою фізичного стану «середній» майже не

змінився: відповідно 12 % учнів набору 2020 року), 15 % набору 2021 року та 14 % учнів КГ-3 (набору 2022 року).

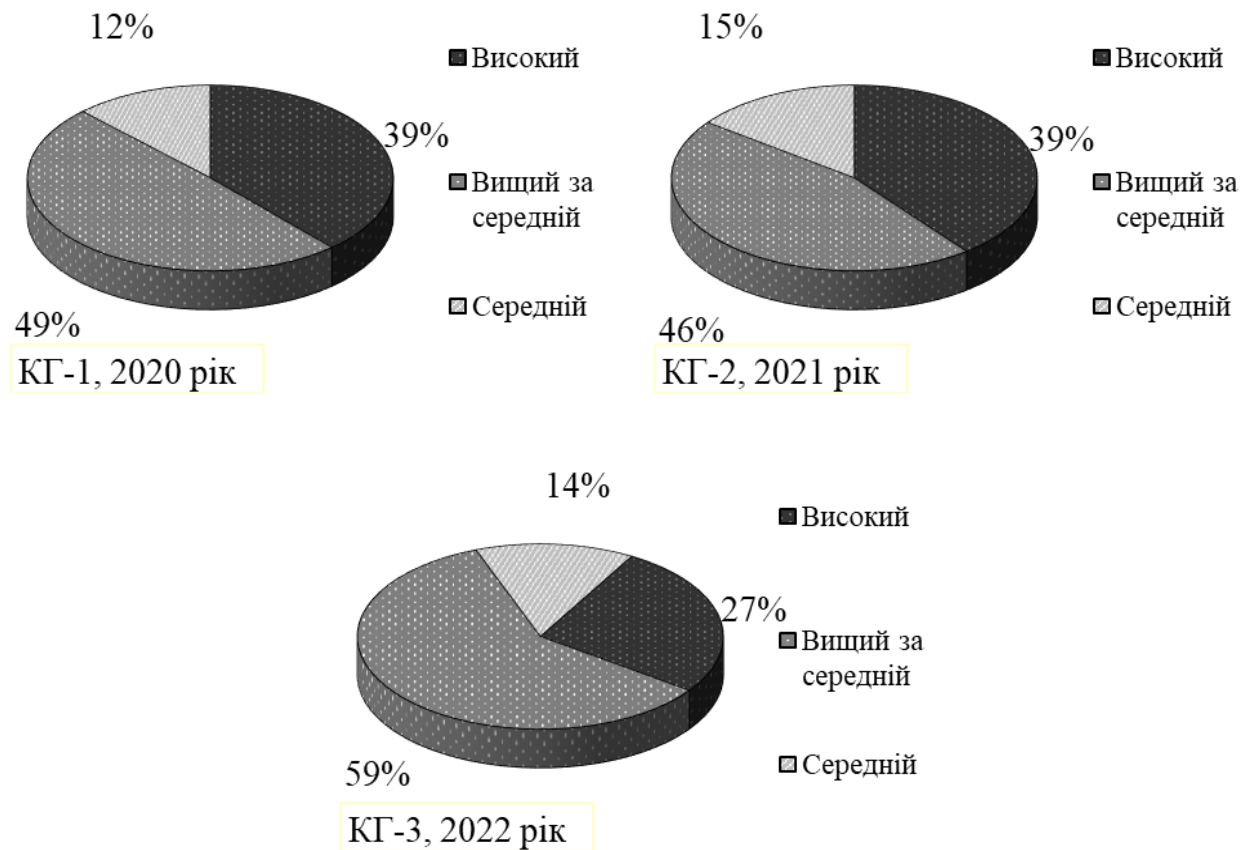

Рис. 3.1. Відсоткове співвідношення оцінок фізичного стану учнів 10-х класів ліцею наборів 2020-2022 років.

Проте, за три роки значно (на 10 %) збільшилась частка представників з оцінкою фізичного стану «вищий за середній» – 49 % учнів КГ-1 (набору 2020 року); 46 % учнів КГ-2 (набору 2021 року) та 59 % респондентів КГ-3 (набору 2022 року).

3.3. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів ліцею

Численні вітчизняні дослідження констатують поступове погіршення рівня здоров'я населення України за останні 10 років [12, 14, 20, 21, 23]. За твердженням науковців стан здоров'я молоді в Україні визначається однією з

найбільш гострих медико-соціальних проблем [10, 16, 22]. У сучасних науково-методичних публікаціях зазначається, що проблема зниження рівня здоров'я викликана низкою факторів: недостатнім рівнем рухової активності, нераціональним харчуванням, стресовим характером сучасного життя, забрудненням навколишнього середовища, низькою мотивацією на здоровий спосіб життя [13, 14]. Griban G.P., Lyakhova N.A., Tymoshenko O.V. et al. 2020 стверджують, що зниження здоров'я, шкідливі звички та небажання займатися фізичною культурою є основними причинами погіршення фізичної підготовленості учнівської молоді [15].

З метою з'ясування стану здоров'я юнаків, що навчаються у закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю ми дослідили антропометричні та функціональні показники та визначили оцінку рівня здоров'я учнів 10-х класів ліцею.

Ваго-ростовий індекс характеризує особливості статури та визначається відношенням маси тіла до довжини тіла. Результати визначення ваго-ростового індексу юнаків 10-х класів ліцею у 2020, 2021 та 2022 роках представлено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

**Ваго-ростовий індекс
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
ВРІ ($\bar{x} \pm m$), г/см			
	350,95 ± 3,58	352,18 ± 4,31	358,10 ± 3,02
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Результати проведеного дослідження засвідчили, що середні значення

ваго-ростового індексу учнів 10-х класів у досліджуваних групах (КГ-1, КГ-2, КГ-3) ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020, 2021 та 2022 роках статистично достовірних відмінностей не має.

Життєвий індекс (ЖІ) людини призначений для оцінки резервів дихальної системи і визначається відношенням життєвої ємності легень до маси тіла. Результати визначення життєвого індексу учнів 10-х класів ліцею у 2020, 2021 та 2022 роках представлено в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

**Життєвий індекс
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Життєвий індекс ($\bar{x} \pm m$), мл/кг			
	64,87 ± 0,82	63,31 ± 0,95	61,65 ± 0,68
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p<0,01
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p<0,01	p>0,05	-

Результати проведеного дослідження засвідчили відсутність статистично достовірних відмінностей у середніх значеннях життєвого індексу відповідно учнів 10-х класів у 2020 та 2021 роках та 2021 та 2022 роках, проте виявлено статистично достовірну різницю показників 2020 та 2022 року. Життєвий індекс представників 2022 року на 5 % гірший за показник учнів 10-го класу набору 2020 року (див. табл. 3.8).

Життєвий індекс дозволяє оцінити резерви дихальної системи. У таблиці 3.9 представлено співвідношення оцінок життєвого індексу учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках.

**Співвідношення оцінок життєвого індексу
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	Кількість оцінок життєвого індексу			
	Високий	Вище середнього	Середній	Нижче середнього
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	30	15	20	0
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	33	11	37	0
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	14	20	30	0

Результати дослідження засвідчили відсутність в учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю оцінок життєвого індексу «нижче середнього». Для детального аналізу ми відобразили на діаграмі відсоткове співвідношення оцінок фізичного стану учнів 10-х класів 2020, 2021 та 2022 років набору - рисунок 3.2.

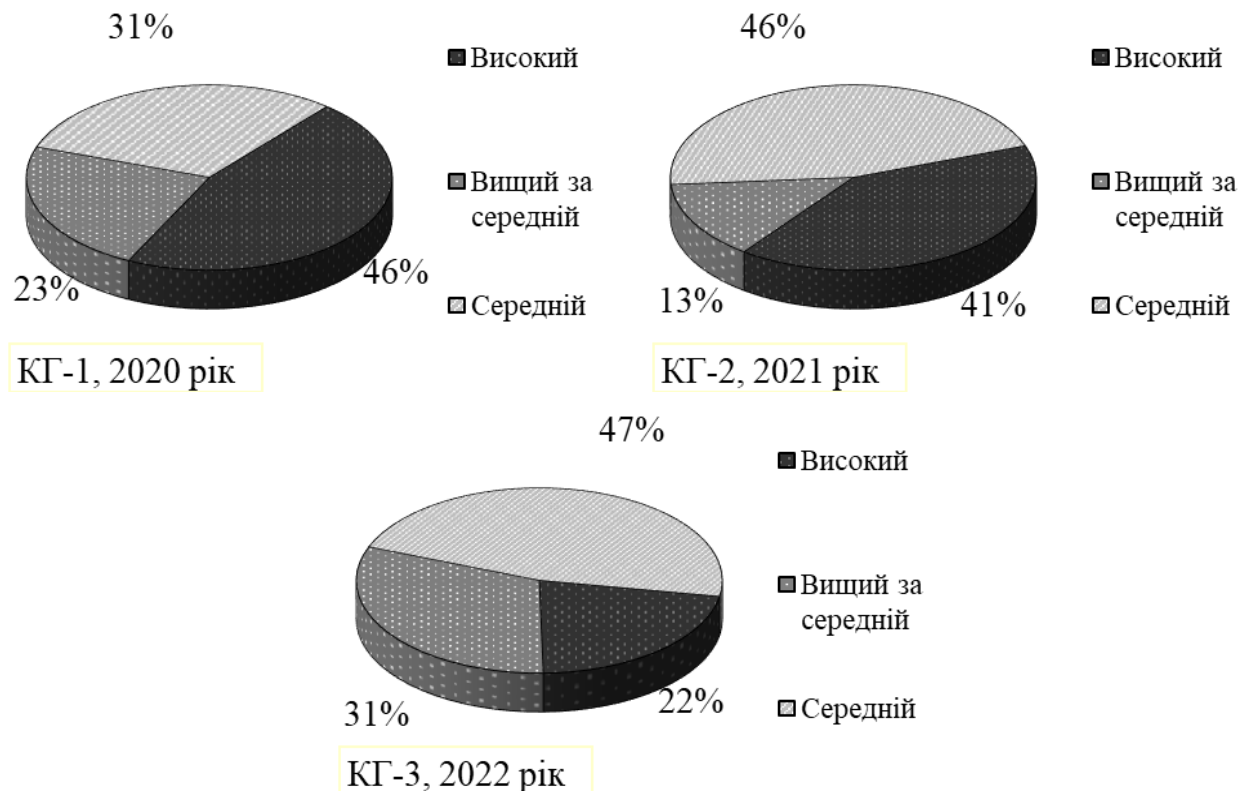

Рис. 3.2. Відсоткове співвідношення оцінок життєвого індексу учнів 10-х класів ліцею наборів 2020-2022 років.

Аналіз оцінок життєвого індексу учнів 10-х класів у 2020-2022 роках демонструє суттєве (на 24 %) зменшення кількості «високих» оцінок та збільшення на 16 % кількості оцінок «середній». Зазначений факт може свідчити про зменшення резервів дихальної системи учнів у 2022 році у порівнянні з представниками 2020 року.

Силовий індекс характеризує стан м'язової системи людини та визначається відношенням середнього арифметичного значення динамометрії двох руки до маси тіла. Результати визначення силового індексу учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020, 2021 та 2022 році представлено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

**Силовий індекс
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Силовий індекс ($\bar{x} \pm m$), %			
	64,20 ± 0,69	62,83 ± 0,73	62,51 ± 0,59
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Результати визначення силового індексу учнів 10-х класів у 2020-2022 роках засвідчили відсутність статистично достовірних відмінностей досліджених показників (див. табл. 3.10).

Задля отримання характеристики ефективності функціонування серцево-судинної системи у досліджуваних групах ми скористались індексом Робінсона. Результати визначення індексу Робінсона учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках представлено в таблиці 3.11. Результати проведеного дослідження засвідчили відсутність статистично достовірної різниці середнього значення індексу

Робінсона учнів 10-х класів у 2020-2022 роках.

Таблиця 3.11

**Індекс Робінсона
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Індекс Робінсона ($\bar{x} \pm m$), ум. од.			
	75,56 ± 1,40	77,41 ± 1,34	78,96 ± 1,49
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Зазначені функціональні індекси, а також час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань за 30 с є складовими експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я людини. За твердженням багатьох вчених [211, 221, 222], час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань характеризує фізичну працездатність організму людини.

Таблиця 3.12

Час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань за 30 с юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Час відновлення ($\bar{x} \pm m$), с.			
	86,48 ± 1,09	87,28 ± 1,05	88,61 ± 0,97
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Результати визначення часу відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках представлено в таблиці 3.12. Аналіз результатів дослідження свідчить про відсутність статистично достовірних відмінностей часу відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань учнів 10-х класів ліцею 2020-2022 роках, що характеризує стабільність стану кардіо-респіраторної системи вихованців спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю.

Досліджені індекси функціонального стану, а також час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань є складовими експрес-оцінки рівня фізичного здоров'я за методикою Г.Л. Апанасенко. Порівняльна оцінка рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю представлено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

**Порівняльна оцінка рівня фізичного здоров'я
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Рівень здоров'я ($\bar{x} \pm m$), ум. од.			
	12,20 ± 0,29	11,57 ± 0,21	11,06 ± 0,22
Різниця показників (Δ), ум.од. / %			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	0,63 / 5,2 %	1,14 / 9,3 %
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	- 0,63 / - 5,2 %	-	0,51 / 4,4 %
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	- 1,14 / - 9,3 %	- 0,51 / - 4,4 %	-
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p<0,01
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p<0,01	p>0,05	-

Результати проведеного дослідження виявили поступове зменшення рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю. Різниця показників рівня фізичного здоров'я вихованців ліцею у 2020 та 2022 роках є статистично достовірною при $t = 3,10$. Зазначеними результатами ми констатуємо, що рівень здоров'я незалежних досліджуваних груп (КГ-1 КГ-2, КГ-3) учнів 10-х класів погіршується протягом трьох років дослідження (рис. 3.3).

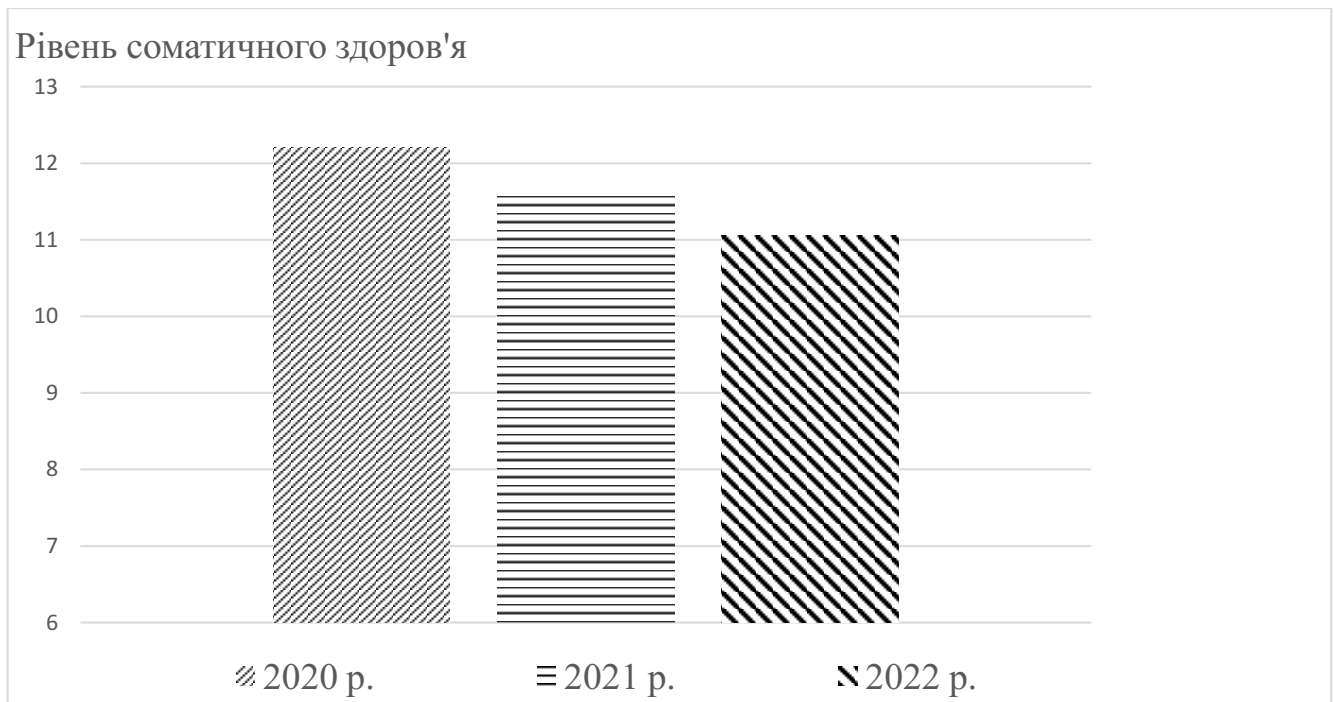

Рис. 3.3. Рівень фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках.

Для більш детального аналізу стану здоров'я учнів спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю ми провели ранжування оцінок рівня фізичного здоров'я за методикою експрес-оцінки Г. Л. Апанасенко. Співвідношення оцінок рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю представлено в таблиці 3.14.

Порівнявши результати оцінок рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках ($n=210$) у таблиці 8, ми звернули увагу на той факт, що протягом трьох років дослідження поступово знижується кількість

вступників до профільного спортивного ліцею із оцінкою «високою» та «вище середнього», а збільшується чисельність представників з оцінкою рівня фізичного здоров'я «середній» і «нижче середнього».

Таблиця 3.14

**Співвідношення оцінок рівня фізичного здоров'я
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Оцінка рівня фізичного здоров'я	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Кількість оцінок			
Низький рівень	-	-	-
Нижче середнього	9	10	19
Середній	39	58	41
Вище середнього	16	12	4
Високий	1	1	-

Для більш наглядного зображення різниці здоров'я вихованців спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю ми зобразили на діаграмі відсоткове співвідношення оцінок рівня здоров'я учнів 10-х класів (рисунок 3.4). Порівняльний аналіз оцінок рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках вступників засвідчив більшу кількість оцінок «нижче середнього» у представників КГ-3 (30 %) у порівнянні з респондентами КГ-1 та КГ-2 (14 % та 11 % відповідно). Частка представників із «середньою» оцінкою рівня здоров'я для всіх трьох вибірок складає більше половини, найбільшою є для набору 2021 року – 72 %. Звертає на себе увагу поступове зменшення за три роки кількості представників з оцінкою «вище середнього»: 25 % серед представників КГ-1, 15 % серед респондентів КГ-2 і лише 6 % серед представників КГ-3.

Збільшений обсяг фізичних навантажень та спортивна спеціалізація учнів спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю теоретично повинні забезпечити відповідний рівень фізичного здоров'я для зазначеного контингенту.

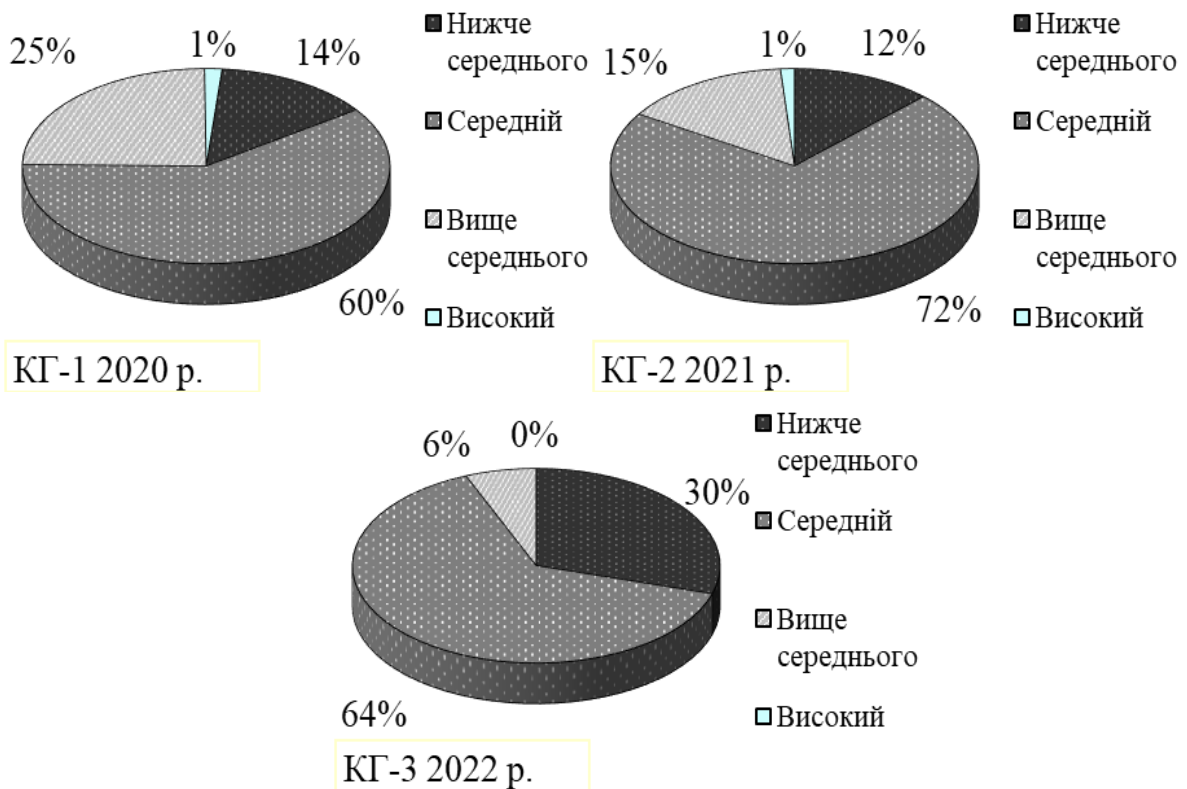

Рис. 3.4. Відсоткове співвідношення оцінок рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках

Проведене дослідження засвідчило повну відсутність протягом 2020-2022 років серед учнів 10-х класів ліцею «низьких» оцінок рівня фізичного здоров'я та порівняно малу частку оцінок «нижче середнього» серед представників 2020 та 2021 років (14 % та 11 % відповідно).

3.4. Дослідження рівня розвитку рухових здібностей учнів ліцею

За твердженням дослідників рівень загальної фізичної підготовленості є важливою передумовою формування спеціальних фізичних якостей відповідно до спортивної спеціалізації та запорукою подальшого зростання спортивної майстерності представників більшості видів спорту. Олімпійські види спорту, за якими проводиться підготовка в спеціалізованих закладах освіти спортивного профілю, вимагають відповідного рівня розвитку основних рухових здібностей майбутніх членів збірних команд України.

З метою з'ясування реального стану рівня розвитку рухових здібностей вихованців фахового коледжу ми дослідили результати виконання фізичних вправ учнями 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках. Для аналізу рівня розвитку основних рухових здібностей ми обрали стандартні тести для визначення показників швидкісних здібностей, спритності, сили, швидкісно-силових здібностей та витривалості.

Результати виконання вправи біг на 60 м учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках представлено в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

**Показники швидкісних здібностей
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Біг на 60 м ($\bar{x} \pm m$), с.			
	8,41 ± 0,03	8,48 ± 0,03	8,52 ± 0,03
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p<0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p<0,05	p>0,05	-

Результатами проведеного дослідження констатовано погіршення швидкісних здібностей учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю. Різниця показників КГ-1 та КГ-2 є статистично достовірною при $t = 2,89$, причому показник погіршується поступово протягом трьох років дослідження (див. табл. 3.15).

В більшості досліджень рівня розвитку рухових здібностей зміни показників швидкісних здібностей корелюють із динамікою такої рухової здібності як спритність. Результати визначення показників спритності учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках представлено в таблиці 3.16.

Таблиця 3.16

**Показники спритності
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Човниковий біг 4x9 м ($\bar{x} \pm m$), с.			
	9,05 ± 0,04	9,13 ± 0,04	9,18 ± 0,03
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p<0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p<0,05	p>0,05	-

Дослідження виявило також поступове погіршення показника розвитку спритності учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю. Відмінність показників КГ-1 та КГ-2 є статистично достовірною при $t = 2,52$ (див. табл. 3.16).

Програмою констатувального експерименту було також передбачено дослідження рівня розвитку сили вихованців ліцею у 2020-2022 роках за результатами виконання вправи підтягування на високій перекладині (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

**Показники силових здібностей
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Підтягування на високій перекладині ($\bar{x} \pm m$), рази.			
	8,32 ± 0,22	8,84 ± 0,23	8,59 ± 0,21
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Проведене дослідження не виявило статистично достовірних відмінностей середнього значення рівня силових здібностей представників КГ-1, КГ-2 та КГ-3 (див. табл. 3.17).

Дослідження рівня розвитку швидкісно-силових здібностей вихованців ліцею у 2020-2022 роках проводилось за результатами виконання вправи стрибок у довжину з місця (табл. 3.18).

Таблиця 3.18

**Показники швидкісно-силових здібностей
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Стрибок у довжину з місця ($\bar{x} \pm m$), м.			
	222,95 ± 1,50	222,17 ± 1,28	219,61 ± 1,50
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p>0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p>0,05	p>0,05	-

Результати дослідження засвідчили відсутність статистично достовірної різниці показників швидкісно-силових здібностей представників КГ-1, КГ-2 та КГ-3 (див. табл. 3.18).

Визначення показників витривалості вихованців 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках проводилось у відповідності до програми навчального предмету Фізична культура (Рівень стандарту) [124] за результатами виконання вправи біг 1500 метрів (табл. 3.19).

Аналіз результатів проведеного дослідження демонструє погіршення середнього результату бігу на 1500 метрів учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю. Різниця показників рівня розвитку витривалості вихованців ліцею у 2020 та 2022 роках є

статистично достовірною при $t = 2,51$, причому показник погіршується поступово протягом трьох років дослідження (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

**Показники витривалості
учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках (n = 210)**

Групи	КГ-1, 2020 р. (n = 65)	КГ-2, 2021 р. (n = 81)	КГ-3, 2022 р. (n = 64)
Біг 1500 м ($\bar{x} \pm m$), с.			
	329,43 ± 1,98	332,73 ± 1,02	336,31 ± 1,89
Достовірність різниці, p			
КГ-1, 2020 р. (n = 65)	-	p>0,05	p<0,05
КГ-2, 2021 р. (n = 81)	p>0,05	-	p>0,05
КГ-3, 2022 р. (n = 64)	p<0,05	p>0,05	-

Підсумовуючи результати дослідження рівня розвитку рухових здібностей вихованців 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках можна констатувати наступне:

учні 10-х класів ліцею у 2022 році продемонстрували гірші показники у вправах, призначених для визначення швидкості, спритності та витривалості, різниця показників КГ-1 та КГ-3 є статистично достовірною;

результати виконання вправ, призначених для визначення сили та швидкісно-силових здібностей статистично достовірних відмінностей не мають.

3.5. Дослідження рівня спортивної майстерності учнів ліцею

Одним з основних завдань Харківського фахового коледжу спорту є відбір та підготовка обдарованих дітей та молоді з метою поглибленого оволодіння спортивною спеціалізацією, досягнення високих спортивних результатів та поповнення збірних команд України у поєднанні із здобуттям

повної загальної середньої та фахової передвищої освіти. Задля з'ясування реального стану спортивної підготовки вихованців закладу ми провели дослідження рівня спортивної майстерності вступників до спортивного ліцею у 2020, 2021 та 2022 роках. Критерієм оцінки рівня спортивної майстерності було обрано спортивний розряд учня початковому етапі навчання у 10-му класі. Для дослідження було обрано ті ж самі групи досліджуваних учнів 10-х класів (спортивна спеціалізація – вільна боротьба, футбол, академічне веслування, водне поло, волейбол, дзюдо, легка атлетика, стрільба з лука, плавання, тхеквондо). Аналіз проводився за результатами протоколів перевідних іспитів та протоколів зарахування учнів на навчання у 2020, 2021 та 2022 роках.

Результати дослідження рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020 році представлено в таблиці 3.20.

Таблиця 3.20

**Показники спортивної майстерності
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2020 році (n = 65)**

Вид спорту	Кількість спортивних розрядів					
	МС	КМС	I р.	II р.	III р.	I ю. р.
Футбол (n = 22)				14	5	3
Волейбол (n = 9)			2	3	3	1
Водне поло (n = 5)		2	2	1		
Вільна боротьба (n = 4)		1		2	1	
Боротьба дзюдо (n = 3)		1	1	1		
Велоспорт (n = 4)		1	1		2	
Академічне веслування (n = 4)				1	2	1
Легка атлетика (n = 4)				2	1	1
Стрільба з лука (n = 2)		1		1		
Плавання (n = 5)			1	3	1	
Тхеквондо (n = 3)		1	1		1	
Загалом (n = 65)		7	8	28	16	6
У відсотках від загальної кількості		10,7	12,3	43	24,6	9,2

Аналіз результатів дослідження рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020 році засвідчив що:

– 10,7 % учнів мають спортивне звання Кандидата у майстри спорту України;

– 12,3 % учнів мають I спортивний розряд;

– 43 % учнів мають II спортивний розряд;

– 24,6 % учнів мають III спортивний розряд;

– 9,2 % учнів мають I юнацький розряд.

Результати дослідження рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2021 році представлено в таблиці 3.21.

Таблиця 3.21

**Показники спортивної майстерності
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2021 році (n = 81)**

Вид спорту	Кількість спортивних розрядів					
	МС	КМС	I р.	II р.	III р.	I ю. р.
Футбол (n = 21)				12	7	2
Волейбол (n = 8)				2	3	3
Водне поло (n = 5)		1	1	3		
Вільна боротьба (n = 6)		1	1	1	3	
Боротьба дзюдо (n = 6)		1	1	1	3	
Велоспорт (n = 6)			2		4	
Академічне веслування (n = 6)			1		3	2
Легка атлетика (n = 6)			1	3	2	
Стрільба з лука (n = 5)		1	1		3	
Плавання (n = 6)			1	2	3	
Тхеквондо (n = 6)		1	2	1	2	
Загалом (n = 81)		5	11	25	33	7
У відсотках від загальної кількості		6,2	13,6	30,9	40,7	8,6

Дослідження рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2021 році

продемонструвало таке:

– 6,2 % хлопців мають спортивне звання Кандидата у майстри спорту України;

– 13,6 % мають I спортивний розряд;

– 30,9 % мають II спортивний розряд;

– 40,7 % мають III спортивний розряд;

– 8,6 % мають I юнацький розряд.

В таблиці 3.22 представлено результати дослідження рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2022 році.

Таблиця 3.22

**Показники спортивної майстерності
юнаків учнів 10-х класів ліцею у 2022 році (n = 64)**

Вид спорту	Кількість спортивних розрядів					
	МС	КМС	I р.	II р.	III р.	I ю. р.
Футбол (n = 19)				11	6	2
Волейбол (n = 6)					4	2
Водне поло (n = 4)				2	2	
Вільна боротьба (n = 5)		1	2	1	1	
Боротьба дзюдо (n = 5)			2	1	2	
Велоспорт (n = 5)			1	1	3	
Академічне веслування (n = 5)				2	2	1
Легка атлетика (n = 5)				1	2	1
Стрільба з лука (n = 4)		1	1		2	
Плавання (n = 4)				1	3	
Тхеквондо (n = 4)		1	1		2	
Загалом (n = 64)		3	6	20	29	6
У відсотках від загальної кількості		4,7	9,4	31,2	45,3	9,4

Підсумовуючи результати рівня спортивної майстерності хлопців учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2022 році констатуємо:

– 4,7 % учнів мають спортивне звання Кандидата у майстри спорту

України;

- 9,4 % мають I спортивний розряд;
- 31,2 % мають II спортивний розряд;
- 45,3 % мають III спортивний розряд;
- 9,4 % мають I юнацький розряд.

На рисунку 3.5 ми представили у вигляді діаграми відсоткове співвідношення рівня спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею на початку навчального року у 2020-2022 роках.

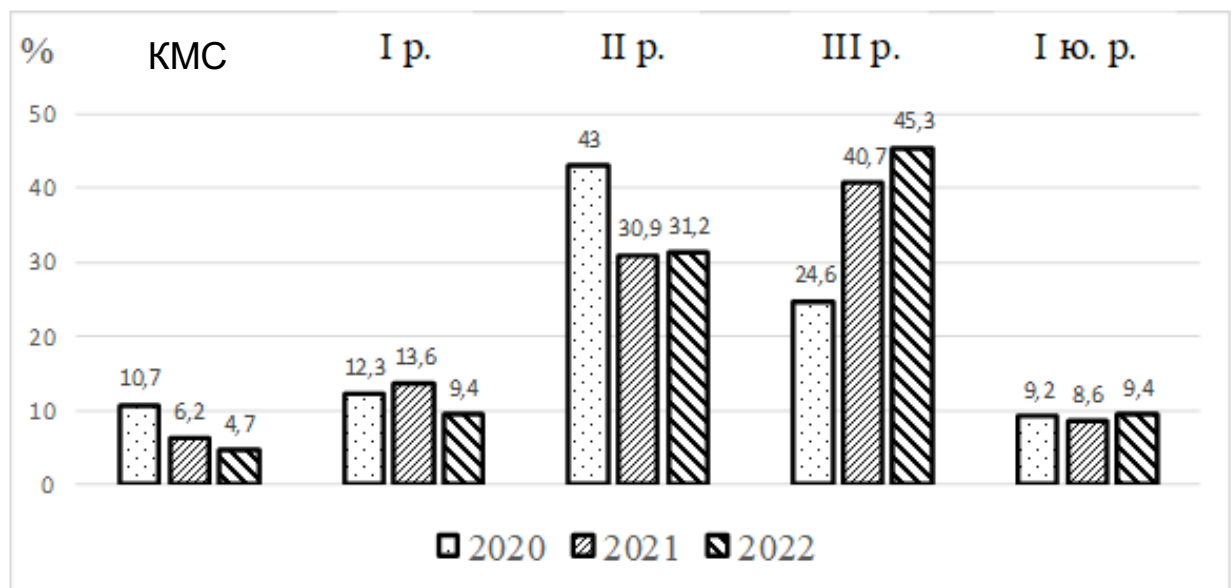

Рис. 3.5. Рівень спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею у 2020-2022 роках.

Аналіз результатів дослідження рівня спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю протягом 2020-2022 років засвідчив:

- зниження відсотку учнів із званням Кандидати у майстри спорту України з 10,7 % у 2020 році до 4,7 % у 2022 році;
- зниження відсотку учнів із I спортивним розрядом з 12,3 % у 2020 році до 9,4 % у 2022 році;
- зниження відсотку учнів із II спортивним розрядом з 43 % у 2020 році до 31,2 % у 2022 році.

Висновки до третього розділу

З метою визначення шляхів удосконалення системи формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, в рамках нашого дослідження було проведено аналіз чинного стану навчально-тренувального процесу 10-х та 11-х класів ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання. Так як метою освітньої галузі фізичної культури є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом, акцентом дослідження було обрано фізичний розвиток, фізичний стан, стан здоров'я, рівень розвитку рухових здібностей та рівень спортивної майстерності учнів ліцею спортивного профілю.

Результати дослідження антропометричних показників фізичного розвитку вихованців 10-х класів ліцею показали, що середні значення всіх досліджених показників знаходяться в межах нормативних параметрів для юнаків відповідного віку. Проте, порівняльний аналіз оцінок фізичного стану учнів 10-х класів ліцею демонструє зменшення відсотку представників з «високою» оцінкою: з 39 % для наборів 2020-2021 років до 27 % серед представників набору 2022 року.

Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках засвідчило статистично достовірне погіршення показника на 1,14 % протягом трьох років. Порівняльний аналіз експрес-оцінок рівня фізичного здоров'я учнів засвідчив значно більшу кількість оцінок «нижче середнього» у представників набору 2022 року (30 %) у порівнянні з наборами 2021 та 2020 років (14 % та 11 % відповідно). Також за три роки відбулося поступове зменшення кількості представників з оцінкою «вище середнього»: 25 % для набору 2020 року, 15 % у 2021 році і лише 6 % від набору 2022 року. Результати

проведеного констатувального дослідження підтвердили загальну тенденцію та висновки досліджень вітчизняних науковців щодо поступового погіршення в Україні стану здоров'я молоді.

Аналіз рівня розвитку рухових здібностей вихованців 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю у 2020-2022 роках засвідчив наступне:

– учні 10-х класів спортивного ліцею у 2022 році продемонстрували статистично гірші показники у вправах, призначених для визначення швидкості, спритності та витривалості;

– результати виконання вправ, призначених для визначення сили та швидкісно-силових здібностей статистично достовірних відмінностей не мають.

Одним з основних завдань Харківського фахового коледжу спорту є відбір та підготовка обдарованих дітей та молоді з метою поглибленого оволодіння спортивною спеціалізацією, досягнення високих спортивних результатів та поповнення збірних команд України у поєднанні із здобуттям повної загальної середньої та фахової передвищої освіти. Аналіз результатів дослідження рівня спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю протягом 2020-2022 років засвідчив поступове погіршення показників вихованців ліцею:

– зниження відсотку учнів із званням Кандидати у майстри спорту України з 10,7 % у 2020 році до 4,7 % у 2022 році;

– зниження відсотку учнів із I спортивним розрядом з 12,3 % у 2020 році до 9,4 % у 2022 році;

– зниження відсотку учнів із II спортивним розрядом з 43 % у 2020 році до 31,2 % у 2022 році.

Дослідження освітньої траєкторії випускників ліцею у 2020-2022 роках засвідчило таке:

– за три роки на 14,8 % зменшилась частина учнів ліцею, що продовжили здобуття освіти за спеціальностями 017 – Фізична культура і спорт та (у

закладах вищої освіти та фаховому коледжі);

– на 14,4 % збільшилась частина випускників, що здобули повну середню освіту та не продовжили подальше навчання.

Враховуючи зменшення частки учнів ліцею, що продовжують здобуття фахової освіти за спеціальністю, проведений констатувальний експеримент також засвідчив недостатню ефективність навчально-тренувального процесу спортивного ліцею з точки зору стійкості, самостійності та відповідальності учнів за своє подальше професійне зростання.

В результаті ми дійшли висновку щодо необхідності удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю шляхом розробки та впровадження моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Доцільність розробки зазначеної моделі в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначається необхідністю спрямування розвитку особистості здобувачів для свідомого вибору подальшого життєвого шляху, створення умов для здобуття ними відповідної освіти за спеціальністю, формування ключових компетентностей для їхньої стійкості, самостійності, відповідальності, соціалізації та громадянської активності, трудової діяльності та самореалізації, а також покращення стану здоров'я учнів.

Результати досліджень відносно матеріалів, викладених в третьому розділі, опубліковано у власних науково-методичних публікаціях [60, 62, 65, 66, 166].

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ І РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ

КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ

ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

4.1. Дослідження суб'єктивної думки учнів ліцею щодо перспектив їхньої майбутньої професійної діяльності

Задля з'ясування інтересів вихованців ліцею закладу спеціалізованої освіти в когнітивній сфері, визначення їхньої готовності продовжувати отримання освіти за визначеним профілем було проведено анкетування серед учнів спортивного ліцею ($n = 145$). Для проведення анкетування було використано спеціально адаптовану (під реалії закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю) анкету професійного самовизначення учнів (Додаток В).

Таблиця 4.1

Результати анкетування учнів ліцею ($n = 145$)
«Яка сфера професійної діяльності Вас найбільше цікавить?»

Варіанти відповідей	Кількість	%
Фізична культура і спорт	79	54,5
Військова сфера, національна безпека, Безпека державного кордону	23	15,9
Сфера інформаційних технологій	19	13,1
Інші сфери професійної діяльності	13	9,0
Не маю визначених інтересів	11	7,5

Результати аналізу відповідей на запитання анкети «Яка сфера професійної діяльності Вас найбільше цікавить» (табл. 4.1) засвідчив, що більше половини опитаних (54,5 %) обрали сферу фізичної культури і спорту. Частина респондентів (15,9 %) обрали військову сферу і частина (13,1 %) обрали сферу інформаційних технологій. Решта з сфер професійної діяльності

в нашому опитуванні набрали незначні частки, їхній додаток дорівнює лише 9 %. Особливої уваги заслуговує той факт, що 7,5 % опитаних учнів, за їхнім твердженням, у 10-11 класі ще не мають певних визначених інтересів щодо сфери професійної діяльності, яка би їх цікавила.

Завданням питання 2 Анкети № 1 «Чим Ви любите займатись у вільний час?» (табл. 4.2) було з'ясувати спектр улюблених інтересів учнів ліцею. 51 % опитаних учнів люблять грати на комп'ютері або мобільному телефоні у вільний від навчання час, 25,5 % займаються спортом, 7,6 % читають книжки, 2,8 % малюють та 1,4 % грають на музичних інструментах. 11,7 учасників дослідження обрали інший варіант відповіді, причому більшість з них вказали, що полюбляють дивитися кіно та ролики на платформах «YouTube» та «TikTok».

Таблиця 4.2

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Чим Ви любите займатись у вільний час?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Читати	11	7,6
Малювати	4	2,8
Грати на музичних інструментах	2	1,4
Грати на комп'ютері або телефоні	74	51,0
Займатися спортом	37	25,5
Немає визначених інтересів	-	0
Інше	17	11,7

Особливий інтерес для з'ясування цілепокладання та інтересів учнів ліцею в когнітивній сфері має аналіз відповідей на запитання 3 Анкети № 1 «В яких шкільних гуртках чи спеціальних гуртках займаєтесь додатково?» (табл. 4.3). Більшість респондентів в якості гуртків розглядають спортивні секції (за основною спортивною спеціалізацією), що свідчить про наявну цільову професійну (спортивну) орієнтацію учнів ліцею та відсутність широкого кола інтересів. Лише 1,4 % опитаних учнів крім спортивних секцій відвідують музичний гурток.

Таблиця 4.3

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«В яких шкільних гуртках чи спеціальних гуртках займаєтесь
додатково?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Футбол	46	31,7
Волейбол	16	11,0
Легка атлетика	15	10,3
Велоспорт	12	8,3
Академічне веслування	12	8,3
Водне поло	10	6,9
Плавання	8	5,5
Дзюдо	7	4,8
Вільна боротьба	7	4,8
Тхеквондо	6	4,2
Стрільба з лука	4	2,8
Музичний гурток	2	1,4

Результати відповідей на питання 4 Анкети № 1 «В яких школах чи гуртках хотіли б займатися?» (табл. 4.4) свідчать про відсутність конкретних додаткових інтересів в поза професійній сфері у більшості учнів ліцею – 46,9 % респондентів не надали чіткої відповіді на зазначене питання. 29,7 % учасників дослідження обрали спортивні секції та гуртки, не пов'язані з основною спортивною спеціалізацією, 17,9 % опитаних вказали гуртки, що пов'язані із різними ІТ-технологіями і 5,5 % обрали різні музичні школи або гуртки.

Таблиця 4.4

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«В яких школах чи гуртках хотіли б займатися?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Не надали чіткої відповіді	68	46,9
Інші спортивні секції	43	29,7
Гуртки пов'язані з ІТ-технологіями	26	17,9
Музичні школи або гуртки	8	5,5

На запитання 5 Анкети № 1 «Чи обрали Ви собі професію, за якою хотіли б працювати після закінчення навчання?» учасники дослідження надали такі відповіді (табл. 4.5):

- «Так, твердо обрав» – 54,5 %;
- «Так, але ще не твердо» – 23,4 %;
- «Ні, не обрав, але замислювався» – 7,6 %;
- «Над цим не замислювався» – 14,5 %.

Таблиця 4.5

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Чи обрали Ви собі професію, за якою хотіли б працювати після
закінчення навчання?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Так, твердо обрав	79	54,5
Так, але ще не твердо	34	23,4
Ні, не обрав, але замислювався	11	7,6
Над цим не замислювався	21	14,5

Результати відповідей на зазначене питання свідчить про те, що більше половини учнів ліцею вже визначились із своїми пріоритетами щодо подальшої професійної кар'єри.

Аналіз відповідей на запитання 6 Анкети № 1 «Яку професію Ви б хотіли обрати після закінчення навчання у Фаховому коледжі спорту?» засвідчив, що більшість учнів ліцею 57,2 % обрали професію з надання послуг з фізичної культури або спортивну кар'єру (керівник спортивного клубу, професійний спортсмен, викладач, тренер, фітнес інструктор тощо), 17,9 % опитаних планують працювати в секторі безпеки і оборони (військовослужбовець, правоохоронець, приватний охоронець), 11 % респондентів обирають торговельні професії (бізнесмен, власник бізнесу, торговельний менеджер), 9,0 % хотіли б обрати професію в ІТ-сфері і 4,8 % – вказали, що вони не визначились (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Яку професію Ви б хотіли обрати після закінчення навчання у
Фаховому коледжі спорту?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Керівник спортивного клубу	17	11,7
Професійний спортсмен	38	26,2
Педагог, викладач, вчитель	12	8,3
Тренер або фітнес інструктор	16	11,0
Військовослужбовець	15	10,3
Правоохоронець	8	5,5
Приватний охоронець	3	2,1
Бізнесмен, торговий менеджер	16	11,0
Працівник з ІТ-технологіями	13	9,0
Не надали чіткої відповіді	7	4,9

Результати відповідей на питання 7 Анкети № 1 «Знання яких 3 навчальних предметів шкільної програми, на Вашу думку, необхідно для успішного оволодіння професією, яку б Ви хотіли обрати?» констатують суб'єктивне уявлення учнів ліцею про перелік необхідних теоретичних знань для успішного оволодіння обраною професією (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Знання яких 3 навчальних предметів шкільної програми, на Вашу
думку, необхідно для успішного оволодіння професією, яку б Ви хотіли
обрати?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Фізична культура	145	100
Українська мова	72	49,7
Іноземна мова	49	33,8
Біологія і екологія	46	31,7
Фізика	45	31,0
Захист Вітчизни	28	19,3
Інформатика	23	15,9
Математика	17	11,7

Хімія	6	4,1
Історія України	4	2,8

Всі опитані учні ліцею вказали предмет «Фізична культура», як такий, знання якого необхідно для успішного оволодіння майбутньою професією, що свідчить про свідоме відношення вихованців ліцею до свого майбутнього. Серед інших предметів найчастіше респонденти вказали «Українську мову» (49,7 %). Приблизно однакову кількість разів учасники дослідження вказали предмети: «Іноземна мова» (33,8 %); «Біологія та екологія» (31,7 %); «Фізика» (31,0 %).

Всі опитані учні вказали по три предмети, тому додаток відсоткового співвідношення варіантів відповідей на питання дорівнює 300 % (табл. 4.7).

Для з'ясування суб'єктивного уявлення учнів про особливості майбутньої професії ми проаналізували відповіді на запитання 8 Анкети № 1 «Які фізичні та психологічні якості (здібності), на Вашу думку, потрібні для оволодіння обраною професією? (Зазначте, як мінімум, три з них)» (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Які якості (здібності), на Вашу думку, потрібні для оволодіння обраною професією?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Витривалість	135	93,1
Терпіння	72	49,7
Сила	49	33,8
Спритність	46	31,7
Професіоналізм	45	31,0
Кмітливість	28	19,3
Талант	22	15,2
Швидкість	6	4,1
Комунікабельність	4	2,8

Серед фізичних здібностей 93,1 % опитаних учнів вказали

«витривалість», 33,8 % респондентів зазначили «силу»; 31,7 % - «спритність» і 4,1 % - «швидкість». Що стосується психологічних якостей, то 49,7 % опитаних учнів вказали «терпіння»; 31,0 % зазначили «професіоналізм»; 19,3 % обрали «кмітливість»; 15,2 % - «талант» та 2,8 % респондентів вказали «комунікабельність».

Відповідь на питання 10 Анкети № 1 «Що Вас приваблює в майбутній професії?» констатує суб'єктивне уявлення учнів ліцею про переваги обраної професії (табл. 4.9). Більшість опитаних учнів у майбутній професії приваблює можливість стати відомим (29 %) та можливість досягти успіху (26,9 %). Висока матеріальна забезпеченість майбутньої професії приваблює 11 % респондентів, можливість отримати нові враження – 10,3 % учасників дослідження, професійний зріст – 7,6 %, сам процес професійної діяльності - 6,2 %, підвищена відповідальність – 3,4 %, користь для суспільства – 2,1 % і можливість створити щось нове – 1,4 %. 2,1 % опитаних учнів (3 особи з 145) обрали свої варіанти відповіді.

Таблиця 4.9

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Що Вас приваблює в майбутній професії?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Сам процес професійної діяльності	9	6,2
Можливість стати відомим	42	29
Можливість досягти успіху	39	26,9
Висока матеріальна забезпеченість	16	11
Підвищена відповідальність	5	3,4
Нові враження	15	10,3
Користь для суспільства	3	2,1
Професійний зріст	11	7,6
Можливість створити щось нове	2	1,4
Інший варіант	3	2,1

Аналіз відповідей на запитання 10 Анкети № 1 «Які джерела Ваших знань про цю професію?» засвідчив, що більшість учнів ліцею 47,6 % та 35,2 %

відповідно отримують знання про майбутню професію від тренерів та батьків (табл. 4.10). 8,3 % опитаних учасників дослідження джерелом знань про майбутню професію вказали засоби масової інформації; 6,2 % респондентів вказали знайомих та 2,7 % зазначили інші джерела (соціальні мережі). Заслуговує на увагу той факт, що ніхто з учасників дослідження не зазначив вчителів та профорієнтаційні заходи в ліцею, що може свідчити про недостатню роботу з надання інформації про майбутню професію.

Таблиця 4.10

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Які джерела Ваших знань про цю професію?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Вчителі	-	
Тренери	69	47,6
Батьки	51	35,2
Засоби масової інформації	12	8,3
Профорієнтаційні заходи в ліцею	-	
Знайомі	9	6,2
Інші джерела	4	2,7

Для з'ясування думки учнів про іншу професію, яка б могла їх зацікавити, ми проаналізували відповіді на запитання 11 Анкети № 1 «Які інші професії Вас приваблюють?» (табл. 4.11).

Таблиця 4.11

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Які інші професії вас приваблюють?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Військовослужбовець, правоохоронець	35	24,1
Працівник з ІТ-технологіями	32	22,1
Бізнесмен, брокер, маркетолог	29	20
Депутат	27	18,6
Спортивний коментатор, журналіст	11	7,6
Державний діяч	9	6,2
Актор	2	1,4

Серед наданих відповідей 24,1 % опитаних учнів вказали «військовослужбовець» або «правоохоронець», 22,1 % респондентів зазначили професії пов'язані з ІТ-технологіями; 20 % обрали професії з напрямку бізнесу, 18,6 % подобається професія «депутат», 7,6 % зазначили «спортивний коментатор» або «журналіст», 6,2 % опитаних учнів обрали професії сфери «державне управління» і 1,4 % респондентів написали «актор».

Результати відповідей на питання 12 Анкети № 1 «Що Ви збираєтесь робити після закінчення 11 класу?» дозволяють прогнозувати професійне зростання випускників ліцею (табл. 4.12). Більшість опитаних учнів (51 %) планують продовжити навчання шляхом вступу до Фахового коледжу, а 31,7 % респондентів будуть намагатися вступити на перший курс закладу вищої освіти. 13,1 % учасників анкетування будуть намагатися професійно займатися спортом після закінчення ліцею, а 4,2 % опитаних обрали інший варіант (вступити до лав Збройних Сил, поїхати за кордон або влаштуватись на роботу

Таблиця 4.12

**Результати анкетування учнів ліцею (n = 145)
«Що Ви збираєтесь робити після закінчення спортивного ліцею?»**

Варіанти відповідей	Кількість	%
Вступити до фахового коледжу	74	51
Вступити до закладу вищої освіти	46	31,7
Професійно займатися спортом	19	13,1
Інший варіант	6	4,2

Таким чином, проведене анкетування дозволило з'ясувати інтереси учнів спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти в когнітивній сфері та визначити стан їхньої готовності продовжувати отримання освіти за визначеним профілем. Дослідження констатувало наступні результати:

- 54,5 % опитаних респондентів зацікавлені у майбутній професійній діяльності в сфері фізичної культури і спорту;
- 51 % опитаних учнів у вільний від навчання час люблять грати на

комп'ютері або мобільному телефоні і лише 25,5 % займаються іншими видами спорту;

– в якості поза навчальної активності більшість респондентів розглядають спортивні секції (за основною спортивною спеціалізацією), що свідчить про наявну цільову професійну (спортивну) орієнтацію учнів ліцею та відсутність інших інтересів, 46,9 % респондентів не надали чіткої відповіді на питання «В яких школах чи гуртках хотіли б займатися додатково?»;

– 54,5 % опитаних вже твердо обрали собі професію, за якою хотіли б працювати після закінчення навчання, 23,4 % обрали, але не твердо;

– 57,2 % учнів ліцею обрали професію з надання послуг в сфері фізичної культури або спортивну кар'єру (керівник спортивного клубу, професійний спортсмен, викладач, тренер, фітнес інструктор тощо);

– всі опитані учні спортивного ліцею вказали предмет «Фізична культура», як такий, знання якого необхідно для успішного оволодіння майбутньою професією; серед решти предметів респонденти вказали «Українську мову» (49,7 %), «Іноземну мову» (33,8 %), «Біологію та екологію» (31,7 %) та «Фізику» (31,0 %);

– серед фізичних здібностей, необхідних для оволодіння обраною професією 93,1 % опитаних учнів вказали «витривалість», 33,8 % – «силу», 31,7 % – «спритність» і 4,1 % – «швидкість». Серед психологічних якостей 49,7 % опитаних учнів вказали «терпіння», 31,0 % – «професіоналізм», 19,3 % – «кмітливість», 15,2 % – «талант» та 2,8 % – «комунікабельність»;

– 29 % опитаних учнів у майбутній професії приваблює можливість стати відомим, 26,9 % респондентів – можливість досягти успіху;

– більшість учнів ліцею отримують знання про майбутню професію від тренерів (47,6 %) та батьків (35,2 %);

– іншими популярними професіями для учнів ліцею є військовослужбовець або правоохоронець (24,1 %), професії пов'язані з ІТ-технологіями (22,1 %), 20 % професії з напрямку бізнесу (20 %);

– більшість опитаних учнів (51 %) планують продовжити навчання

шляхом вступу до Фахового коледжу, а 31,7 % респондентів будуть намагатися вступити на перший курс закладу вищої освіти.

4.2. Дослідження потреб ринку освіти та визначення переліку ключових компетентностей випускника закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю

Система освіти, створюючи та забезпечуючи сприятливі умови для індивідуального розвитку особистості, покликана готувати конкурентоспроможного фахівця, який буде здатним свідомо та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах сучасного суспільства [26]. Глобальні зміни в українській освіті послідовно призвели до того, що освітній процес орієнтований на збільшення ступенів свободи тих, хто навчається, забезпеченню комфортності здобуття освіти, підвищенню можливостей індивідуалізації освітніх програм, впровадженню індивідуальних освітніх траєкторій. Проблема індивідуалізації освіти стає важливою, бо створює умови гармонійному розвитку особистості, яка б відповідала всім вимогам сьогодення і була здатна до самореалізації та дотримання постулату освіти протягом життя [180].

У сучасному освітньому просторі України індивідуалізація освітнього процесу законодавчо закріплена в системі загальної освіти. Таким чином, здобувач освіти, відповідно до його прагнень та уявлень про майбутню професійну діяльність визначає прийнятну для себе освітню траєкторію [5].

З метою уточнення можливої освітньої траєкторії вихованців закладу спеціалізованої освіти нами було проведено вивчення потреб ринку праці для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. До проведення зазначеного дослідження було залучено науково-педагогічних працівників Харківської державної академії фізичної культури та Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту. В результаті дослідження встановлено, що у випадку послідовного здобування освіти за спеціальністю 017 «Фізична

культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» випускники спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти можуть претендувати на оволодіння доволі широким спектром освітніх програм для здобуття професії (табл. 4.13). Кожна із зазначених освітніх програм має можливість щодо послідовного навчання за схемою бакалавр – магістр – доктор філософії та майбутнього працевлаштування здобувача.

Таблиця 4.13

Освітні програми для подальшого здобуття освіти випускниками закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю та працевлаштування за назвами професій згідно з Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій»

Галузь знань	Спеціальність	Професія
01 «Освіта/ Педагогіка»	017 «Фізична культура і спорт»	Вчитель закладу загальної середньої освіти
		Вчитель спеціалізованого закладу загальної середньої освіти
		Викладач вищого навчального закладу
		Інструктор- методист спортивної школи
		Інструктор- методист тренажерного комплексу (залу)
		Фітнес-тренер
		Фахівець із організації дозвілля
		Інструктор з оздоровчо-спортивного туризму
		Інструктор з фізичної підготовки
		Інструктор-методист з фізичної культури і спорту
		Інструктор-методист з виробничої гімнастики
		Керівник секції спортивного напрямку
		Інструктор з фізичної культури
		Інструктор з аеробіки
		Спортсмен-інструктор збірної команди України
		Спортсмен-професіонал з виду спорту
		Суддя з виду спорту
Тренер з виду спорту		
Тренер-викладач з виду спорту		

Продовження таблиці 4.13

22 «Охорона здоров'я»	227 Фізична терапія	Фізичний терапевт
		Фізичний реабілітолог
		Фахівець з фізичної реабілітації
		Спортивний масажист
		Спортивний інструктор
		Фізичний тренер
		Ерготерапевт
		Викладач закладу вищої освіти
		Методист лікувальної фізкультури
		Консультант з питань здорового образу життя
		Медичний копірайтер

Складовою частиною кожної з визначених нами освітніх програм є перелік компетентностей здобувача освіти. Реалізація основних положень компетентнісного підходу спрямовує процес підготовки фахівця, зміщуючи акценти від кількісного засвоєння теоретичних знань до розвитку навичок їх практичного використання [27].

З метою уточнення переліку ключових компетентностей випускника закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю було проведено експертне опитування викладачів циклових комісій семи закладів профільної освіти (див. підр. 2.1.2). Ставилися запитання щодо того, які мають формуватися в процесі профільного навчання за спортивним напрямком ключові компетентності та визначалися їхні вагові коефіцієнти.

Експертне опитування викладачів та тренерів циклових комісій семи закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю проводилось методом відкладеної оцінки «Делфі». Метод передбачає послідовне виконання процедур формування спільної думки групи експертів з зазначеного питання.

На першому етапі ми запропонували експертам вказати приблизний перелік первинних ключових компетентностей, які мають формуватися у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Для

формування переліку первинних ключових компетентностей експертам було надано загальний компетентнісний потенціал, що був зазначений у проєкті Державного стандарту профільного навчання в освітній галузі «Фізична культура» (Додаток 21 до Державного стандарту) [27]. За підсумками першого етапу, обравши 12 найбільш часто співпадаючих ключових компетентностей, що найчастіше згадувались в анкетах експертів, ми сформували розширений їхній перелік та провели ранжування за десятибальною шкалою від 0 до 9 (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Ранжування ключових компетентностей, які мають формуватися у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю за результатами експертного опитування (n=21)

№ з/п	Ключові компетентності	Ранг (бал, \bar{x})
1.	Здатність робити самоаналіз та самооцінку своєї спортивної діяльності, оцінювати рівень своєї спортивної підготовленості та поставити нові спортивні завдання для себе на наступний тренувальний цикл	8,2
2.	Розробляти і використовувати індивідуальні тренувальні програми з урахуванням власних можливостей, здібностей, мотивів, потреб і стану здоров'я та фізичної підготовленості	7,1
3.	Здатність до максимальної реалізації свого потенціалу для досягнення перемоги протягом спортивних змагань, використання найбільш доцільних прийомів налаштування на змагальну діяльність	6,8
4.	Здатність до проектування власної спортивної кар'єри і відповідного способу життя, високого рівня фізичної підготовленості, підтримання здорового способу життя та відповідного стану здоров'я	6,7
5.	Дотримуватися здорового способу життя, правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ в процесі тренувань	5,9
6.	Визначати проблемні питання, які потрібно розв'язати для формування високого рівня фізичної культури та відмінного фізичного розвитку особистості	5,3
7.	Розвивати нові ідеї та можливості для створення оздоровчих технологій (систем), досліджувати і експериментувати з інноваційними підходами у фізичному вихованні	5,0

Продовження таблиці 4.14

8.	Мотивувати себе на досягнення успіхів у процесі занять фізичною культурою і спортом	4,5
9.	Шукати, аналізувати, систематизувати і використовувати інформацію в процесі занять фізичною культурою і спортом;	4,5
10.	Ефективно співпрацювати з іншими особами під час занять фізичною культурою і спортом спілкуватися в різних ситуаціях, залагоджувати конфлікти, дотримуватися правил чесної гри організовувати гру, заняття чи інші види командної рухової діяльності;	4,2
11.	Брати відповідальність за власні рішення, використовувати переваги і визнавати помилки в тактичних діях у різних видах спорту	4,1
12.	Моделювати процеси і ситуації у процесі занять фізичною культурою і спортом із застосуванням математичного апарату, зокрема для аналізу даних технічних засобів про стан організму і фізичне навантаження	4,0

Таким чином, за результатами експертної оцінки за допомогою методу Делфі було досягнуто прийнятну збіжність думок експертів, які визначили ключові компетентності випускника спеціалізованого ліцею спортивного профілю. А за підсумками ранжування ми обрали половину (шість) найбільш згадуваних ключових компетентностей вищого ранжування.

Подальшим кроком нашого дослідження було проведення аналізу ключових компетентностей за методикою О. Ольхового (2012 р.), де результати експертного опитування заносились до бази даних автоматизованої інформаційної системи "СААТІ", в якій за допомогою "Матриці парних порівнянь" (Додаток Г) обчислювались вагові коефіцієнти кожної з ключових компетентностей

В процесі цього етапу експертного опитування нами було встановлено вагові коефіцієнти ключових компетентностей (табл. 4.15) що мають формуватися в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю:

особистісно проєктувальна компетентність – здатність до проєктування власної спортивної кар'єри і відповідного способу життя, високого рівня фізичної підготовленості, підтримання здорового способу життя та відповідного стану здоров'я (з коефіцієнтом вагомості 0,112);

особистісно орієнтована компетентність – розробляти і використовувати індивідуальні тренувальні програми з урахуванням власних можливостей,

здібностей, мотивів, потреб і стану здоров'я та фізичної підготовленості (з коефіцієнтом вагомості 0,319);

індивідуально-психологічна компетентність – здатність до максимальної реалізації свого потенціалу для досягнення перемоги протягом спортивних змагань, використання найбільш доцільних прийомів налаштування на змагальну діяльність (з коефіцієнтом вагомості 0,147);

рефлексивна компетентність – здатність робити самоаналіз та самооцінку своєї спортивної діяльності, оцінювати рівень своєї спортивної підготовленості та поставити нові спортивні завдання для себе на наступний тренувальний цикл (з коефіцієнтом вагомості 0,201);

культурна компетентність – визначати проблемні питання, які потрібно розв'язати для формування високого рівня фізичної культури та відмінного фізичного розвитку особистості (з коефіцієнтом вагомості 0,094);

здоров'язберігаюча компетентність - дотримуватися здорового способу життя, правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ в процесі тренувань (з коефіцієнтом вагомості 0,127).

Таблиця 4.15

Коефіцієнти вагомості ключових компетентностей, що мають формуватися у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю за результатами експертного опитування (n=21)

Ключові компетентності	Коефіцієнт вагомості
Особистісно проєктувальна компетентність	0,112
Особистісно орієнтована компетентність	0,319
Індивідуально-психологічна компетентність	0,147
Рефлексивна компетентність	0,201
Культурна компетентність	0,094
Здоров'язберігаюча компетентність	0,127

Найбільш вагомими, на думку експертів, визначено кількісну міру ступеня важливості (табл. 4.15) особистісно орієнтованої компетентності

(0,319), рефлексивної компетентності (0,201) й індивідуально-психологічної компетентності (0,147). При цьому особистісно проєктувальна компетентність (0,112), здоров'язберігаюча компетентність (0,127) і культурна компетентність (0,094) одержали приблизно тотожні значення вагомості впливу на рівень підготовленості випускника закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Встановлення нами кількісної міри ступеню вагомості описаних вище ключових компетентностей, що мають формуватися у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, забезпечило можливість прийняття нами науково підтвердженого рішення, щодо доцільності включення та наповнення змісту навчальних програм питань перед фахової підготовки випускника досліджуваного закладу.

Завдяки попередньому ранжуванню та експертному аналізу даних було досягнуто прийнятну збіжність думок експертів, чим ми визначили ключові компетентності випускника спеціалізованого ліцею спортивного профілю та їхній ваговий коефіцієнт. В подальшому ці результати було використано нами для теоретичного обґрунтування моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

4.3. Моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю

У сучасному освітньому просторі Україні сутність профільного навчання ґрунтується на особистісно орієнтованій парадигмі освіти та професійній диференціації. Основою зазначеної парадигми є актуалізація особистісних мотивів учня до мети та результатів навчання, які будуть мати цінність у його майбутній професійній діяльності. Тому ключовими підходами до моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю ми вбачаємо саме

аксіологічний (особистісно орієнтований), компетентнісний, професійно-орієнтований, діяльнісний та рефлексивний підходи. Актуальність інтеграції зазначених підходів зумовлена пріоритетом розвитку ціннісно-емоційної сфери особистості майбутнього фахівця фізичної культури і спорту, його світоглядних позицій, ставлення до себе та свого оточення. На наш погляд, профільне навчання за спортивним напрямком повинно бути спрямоване на загальний розвиток особистості, фізичну та психологічну підготовку учнів до професійного навчання та формування пріоритетів здорового способу життя.

Вихідними положеннями для моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури є науково обґрунтовані способи взаємодії суб'єктів педагогічного процесу з метою його удосконалення та розробки якісно нової моделі, яка б забезпечила умови для особистісного і професійного розвитку майбутніх фахівців фізичної культури. Моделювання освітнього (навчально-тренувального) процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю базується на загальноприйнятих принципах:

- принцип індивідуалізації;
- принцип безперервності освіти;
- принцип професійної відповідності;
- принцип інноваційності;
- принцип варіативності та гнучкості освітньої програми;
- принцип інтеграції та кооперації освітніх ресурсів.

Принцип індивідуалізації знаходить своє відображення в реалізації адаптації освітніх траєкторій під здібності та інтереси учнів за допомогою зорієнтованих спортивних технологій. Особливого значення набувають методики розвитку та удосконалення спеціальних фізичних якостей відповідно до спортивної спеціалізації учня, тактико-технічна та тактична підготовка спортсмена (особливо в ігрових видах спорту та єдиноборствах).

Принцип безперервності освіти полягає в інтеграції всіх рівняв і видів освіти в цілісну систему підготовки фахівця, яка забезпечує можливість

оновлення та поповнення професійних знань протягом усього життя людини. В умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю він реалізується за рахунок послідовного та паралельного здобуття початкової спортивної освіти, базової середньої освіти, профільної середньої освіти за спортивним напрямком та фахової передвищої освіти спортивного спрямування [63].

Принцип професійної відповідності є вихідним положенням щодо з'ясування потреб, інтересів та запитів учнів щодо змісту підготовки майбутніх фахівців в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Він полягає в інтеграції теоретичних знань із реальним спортивним досвідом. Крім того, зміст навчання має відповідати вимогам майбутньої професійної діяльності з урахуванням можливостей подальшого працевлаштування [75].

Застосування принципу варіативності та гнучкості освітньої програми зумовлено необхідністю її відповідності суспільним та особистісним цілям навчання. Навчальні плани розробляються з урахуванням, з одного боку, цілей і мети профільної освіти (у нашому випадку за спортивним напрямком), а з іншого – з урахуванням потреб особистості учня (можливості його спортивного зростання і максимальної реалізації як спортсмена). Організація освітнього процесу в малочисельних групах (відповідно до спортивної спеціалізації) вимагає особливо гнучкого планування складання розкладу (врахування специфіки тренувального процесу, змагального графіку та періодів відновлення). Таким чином, врахування мети підготовки майбутніх фахівців, завдань спортивної спеціалізації, освітніх потреб учнів та особливостей багаторічної спортивної підготовки в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, вимагає ретельного компонування варіативної складової змісту навчально-тренувальної програми [81].

Принцип інтеграції та кооперації освітніх ресурсів дозволяє забезпечити безперервний навчальний процес в умовах багаторічної спортивної підготовки. Заклад спеціалізованої освіти повинен виступати в ролі інтегратора освітніх ресурсів, надаючи можливість спортсмену здобувати

освіту усіма можливими для нього способами: за допомогою дистанційного навчання, електронного навчання, технологіями змішаного навчання, за індивідуальною траєкторією в умовах тренувального процесу (на навчально-тренувальних зборах, в перервах між змаганнями, в період відновлення тощо). Сутність принципу кооперації розкривається в організаційних зв'язках профільної освіти: загальноосвітня школа – соціокультурний комплекс, ліцей – фаховий коледж, заклад спеціалізованої освіти – заклад вищої освіти [69].

Процес теоретичного обґрунтування моделі формування компетентностей з фізичної культури обумовлюють потребу визначення педагогічних умов існування такої моделі в навчально-тренувальному процесі закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Педагогічні умови щодо змісту підготовки майбутніх фахівців в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначають сукупність:

- мети;
- змісту навчальних програм;
- форм та методів навчання і виховання учнів;
- методів розвитку загальних та спеціальних фізичних якостей відповідно до спортивної спеціалізації;
- переліку необхідних загальних і спеціальних компетентностей відповідно до профілю майбутньої професійної освіти;
- технологій навчання (в тому числі інтерактивних);
- інформаційно-комунікаційних технологій між учнями та викладачами (необхідних у сучасних умовах ковідних обмежень та з урахуванням ведення бойових дій на території України).

Організаційні умови навчально-тренувального процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначають сукупність:

- системи забезпечення навчально-тренувального процесу;
- інструментів діагностики освітніх можливостей;
- інструментів діагностики навчальних досягнень учнів для підтримки та супроводу освітньої траєкторії майбутнього фахівця фізичної культури;

- інструментів діагностики спортивних досягнень вихованців освітнього закладу для визначення найбільш обдарованих особистостей з метою успішної подальшої професійної спортивної діяльності;

- комплектів профільних курсів відповідно до спортивної спеціалізації вихованців ліцею;

- системи масової спортивної роботи всередині ліцею (проведення занять та змагань у непрофільних видах спорту з метою надання обізнаності про загальнодержавну систему фізичної культури, що є важливим для майбутнього фахівця).

Взаємозв'язок педагогічних та організаційних умов є визначальним для змістовного та методичного наповнення моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

На підставі теоретичного аналізу принципів, педагогічних та організаційних умов профільного навчання за спортивним напрямком на початковому етапі формувального експерименту було запропоновано алгоритм моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, який визначає послідовність заходів з уточнення цілей, завдань, концептуальних ідей, структури авторської моделі, аналізу її ефективності та корекції розробленої моделі. Зазначений алгоритм передбачає виконання наступних заходів:

- з'ясування за допомогою анкетування інтересів учнів ліцею закладу спеціалізованої освіти в когнітивній сфері, визначення їхньої готовності продовжувати отримання освіти за визначеним профілем;

- визначення освітньої траєкторії випускників ліцею та вивчення потреб держави у фахівцях спеціальності 017 – Фізична культура і спорт (теоретичне дослідження ринку освіти в сфері фізичної культури і спорту);

- визначення концептуальних ідей підготовки майбутніх фахівців за спортивним напрямком (навчальна-когнітивна мета, мета особистісного

розвитку);

- уточнення змісту освіти, структурування змісту навчальної програми, виділення освітніх компонентів та їх взаємозв'язок;

- організаційно-методичне забезпечення навчально-тренувального процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

- діагностику та корекцію якості освітніх досягнень учнів в мотиваційній та рефлексивній сферах, проектування нових завдань профільного навчання за спортивним напрямком.

Детальні заходи, відповідно до етапів процесу моделювання процесу формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, вказано в таблиці 4.16.

Додатково на 1-му етапі (прогностично-ціннісному) необхідно визначитись із запитамі здобувачів освіти щодо їхньої ціннісної орієнтації. І залишається ключове питання – напрямку спортивної підготовки закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю – кого вчити? Відповідь на це питання частково дає Статут Харківського фахового коледжу спорту, де серед основних напрямів діяльності закладу визначено [176]:

- організація на високому рівні навчально-тренувального діяльності, що забезпечує здобуття особами освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» за обраними ними освітньо-професійними програмами;

- освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за обраними ними освітньо-професійними програмами;

- підготовка спортсменів високої кваліфікації – резерву до Національних збірних команд України з видів спорту [176].

Основними завданнями закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є:

- забезпечення реалізації права громадян на фахову передвищу освіту, запровадження системи безперервної та ступеневої освіти для обдарованих і висококваліфікованих спортсменів;

- підготовка кадрів з фаховою передвищою освітою за освітньо-

професійним ступенем фахового молодшого бакалавра в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»;

– провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами фахової передвищої освіти за обраною ними спеціальністю.

Таблиця 4.16

Алгоритм моделювання

№	Назва етапу	Перелік заходів моделювання
1	Прогностично-ціннісний етап	1. З'ясування інтересів учнів, щодо розвитку здібностей та набуття практичних навичок. 2. Визначення ціннісних орієнтацій учнів, батьків, тренерів.
2	Концептуальний етап	1. Визначення моделі випускника ліцею. 2. Вивчення потреби освітнього ринку. 3. Визначення спеціальних компетентностей. 4. Вибір подальшої освітньої траєкторії.
3	Цільовий етап	1. Уточнення проекту Державного стандарту освіти. 2. Визначення обсягу варіативної складової профільного рівня. 3. Вибір профільних курсів за спортивною спеціалізацією. 4. Уточнення обсягів допрофільної та профільної підготовки. 5. Узгодження обсягів багаторічної спортивної підготовки із освітньою програмою. 6. Узгодження плану графіку основних спортивних змагань.
4	Етап моделювання змісту	1. Уточнення освітньої парадигми (поглиблення і розширення навчальних програм з видів спорту). 2. Розробка індивідуальних навчальних програм з урахуванням спортивної спеціалізації. 3. Розробка документів організаційно-методичного забезпечення
5	Аналітичний етап	1. Аналіз ефективності 2. Корекція моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю

Таким чином, ми констатуємо, що теоретично типовий випускник спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю – це

майбутній здобувач освіти в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 017 – «Фізична культура і спорт». Але, як ми вже зазначали, протягом констатувального дослідження, лише 25% відсотків випускників ліцею продовжують навчання у спортивному коледжі. Більше 30 % вступають до закладів вищої освіти і продовжують там здобувати освіту за спеціальністю. Враховуючи те, що отримання повної загальної середньої освіти має задовольнити освітні потреби учня відповідно до його інтересів, здібностей, життєвих намірів та забезпечити можливість здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки (в нашому випадку у сфері фізичної культури і спорту), модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю повинна включати відповідні ключові компетентності відповідно до обраної спеціальності.

На цільовому етапі створення авторської моделі було проведено конкретизацію мети та завдань освітнього процесу у відповідності до Державного стандарту повної середньої освіти, додатково визначено перелік інваріативних та варіативних модулів навчальних програм з видів спорту та конкретизовано їх зміст. Інваріативні модулі пропонується розробляти за тематикою теорії та методики фізичної культури. Варіативні модулі базуються на спортивній спеціалізації учнів ліцею та відмінностях у навчальних програмах з видів спорту. Спортивною спеціалізацією вихованців ліцею також визначено обсяги річної спортивної підготовки для узгодження з графіком освітнього процесу.

Етап моделювання змісту навчально-тренувального процесу характеризується уточненням освітньої парадигми (поглиблення і розширення змісту варіативних модулів). Для профільного навчання стандартом визначено академічний рівень, він забезпечує розширений обсяг змісту предметів, необхідний для подальшого вивчення у закладах вищої освіти (для спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» це біологія, анатомія, фізична культура). Проте, академічний рівень передбачає лише орієнтацію на

формування початкових спеціальних компетентностей на базі профільних загальноосвітніх предметів (у випадку спортивного профілю – Фізичної культури). Він не забезпечує формування компетентностей, які є необхідними для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту (так званих «ключових компетентностей»).

До зазначених ключових компетентностей учнів закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, керуючись результатами проведеного попереднього експертного опитування, доцільно віднести:

- особистісно проєктувальну компетентність – здатність до проєктування власної спортивної кар’єри і відповідного способу життя, високого рівня фізичної підготовленості, підтримання здорового способу життя та відповідного стану здоров’я;

- особистісно орієнтовану компетентність – розробляти і використовувати індивідуальні тренувальні програми з урахуванням власних можливостей, здібностей, мотивів, потреб і стану здоров’я та фізичної підготовленості;

- індивідуально-психологічну компетентність – здатність до максимальної реалізації свого потенціалу для досягнення перемоги протягом спортивних змагань, використання найбільш доцільних прийомів налаштування на змагальну діяльність;

- рефлексивну компетентність – здатність робити самоаналіз та самооцінку своєї спортивної діяльності, оцінювати рівень своєї спортивної підготовленості та поставити нові спортивні завдання для себе на наступний тренувальний цикл;

- культурну компетентність – визначати проблемні питання, які потрібно розв’язати для формування високого рівня фізичної культури особистості;

- здоров’язберігаючу компетентність - дотримуватися здорового способу життя, правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ в процесі тренувань.

Формування ключових компетентностей відповідно до траєкторії обраної освіти передбачає вивчення понятійного апарату, законів та

методології відповідної галузі освіти з метою здійснення найпростішої науково-пошукової пізнавальної діяльності.

Етап моделювання змісту передбачає також планування та організацію навчально-тренувального процесу. Особливістю планування навчально-тренувального процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є необхідність розробки індивідуальних програм спортсменів з урахуванням їхньої спеціалізації. Освітня траєкторія членів молодіжних збірних команд України з різних видів спорту передбачає навчання паралельно з інтенсивною спортивною підготовкою, дуже часто поза стінами навчального закладу, а тому із використанням технологій електронного та дистанційного навчання. Саме тому, важливим аспектом організації навчально-тренувального процесу в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є підготовка педагогічних кадрів до реалізації мети та завдань зазначеної моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Алгоритм створення будь-якої моделі (інформаційної, функціональної чи структурної) обов'язково передбачає аналітичний етап, на якому проводиться аналіз ефективності існування моделі та її корекція. Необхідною умовою аналізу моделі є її відповідність певним критеріям. В якості критеріїв доцільно буде використовувати оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та оцінку результатів навчання учнів ліцею в мотиваційній, когнітивній та рефлексивній сферах. Корекція розробленої моделі буде передбачати внесення змін до структури основних компонентів (модулів) з метою забезпечення ефективності роботи моделі в цілому.

Компонентами моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний та результативний (Рис. 4.1).

Рис. 4.1. Структурно-логічна схема моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Змістовний компонент визначає систему нормативно-правових засад профільної освіти, теоретичних знань та практичних умінь учнів (динамічну їх комбінацію) відповідно профілю освіти, які дозволять у майбутньому опанувати обрану спеціальність (у нашому випадку спеціаліста фізичної культури і спорту). Компонент включає теоретичну (анатомія, фізіологія, теорія спорту) та практичну (розвиток фізичних здібностей, тактико-технічна підготовка з виду спорту) складові. Ключовою умовою життєздатності моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є систематичне оновлення змісту профілів підготовки з урахуванням тенденцій підготовки конкретних спортсменів. З огляду на процес багаторічної спортивної підготовки освітній профіль окремого вихованця ліцею може містити індивідуальний набір програм з необхідних базових (наприклад, Теорія спортивної підготовки чи

Теорія та методика фізичного виховання) чи профільних (наприклад, Тактико-технічна підготовка за обраним видом спорту) дисциплін.

Технологічний компонент передбачає створення умов для проектування особистої освітньо-професійної траєкторії. Технологічний компонент є сукупністю різних видів навчально-пізнавальної діяльності (включаючи електронне та дистанційне навчання) які забезпечують реалізацію єдності навчання та розвитку особистості. На всіх рівнях освіти технології навчання забезпечують умови для особистісного зростання фахівця будь-якої сфери та утворюють підвалини реалізації принципу безперервної освіти протягом життя. В сучасному освітньому просторі через використання різних ІТ-технологій (цифрові платформи, дистанційне навчання, відеоматеріали техніки виконання вправ та записи змагань) значно підвищується якість надання освітніх послуг в сфері фізичної культури. Повноцінне використання технологічного компоненту дозволить змодельовати різні кар'єрні траєкторії випускника спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю:

- ліцей – фаховий коледж – професійний спорт – тренер з виду спорту;
- ліцей – заклад вищої освіти – викладач фізичного виховання або спортивної реабілітації;
- ліцей – заклад вищої освіти – менеджер у сфері фізичної культури.

Найбільш об'ємним є організаційно-педагогічний компонент. Він включає концептуальні (цілі, мету, завдання та кінцеві результати) та педагогічні основи профільного навчання (форми, методи та засоби). Важливими у структурі організаційно-педагогічного компоненту є елементи планування освітнього процесу: складання навчального плану, плану роботи ліцею та розробка програм профільних дисциплін.

У Законі України «Про освіту» (редакції Закону № 3642-IX від 23.04.2024 р.) зазначено про необхідність забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти, що формується шляхом визначення власних освітніх цілей, а також вибору суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними: форм здобуття загальної середньої освіти; навчальних

планів та програм; навчальних предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, зокрема вибіркових, і рівнів їх складності; форм організації освітнього процесу, методів, засобів навчання; темпів засвоєння освітньої програми та/або послідовності вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів). Цей процес здійснюється на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, що розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та його батьками, схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується батьками. Індивідуальну освітню траєкторію можна розглядати як відповідну послідовність елементів навчальної діяльності здобувачів освіти, з реалізації власних освітніх цілей, яка здійснюється при організації, консультуванні, координуванні педагога, а у шкільній освіті при взаємодії із батьками і відповідає здібностям, інтересам, можливостям, мотивації учнівської молоді.

Ресурсний компонент базується на можливостях спортивної та навчальної інфраструктури закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Інтегральні та кооперативні зв'язки Фахового коледжу повинні сприяти раціональному використанню окремих об'єктів інфраструктури (навчальних корпусів, ігрових полів, тренажерних залів, легкоатлетичних манежів) та залучення комунальних фізкультурно-оздоровчих закладів (плавальних басейнів, велодромів, гребних каналів, стадіонів).

Впровадження результативного компонента дозволяє визначити ефективність функціонування моделі та рівень готовності випускника ліцею до здобуття фахової освіти. Використання набору видів діагностичного контролю, аналіз його результатів визначає доцільність або необхідність коригування інших модулів, в першу чергу змістовного та організаційно-педагогічного, бо саме вони включають концептуальні основи, завдання, складові компоненти авторської моделі.

Рис. 4.2. Модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Використання системного та аксіологічного підходів як методології нашого дослідження, надало можливість визначити особливості навчально-

тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю, та за допомогою компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів ми змогли створити структурно-функціональну модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю – рисунок 4.2.

4.4. Дослідження ефективності авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю

З метою дослідження ефективності авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в період з вересня 2022 року по травень 2024 року було проведено формувальний педагогічний експеримент, який передбачав впровадження авторської моделі в навчально-тренувальний процес спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту. Авторська модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю передбачала внесення змін до планування та організації навчально-тренувального процесу учнів 10-11 класів спортивного ліцею, а саме:

- розподіл навчально-тренувальних програм з виду спорту на модулі (інваріативний та варіативний);
- формування змісту інваріативного модуля (тематики занять) у відповідності до завдань формування ключових компетентностей з фізичної культури;
- розподілу занять за тематикою інваріативного модуля протягом року з урахуванням специфіки річної підготовки з виду спорту, але не менше 26 годин на рік (табл. 4.17);
- розподілу занять за тематикою варіативного модуля відповідно до

навчальних програм з виду спорту, що затверджені Міністерством молоді і спорту України.

Таблиця 4.17

Розподіл годин за темами інваріативного модуля

№ з\п	Тема	Клас	
		10 клас	11 клас
1	Фізична культура і спорт в Україні	2	-
2	Методи навчання фізичних вправ	4	-
3	Фізичні якості та методика їх розвитку	4	-
4	Періодизація спортивного тренування.	4	4
5	Індивідуальні особливості спортивної підготовки	-	4
6	Профілактика травм та захворювань	2	2
7	Лікарсько-педагогічний контроль	2	2
8	Відновлення після фізичних навантажень. Основи масажу	2	4
9	Гігієна фізичної культури. Особиста гігієна	2	2
10	Психологічна підготовка	2	4
11	Харчування спортсмена	2	-
12	Аналіз особистої спортивної діяльності	-	4
Разом		26	26

Для дослідження ефективності розробленої авторської моделі протягом формувального педагогічного експерименту було проведено оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та навчальних досягнень в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах учнів 11-х класів контрольної (n=32) та експериментальної груп (n=32). На початок формувального експерименту (вересень 2022 року) показники обох груп не демонстрували статистично достовірних відмінностей (табл. 4.18).

Оцінка фізичного розвитку представників контрольної та

експериментальної груп проводилась за результатами визначення вагостового індексу. Для цього було досліджено антропометричні показники учнів спортивного ліцею на початку 2022-2023 та наприкінці 2023-2024 навчальних років. Базуючись на даних антропометричних показників було обчислено індекс фізичного розвитку Кетле (табл. 4.18).

Таблиця 4.18

**Показники фізичного розвитку
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Вага тіла, кг			
Вересень 2022 р.	58,86 ± 1,41	59,50 ± 0,81	p>0,05
Травень 2024 р.	72,78 ± 0,95	72,95 ± 0,99	p>0,05
Різниця показників	23,6 %	22,6 %	
Довжина тіла, см			
Вересень 2022 р.	168,83 ± 0,92	169,42 ± 0,85	p>0,05
Травень 2024 р.	179,08 ± 0,77	178,23 ± 0,85	p>0,05
Різниця показників	6,1 %	5,2 %	
Індекс фізичного розвитку Кетле, г/см			
Вересень 2022 р.	348,12 ± 7,18	350,83 ± 3,35	p>0,05
Травень 2024 р.	406,36 ± 4,83	409,24 ± 4,97	p>0,05
Різниця показників	16,7 %	16,6 %	

Значення індексу фізичного розвитку Кетле учасників на початку експерименту знаходиться в межах від 320 до 359 одиниць, що відповідає оцінці «задовільно». Після експерименту показник обох груп знаходиться в діапазоні від 401 до 415 одиниць, що відповідає оцінці «добре». Результати оцінки динаміки індексу фізичного розвитку Кетле учнів експериментальної та контрольної груп засвідчили зростання показника протягом експерименту. Це пов'язано із особливостями морфофункціонального розвитку підлітків віком від 14 до 17 років: зменшенням темпу зростання довжини тіла та збільшенням ваги тіла внаслідок набору м'язової маси (див. табл. 4.17).

Оцінку фізичного стану учасників експерименту проводилось за індексом фізичного стану О. Пирогової. Методика оцінки враховує частоту серцевих скорочень, показники систолічного та діастолічного артеріального тиску, вік, масу та довжину тіла (табл. 4.19).

Таблиця 4.19

**Показники фізичного стану
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Частота серцевих скорочень, уд./хв			
Вересень 2022 р.	69,16 ± 0,90	68,90 ± 0,64	p>0,05
Травень 2024 р.	63,09 ± 0,68	64,78 ± 0,74	p>0,05
Систолічний артеріальний тиск, мм рт.ст.			
Вересень 2022 р.	115,91 ± 2,15	115,22 ± 2,20	p>0,05
Травень 2024 р.	109,00 ± 1,99	110,78 ± 2,04	p>0,05
Діастолічний артеріальний тиск, мм рт.ст.			
Вересень 2022 р.	66,41 ± 1,06	66,72 ± 1,07	p>0,05
Травень 2024 р.	66,19 ± 1,48	66,25 ± 1,66	p>0,05
Індекс фізичного стану, ум. од.			
Вересень 2022 р.	0,755 ± 0,01	0,758 ± 0,01	p>0,05
Травень 2024 р.	0,827 ± 0,01	0,809 ± 0,01	p>0,05
Різниця показників	9,5 %	6,7 %	

Аналіз індексу фізичного стану учнів після експерименту засвідчив покращення показника представників експериментальної групи на 9,5 %, представників контрольної на 6,7 %. Різниця показників двох груп після експерименту є статистично не достовірною. Для більш точного аналізу динаміки змін фізичного стану учнів експериментальної та контрольної груп протягом експерименту було проведено ранжування оцінок фізичного стану за методикою О. Пирогової (табл. 4.20).

**Оцінки фізичного стану
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Групи	Кількість оцінок рівня фізичного стану		
	Високий	Вищий за середній	Середній
Вересень 2022 року			
КГ (n = 32)	9	21	2
ЕГ (n = 32)	8	20	4
Травень 2024 року			
КГ (n = 32)	14	17	1
ЕГ (n = 32)	17	15	-

Співвідношення оцінок фізичного стану учнів ЕГ та КГ до початку та після завершення педагогічного експерименту представлено на діаграмі (рисунок 4.3).

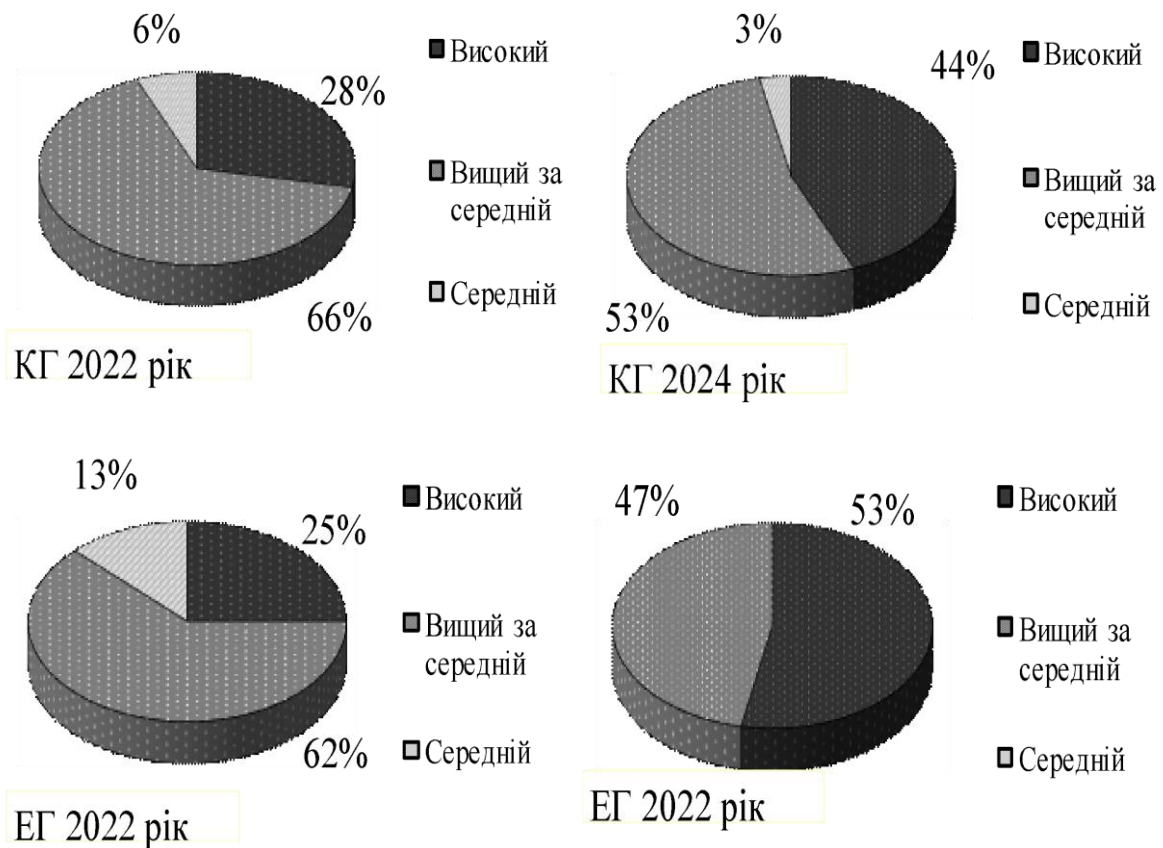

Рис. 4.3. Співвідношення оцінок фізичного стану учнів експериментальної та контрольної груп

Аналіз співвідношення оцінок фізичного стану учасників експерименту засвідчив покращення якості оцінок в обох групах:

– в експериментальній групі кількість оцінок ФР «Високий» збільшилась на 28 %, кількість оцінок «Вищий за середній» зменшилась на 15 % і повністю зникли оцінки ФР «Середній»;

– в контрольній групі кількість оцінок ФР «Високий» збільшилась на 16 %, кількість оцінок ФР «Вищий за середній» зменшилась на 13 % і кількість оцінок ФР «Середній» зменшилась лише на 3 %.

Таким чином, не зважаючи на відсутність статистично достовірної різниці середнього значення індексу фізичного стану представників експериментальної та контрольної груп після експерименту, аналіз відсоткового співвідношення оцінок фізичного стану засвідчив покращення оцінок фізичного стану учнів експериментальної групи по відношенню до контрольної (див. рис. 4.3).

Оцінка рівня фізичного здоров'я учасників експерименту здійснювалась за методикою експрес-оцінки Г.Л. Апанасенко. Для цього було розраховано ваго-ростовий, життєвий, силовий індекс, індекс Робінсона та визначено час відновлення частоти серцевих скорочень до стану спокою після 20 присідань за 30 с. Результати визначення зазначених показників та їх динаміка представлено в таблиці 4.21.

Таблиця 4.21

**Показники рівня фізичного здоров'я
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Ваго-ростовий індекс, г/см			
Вересень 2022 р.	348,12 ± 7,18	350,83 ± 3,35	p>0,05
Травень 2024 р.	406,36 ± 4,83	409,24 ± 4,97	p>0,05
Різниця показників	16,7 %	16,6 %	
Життєвий індекс, мл/кг			
Вересень 2022 р.	61,73 ± 0,66	61,55 ± 0,63	p>0,05
Травень 2024 р.	62,76 ± 0,68	62,32 ± 0,64	p>0,05
Різниця показників	1,7 %	1,3 %	

Силовий індекс, %			
Вересень 2022 р.	62,60 ± 2,29	62,43 ± 2,13	p>0,05
Травень 2024 р.	67,06 ± 1,01	65,92 ± 0,84	p>0,05
Різниця показників	7,1 %	5,6 %	
Індекс Робінсона, ум. од.			
Вересень 2022 р.	78,98 ± 1,29	78,93 ± 1,53	p>0,05
Травень 2024 р.	68,78 ± 1,49	71,82 ± 1,66	p>0,05
Різниця показників	- 12,9 %	- 9,0 %	
Час відновлення частоти серцевих скорочень після 20 присідань, с			
Вересень 2022 р.	88,56 ± 1,29	88,81 ± 1,07	p>0,05
Травень 2024 р.	79,22 ± 1,27	82,78 ± 1,34	p>0,05
Різниця показників	- 10,5 %	- 6,8 %	

Результати аналізу показників рівня фізичного здоров'я учасників експерименту засвідчили відсутність статистично достовірних відмінностей показників експериментальної та контрольної груп. Проте, всі показники рівня фізичного здоров'я учнів обох груп демонструють покращення в діапазоні від 1,3 % до 16,7 %, причому, у представників експериментальної групи зміни є більш вираженими у порівнянні із динамікою показників контрольної.

Експрес-оцінка рівня фізичного здоров'я за методикою Г.Л. Апанасенка полягає у додатку оцінок за кожний окремий показник – таблиця 4.22.

Оцінка рівня фізичного здоров'я представників двох груп до початку експерименту не мала статистично достовірних відмінностей. Протягом експерименту відбулися позитивні зміни оцінок показників фізичного здоров'я. Після експерименту середні значення оцінки фізичного здоров'я двох груп статистично достовірно відрізняються (p<0,05), при чому за двадцять один місяць оцінка експериментальної групи покращилась на 23,0 %, водночас як у контрольної групи показник покращився на 12,9 % (див. табл. 4.22). Таким чином, констатуємо, що впровадження авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури забезпечило покращення

рівня фізичного здоров'я учнів спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Таблиця 4.22

**Експрес-оцінка рівня фізичного здоров'я
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Оцінка ваго-ростового індексу, бали			
Вересень 2022 р.	0,00 ± 0,00	0,00 ± 0,00	p>0,05
Травень 2024 р.	0,00 ± 0,00	0,00 ± 0,00	p>0,05
Оцінка життєвого індексу, бали			
Вересень 2022 р.	3,34 ± 0,17	3,25 ± 0,16	p>0,05
Травень 2024 р.	3,84 ± 0,16	3,47 ± 0,20	p>0,05
Оцінка силового індексу, бали			
Вересень 2022 р.	1,25 ± 0,14	1,22 ± 0,16	p>0,05
Травень 2024 р.	1,71 ± 0,17	1,59 ± 0,15	p>0,05
Оцінка індексу Робінсона, бали			
Вересень 2022 р.	2,81 ± 0,19	2,84 ± 0,19	p>0,05
Травень 2024 р.	3,56 ± 0,10	3,38 ± 0,12	p>0,05
Оцінка часу відновлення частоти серцевих скорочень після 20 присідань, бали			
Вересень 2022 р.	3,88 ± 0,16	3,87 ± 0,17	p>0,05
Травень 2024 р.	4,75 ± 0,12	4,44 ± 0,16	p>0,05
Оцінка рівня соматичного здоров'я, бали			
Вересень 2022 р.	11,28 ± 0,35	11,19 ± 0,37	p>0,05
Травень 2024 р.	13,88 ± 0,33	12,63 ± 0,41	p<0,05
Різниця показників	23,0 %	12,9 %	

Оцінка рівня фізичної підготовленості учасників експерименту проводилась за результатами виконання фізичних вправ для визначення основних рухових здібностей: швидкісних, спритності, сили, швидкісно-силових здібностей та витривалості. Результати виконання фізичних вправ учасниками експерименту представлено в таблиці 4.23.

Таблиця 4.23

**Результати виконання фізичних вправ
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Біг на 60 м ($\bar{x} \pm m$), с			
Вересень 2022 р.	8,51 ± 0,03	8,53 ± 0,04	p>0,05
Травень 2024 р.	8,19 ± 0,04	8,32 ± 0,05	p>0,05
Різниця показників	- 3,8 %	- 2,5 %	
Човниковий біг 4x9 м ($\bar{x} \pm m$), с			
Вересень 2022 р.	9,15 ± 0,06	9,20 ± 0,05	p>0,05
Травень 2024 р.	8,95 ± 0,06	9,06 ± 0,05	p>0,05
Різниця показників	- 2,2 %	- 1,5 %	
Підтягування на високій перекладині ($\bar{x} \pm m$), рази.			
Вересень 2022 р.	8,44 ± 0,25	8,63 ± 0,28	p>0,05
Травень 2024 р.	10,53 ± 0,32	9,50 ± 0,30	p<0,05
Різниця показників	24,8 %	10,1 %	
Стрибок у довжину з місця ($\bar{x} \pm m$), м			
Вересень 2022 р.	220,38 ± 1,49	218,91 ± 1,28	p>0,05
Травень 2024 р.	239,75 ± 1,82	234,28 ± 1,41	p<0,05
Різниця показників	8,8 %	7,0 %	
Біг 1500 м ($\bar{x} \pm m$), с			
Вересень 2022 р.	333,13 ± 2,12	338,63 ± 2,19	p>0,05
Травень 2024 р.	318,63 ± 1,84	325,56 ± 1,91	p<0,05
Різниця показників	- 4,4 %	- 3,9 %	

Аналіз виконання контрольних фізичних вправ учасниками експерименту засвідчив покращення результатів у всіх вправах протягом двадцяти одного місяця від 1,5 % (середній результат човникового бігу 4x9 м представників контрольної групи) до 24,8 % (середній результат підтягування на високій перекладині представників експериментальної групи). До початку експерименту середні результати виконання фізичних вправ двох груп статистично достовірно не відрізнялися. Більш виражене покращення результатів відбулося у представників експериментальної групи, різниця змін

склала:

- у бігові 60 м – 1,3 %;
- у човниковому бігові 4x9 м – 0,7 %;
- підтягуванні на високій перекладині – 14,7 %;
- у стрибку у довжину з місця – 1,8 %;
- у бігові 1500 м – 0,5 %.

Відмінності середніх результатів двох груп є статистично достовірними у вправах: підтягуванні на високій перекладині, стрибок у довжину з місця та біг 1500 м. Таким чином, результатами формувального експерименту засвідчено статистично достовірне покращення рівня розвитку силових, швидкісно-силових рухових якостей та витривалості представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною.

Оцінка рівня спортивної майстерності учасників експерименту проводилась за динамікою кількості і якості спортивних розрядів протягом 2022-2023 та 2023-2024 навчальних років (табл. 4.24).

Таблиця 4.24

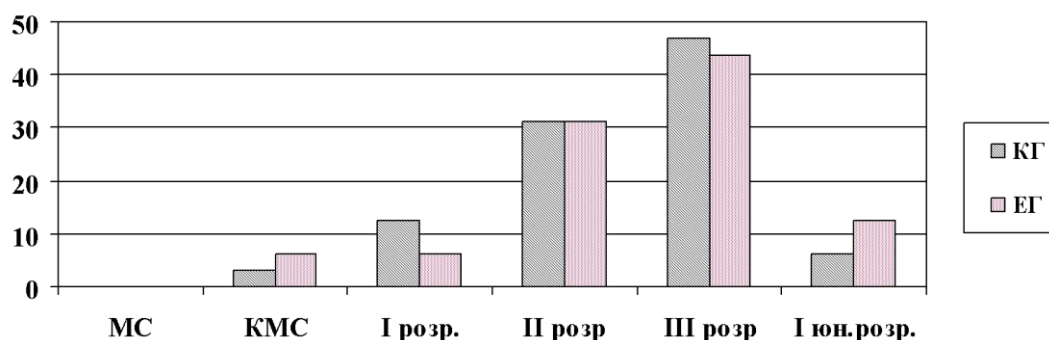
**Показники спортивної майстерності
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

	Кількість спортивних розрядів					
	МС	КМС	I р.	II р.	III р.	I ю. р.
Вересень 2022 р.						
Експериментальна група (n = 32)		2	2	10	14	4
У % від кількості групи		6,3 %	6,3 %	31,2 %	43,7 %	12,5 %
Контрольна група (n = 32)		1	4	10	15	2
У % від кількості групи		3,1 %	12,5 %	31,2 %	46,9 %	6,3 %
Загалом (n = 64)		3	6	20	29	6
Травень 2024 р.						
Експериментальна група (n = 32)	1	6	13	11	1	
У % від кількості групи	3,1 %	18,8 %	40,6 %	34,4 %	3,1 %	
Контрольна група (n = 32)	1	3	11	9	8	
У % від кількості групи	3,1 %	9,4 %	34,4 %	28,1 %	25 %	
Загалом (n = 64)	2	9	24	20	9	-

Станом на початок 2022-2023 навчального року серед учасників експерименту було 6 перших юнацьких розрядів, 29 третіх, 20 других, 6 перших спортивних розрядів і 3 звання Кандидата у Майстри спорту України. Станом на кінець 2023-2024 навчального року серед учасників експерименту кількість спортивних розрядів і звань (вільна боротьба, футбол, академічне веслування, водне поло, волейбол, дзюдо, легка атлетика, стрільба з лука, плавання, тхеквондо) розподілись наступним чином: 9 третіх, 24 других, 20 перших розрядів, 9 звань Кандидата у Майстри спорту України і 2 звання Майстра спорту України.

Для більш детального аналізу відсоткове співвідношення кількості спортивних розрядів і звань учасників експерименту зображено на діаграмі (рис. 4.3). Констатуємо після експерименту збільшення частки представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною з спортивним званням Кандидата у Майстри спорту України (18,8 % проти 9,4 %), I-м спортивним розрядом (40,6 % проти 34,4 %) та II-м спортивним розрядом (34,4 % проти 28,1 %). Водночас, у контрольній групі переважає кількість учасників із III-м спортивним розрядом (25 % проти 3,1 %). Таким чином, ми можемо констатувати суттєве підвищення рівня спортивної майстерності представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною (див. рис. 4.4).

Вересень 2022 р.

Травень 2024 р.

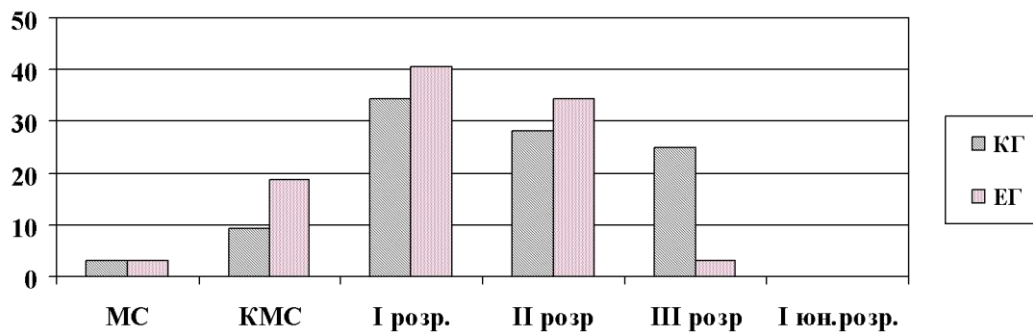

Рис. 4.4. Відсоткове співвідношення спортивних розрядів та звань учасників експерименту.

Оцінювання навчальних досягнень учасників експерименту у мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах проводилось методом письмового анкетування.

Для мотиваційної сфери було обрано анкетування за методикою А.В. Зверькова та Е.В. Ейдмана. Методика передбачає письмове тестування з 30 питань. Рівень вольової саморегуляції визначається шляхом порівняння отриманого індексу із середнім значенням для кожної шкали. Якщо результат перевищує середній показник, це каже про високий рівень розвитку того чи іншого показника. Для загальної шкали середній показник індексу вольової саморегуляції становить 12 балів, для субшкали «наполегливість» середній показник індексу наполегливості становить 8 балів, для субшкали «самовладання» середній показник індексу самовладання становить 6 балів.

У самому загальному вигляді під рівнем вольового самоконтролю розуміється міра володіння власною поведінкою у різних ситуаціях, здатність свідомо управляти своїми діями, станами й спонуканнями.

Результати оцінювання навчальних досягнень учнів ліцею в мотиваційній сфері представлені в таблиці 4.25. Аналіз результатів визначення індексу вольової саморегуляції учнів ліцею засвідчив покращення показника в обох групах протягом двадцяти одного місяцю експерименту. Проте,

позитивні зміни в експериментальній групі кращі на 7,1 %, і різниця показників експериментальної та контрольної груп після експерименту є статистично достовірною.

Таблиця 4.25

**Результати оцінювання
навчальних досягнень учнів в мотиваційній сфері (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Індекс вольової саморегуляції, бали.			
Вересень 2022 р.	13,34 ± 0,86	12,64 ± 0,78	p>0,05
Травень 2024 р.	16,19 ± 0,64	14,32 ± 0,55	p<0,05
Різниця показників	21,4 %	13,3 %	
Індекс наполегливості, бали.			
Вересень 2022 р.	9,41 ± 0,17	9,05 ± 0,10	p>0,05
Травень 2024 р.	13,30 ± 0,35	10,85 ± 0,18	p<0,001
Різниця показників	41,3 %	19,9 %	
Індекс самовладання, бали.			
Вересень 2022 р.	5,71 ± 0,16	5,95 ± 0,09	p>0,05
Травень 2024 р.	7,12 ± 0,21	6,53 ± 0,12	p<0,05
Різниця показників	24,7 %	9,7 %	

Результати дослідження засвідчують позитивний вплив системи навчання спеціалізованого закладу спортивного профілю на процеси вольової саморегуляції майбутніх фахівців, проте впровадження авторської моделі дозволило покращити значення індексу вольової саморегуляції учнів.

Результати аналізу середнього значення індексу наполегливості протягом експерименту засвідчив покращення показника в обох групах (див. табл. 4.25). Позитивна динаміка представників експериментальної групи є більш вираженою (на 20,4 %) у порівнянні із контрольною. Різниця показників після експерименту є статистично достовірною.

Низькі значення індексу (нижче 7) за цією шкалою свідчать про підвищену лабільність, непевність, імпульсивність, які можуть привести до непослідовності й навіть розкиданості поведінки. Зниження активності й

працездатності, як правило, компенсується у таких осіб підвищеною чутливістю, гнучкістю, винахідливістю, а також тенденцією до вільного трактування соціальних норм. Середні значення індексу наполегливості учасників експерименту знаходяться в діапазоні від 9,05 балів до 13,30 балів, що характеризує їх як діяльних, впевнених, працездатних особистостей. Різниця показників після експерименту є статистично достовірною, що свідчить про формування кращого рівня наполегливості у представників експериментальної групи (див. табл. 4.25).

Отримані в нашому дослідженні показники учасників експерименту знаходяться в діапазоні від 5,71 бали до 7,12 бали, що свідчить про сформованість в учнів такої психологічної риси, як саморегуляція (див. табл. 4.25). Показник індексу саморегуляції покращується протягом експерименту, у представників експериментальної групи позитивні зміни є більш вираженими, ніж контрольної (24,7 % проти 9,7 %). Різниця показників двох груп після експерименту є статистично достовірною, що свідчить про позитивний вплив авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури на якості вольової саморегуляції.

Таким чином, базуючись на результатах експерименту ми можемо констатувати статистично достовірно кращі показники навчальних досягнень учнів експериментальної групи в мотиваційній сфері.

Оцінювання навчальних досягнень учасників експерименту у рефлексивній сфері проводилось за методикою А.В. Карпова «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» [27, 48]. Методика передбачає відповіді учнів на 27 питань-тверджень, для кожного з яких треба обрати одну з семи можливих варіантів відповіді, які оцінюються від 1 до 7 балів (Додаток Е). Результати оцінювання представників контрольної та експериментальної груп протягом експерименту представлено в таблиці 4.26.

Результати визначення рівня рефлексії за методикою А.В. Карпова засвідчили суттєве (23,9 %) покращення показника представників експериментальної групи та незначне (7,1 %) покращення показника учнів

контрольної групи.

Таблиця 4.26

**Результати оцінювання
навчальних досягнень учнів в рефлексивній сфері (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Рівень рефлексії, бали			
Вересень 2022 р.	101,97 ± 2,75	103,06 ± 2,70	p>0,05
Травень 2024 р.	126,38 ± 2,71	110,34 ± 3,11	p<0,001
Різниця показників	23,9 %	7,1 %	

Після закінчення експерименту різниця показників двох груп є статистично достовірною (див. табл. 4.26).

У спрощеному варіанті методики А.В. Карпова для оцінювання рефлексії обрано три критерії рефлексивності: високорозвинута рефлексивність (140 балів і більше), середній рівень рефлексивності (від 114 до 139 балів), низький рівень рефлексивності (менше 114 балів). Для детального аналізу рефлексії учнів ліцею ми підраховали кількість оцінок рівня рефлексивності учасників експерименту (табл. 4.27).

Аналіз співвідношення оцінок рівня рефлексивності учасників педагогічного експерименту констатує значне покращення оцінок представників експериментальної групи. За двадцять один місяць серед учнів експериментальної групи кількість високих оцінок збільшилась на 21,9 %, кількість середніх оцінок збільшилась на 33,3 %, а кількість низьких оцінок зменшилась на 56,2 %. В той час як у контрольній групі кількість високих оцінок збільшилась на 3,1 %, середніх на 25 %, а кількість низьких оцінок зменшилась на 28,1 % (табл. 4.27).

Таким чином, результатами формувального експерименту констатовано позитивний вплив авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури на досягнення учнів у рефлексивній сфері.

Таблиця 4.27

**Оцінки рівня рефлексивності
учнів експериментальної та контрольної груп (n = 64)**

Групи		Кількість оцінок рівня рефлексивності		
		Високий	Середній	Низький
Вересень 2022 року				
КГ, (n = 32)	К-ть	-	8	24
	%		25 %	75 %
ЕГ, (n = 32)	К-ть	1	7	24
	%	3,1 %	21,9 %	75 %
Травень 2024 року				
КГ, (n = 32)	К-ть	1	16	15
	%	3,1 %	50 %	46,9 %
ЕГ, (n = 32)	К-ть	8	18	6
	%	25 %	56,2 %	18,8 %

Оцінювання навчальних досягнень учасників експерименту у когнітивній сфері проводилось за загальноприйнятою методикою Г.Ю. Айзенка, яка використовує стандартний тест на інтелектуальні здібності. Тестування учнів експериментальної та контрольної груп проводилось перед закінченням 11 класу навчання з метою визначення різниці середнього показника IQ учасників експерименту. Тест Г.Ю. Айзенка призначений для оцінки інтелектуальних здібностей людей, які мають освіту не нижче середньої. Результати оцінювання інтелектуальних здібностей учнів спортивного ліцею спеціалізованого закладу спортивного профілю представлено в таблиці 4.28.

Таблиця 4.28

**Результати оцінювання
навчальних досягнень учнів в когнітивній сфері (n = 64)**

Період визначення	Експериментальна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Контрольна група (n = 32) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості
Кількість вірно розв'язаних завдань, од.			
Травень 2024р.	10,31 ± 0,52	10,81 ± 0,58	p>0,05
IQ, бали			
Травень 2024р.	100,78 ± 1,31	103,59 ± 1,61	p>0,05

Результати тестування учасників експерименту засвідчили відсутність статистично достовірної різниці як в кількості вірно розв'язаних завдань тесту Г.Ю. Айзенка, так і в оцінці інтелектуальних здібностей представників експериментальної та контрольної груп.

Висновки до четвертого розділу

Професійна освіта має найбільшою мірою враховувати інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня, зокрема з особливими освітніми потребами, у контексті соціального та професійного самовизначення і відповідності вимогам сучасного ринку праці.

З метою з'ясування інтересів вихованців ліцею закладу спеціалізованої освіти в когнітивній сфері, визначення їхньої готовності продовжувати отримання освіти за визначеним профілем було проведено анкетування серед учнів 10-11 класів ($n = 145$) спортивного ліцею із специфічними умовами навчання. Анкетуванням засвідчено:

- стійкий інтерес учнів до подальшого отримання освіти в сфері фізичної культури і спорту;
- наявність у учнів стійкої цільової професійної (спортивної) орієнтації та відсутність інших інтересів у когнітивній сфері;
- сформованість чіткої подальшої освітньої та професійної траєкторії – професійного спорту та сфери надання послуг з фізичної культури;
- необхідність детального вивчення предмету «Фізична культура»;
- пріоритетність розвитку фізичних якостей: витривалості, сили, спритності та швидкості;
- відсутність інших джерел знань про майбутню професію крім тренерів та батьків.

Визначившись з цільовими пріоритетами здобувачів освіти за профілем «Фізична культура» ми дослідили можливу подальшу професійну кар'єру

випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю та за допомогою експертного опитування визначили перелік спеціальних компетентностей випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. На основі інтеграції аксіологічного, компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів було теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Основні принципи моделювання: індивідуалізації навчання, безперервності освіти, професійної відповідності, інноваційності, варіативності та гнучкості освітньої програми і принцип інтеграції та кооперації освітніх ресурсів.

Складовими зазначеної моделі було обрано змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний і рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти. Змістовний компонент визначає нормативно-правові засади профільної освіти в умовах спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю та формує зміст навчання. Він передбачає оновлення освітніх програм відповідно до потреб підготовки професіональних спортсменів та забезпечує можливість створення індивідуальних траєкторій навчання. Технологічний компонент забезпечує реалізацію особистісної освітньо-професійної траєкторії через використання сучасних технологій навчання через використання ІТ-технологій (цифрові платформи, дистанційне навчання, відеоматеріали техніки виконання вправ та записи змагань). Організаційно-педагогічний компонент включає цілі, методи, форми навчання та педагогічні засоби. Він передбачає розробку навчальних планів, профільних програм, календарних планів спортивної підготовки. В межах організаційно-педагогічного компоненту здійснюється моніторинг та коригування освітнього та навчально-тренувального процесів закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Ресурсний компонент включає матеріально-технічну базу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Він також забезпечує доступ до сучасних спортивних технологій (біомеханічний аналіз,

спортивні гаджети, віртуальні тренажери). Передбачає співпрацю з фаховими коледжами, університетами, спортивними федераціями. Результативний компонент визначає ефективність авторської моделі через систему діагностичного контролю.

Необхідною умовою аналізу моделі є її відповідність певним критеріям. Основними критеріями ефективності моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю доцільно буде використовувати оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та оцінку результатів навчання учнів ліцею в мотиваційній, когнітивній та рефлексивній сферах. Корекція розробленої моделі буде передбачати внесення змін до структури основних компонентів (модулів) з метою покращення ефективності роботи моделі в цілому.

Очікувані результати впровадження моделі:

- підвищення рівня фізичної підготовки та компетентностей випускників;
- гнучкість освітньої програми, що дозволяє адаптувати підготовку під різні траєкторії розвитку;
- посилення інтеграції навчального процесу з професійним спортом;
- використання інноваційних технологій у спортивному навчанні;
- розширення можливостей працевлаштування випускників у сфері фізичної культури та спорту.

Розроблена модель забезпечує комплексний підхід до формування компетентностей з фізичної культури в умовах спеціалізованої освіти. Вона поєднує традиційні педагогічні методи з інноваційними технологіями, що дозволяє готувати конкурентоспроможних фахівців в галузі фізичної культури та спорту.

З метою дослідження ефективності авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в період з вересня 2022 року по травень 2024 року було проведено формувальний педагогічний експеримент, який передбачав

впровадження авторської моделі підготовки в освітній процес спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту та перевірку її ефективності. Було проведено оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та навчальних досягнень в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах учнів 11-х класів контрольної (n=32) та експериментальної груп (n=32). На початок формувального експерименту показники обох груп не демонстрували статистично достовірних відмінностей.

Результати оцінки динаміки індексу фізичного розвитку Кетле учнів експериментальної та контрольної груп засвідчили зростання показника представників обох груп протягом експерименту. Динаміка змін ваги тіла та довжини тіла учнів експериментальної групи є більш вираженою, ніж представників контрольної, проте різниця показників двох груп після експерименту не є статистично достовірною.

Аналіз індексу фізичного стану учнів після експерименту засвідчив покращення показника представників експериментальної групи на 9,5 %, представників контрольної на 6,7 %. Різниця показників двох груп після експерименту є статистично не достовірною, проте аналіз відсоткового співвідношення оцінок фізичного стану засвідчив покращення показників учнів експериментальної групи по відношенню до контрольної (кількість оцінок ФР «Високий» в ЕГ збільшилась на 28 %, в КГ збільшилась на 16 %).

Протягом експерименту відбулися позитивні зміни оцінок показників фізичного здоров'я обох груп. Середні значення оцінки фізичного здоров'я після експерименту статистично достовірно відрізняються ($p < 0,05$), при чому оцінка експериментальної групи покращилась на 23,0 %, водночас у контрольної групи показник покращився на 12,9 %.

Аналіз виконання контрольних фізичних вправ учасниками експерименту засвідчив покращення результатів представників обох груп, проте більш виражені зміни відбулися в експериментальній групі і порівнянні із контрольною:

- у бігові 60 м – на 1,3 %;
- у човниковому бігові 4x9 м – на 0,7 %;
- підтягуванні на високій перекладині – на 14,7 %;
- у стрибку у довжину з місця – на 1,8 %;
- у бігові 1500 м – на 0,5 %.

Відмінності середніх результатів двох груп є статистично достовірними у вправах: підтягуванні на високій перекладині, стрибок у довжину з місця та біг 1500 м. Таким чином, результатами формувального експерименту засвідчено статистично достовірне покращення рівня розвитку силових, швидко-силових рухових якостей та витривалості представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною.

Результати формувального експерименту констатували також покращення рівня спортивної майстерності представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною: збільшення кількості спортивних звань Кандидата у Майстри спорту України на 9,4 %, кількості I-х спортивних розрядів на 14,2 %, II-х спортивних розрядів на 6,3 %.

Ефективність впровадження авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю підтверджується також результатами оцінювання досягнень учнів 11-го класу спортивного ліцею у 2024 році в мотиваційній та рефлексивній сферах. Протягом експерименту представники експериментальної групи демонструють статистично кращі зміни показників: індексу вольової саморегуляції (на 7,1 %), індексу наполегливості (на 20,4 %), індексу саморегуляції (на 15 %), рівня рефлексії (на 16,8 %). Кількість високих оцінок рефлексивності серед представників експериментальної групи збільшилась на 33,3 %, у контрольної на 3,1 %. Кількість низьких оцінок рефлексивності зменшилась на 56,2 % у представників експериментальної групи, у контрольної на 28,1 %. Результати оцінювання інтелектуальних здібностей учнів експериментальної та контрольної груп не виявили статистично достовірних відмінностей.

Таким чином, констатуємо, що впроваджена модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю спортивного профілю на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів сприяє покращенню рівня фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності, досягнень в мотиваційній та рефлексивній сферах учнів спортивного ліцею.

Результати досліджень відносно матеріалів, викладених в третьому розділі, опубліковані у власних науково-методичних публікаціях [60, 62, 65, 66].

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведене дослідження засвідчило, що основним напрямком діяльності закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання є відбір, навчання і виховання здібних та обдарованих дітей для формування резерву збірних команд країни у поєднанні зі здобуттям повної загальної середньої та фахової передвищої освіти. Відповідно організаційно-штатної структури до складу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю (коледжів) входять спортивні ліцеї із специфічними умовами навчання, які також поєднують навчально-тренувальний процес та здобуття учнями базової та профільної середньої освіти. Частина випускників спортивного ліцею після його закінчення продовжує здобуття освіти в закладі спеціалізованої освіти спортивного профілю (поступають на перший курс коледжу), а значна частина поступає на перший курс закладів вищої освіти. Для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, що проходять підготовку за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» важливим є отримання певних знань та формування відповідних спеціальних компетентностей, які дозволять їм в майбутньому отримати вищу освіту та можливість працевлаштування (в тому числі після закінчення спортивної кар'єри).

Зважаючи на нову редакцію Закону України «Про освіту» 2018 року, загальною сучасною тенденцією розвитку освіти є її спрямованість на профільне навчання, орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної та допрофесійної освіти. Характерною особливістю діяльності профільної освіти в Україні є її поліфункціональність, так як окрім освітньої та просвітницької вона повинна забезпечити соціокультурну та професійно-орієнтовану функції. Підготовка майбутніх фахівців в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є перспективною новацією освіти, в успішній реалізації якої зацікавлені не лише учасники освітнього процесу, але й установи професійної

освіти, заклади вищої освіти, працедавці, держава в цілому. Проте, незважаючи на прийняття відповідних нормативних актів, в нашій країні станом на кінець 2022 року профільна освіта за професійним спрямуванням поки ще не стала всеохоплюючою тенденцією.

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що зважаючи на особливості дуальної підготовки обдарованої у спортивному відношенні молоді, удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю може бути реалізовано за допомогою компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів.

Узагальнення матеріалів з питань організації навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю засвідчило, що освітньо-професійні програми навчання за напрямками спорту повинні об'єднуватись у два розділи: загальна фізична культура і основи підготовки в обраному виді спорту. В свою чергу, загальна фізична культура включатиме теоретичну підготовку, розвиток фізичних якостей та методику навчання фізичним вправам. Підготовка в обраному виді спорту може містити в собі спеціальну фізичну підготовку (розвиток спеціальних фізичних якостей та набуття специфічних навичок), технічну та тактичну підготовки відповідно до обраного виду спорту, вивчення правил змагань та основ суддівства за обраним видом спорту.

В рамках нашого дослідження було проведено аналіз чинного стану навчально-тренувального процесу 10-х класів ліцею спортивного профілю із специфічними умовами навчання. Оскільки метою фізичної культури є гармонійний фізичний розвиток особистості, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом, акцентом дослідження було обрано фізичний розвиток, фізичний стан, стан здоров'я, рівень розвитку основних рухових здібностей та рівень спортивної майстерності учнів ліцею

спортивного профілю.

Результати дослідження антропометричних показників фізичного розвитку вихованців 10-х класів ліцею засвідчили, що середні значення всіх досліджених показників знаходяться в межах нормативних параметрів для юнаків відповідного віку. Отримані результати підтверджують висновки вітчизняних дослідників щодо антропометричних показників юнаків старшого шкільного віку [108, 119, 208]. Автори Б. Мицкан та І. Поташнюк вказують, що довжина тіла хлопців-учнів 10-х класів дорівнює $170 \pm 3,38$ см, а вага відповідно $61,01 \pm 0,67$ кг. Також, визначені протягом нашого дослідження значення довжини (169-171 см) та ваги (59-61 кг) тіла юнаків віком 15-16 років підтверджують наведені О. Диким у 2015 році дані щодо довжини (172-174 см) та ваги (61-65 кг) тіла юнаків віком 16 років [48]. За свідченням автора, ці величини перебувають у межах норми. Визначене протягом дослідження середнє значення індексу фізичного стану учнів 10-х класів спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту знаходяться в межах від 0,676 до 0,825 умовних одиниць, що відповідає оцінці «вище середнього». Проте, дослідження підтвердило загальну тенденцію та висновки робіт вітчизняних науковців [70, 86] щодо поступового погіршення стану здоров'я юнаків старшого шкільного віку.

В рамках нашого дослідження було вперше здійснено аналіз рівня розвитку рухових здібностей учнів спортивного ліцею спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю протягом трьох років (2020-2022 р.), який засвідчив поступове погіршення рівня швидкості, спритності та витривалості.

В результаті констатувального експерименту ми дійшли висновку щодо необхідності удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю шляхом розробки моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Доцільність розробки зазначеної моделі в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначається необхідністю спрямування розвитку особистості здобувачів для

свідомого вибору подальшого життєвого шляху, створення умов для здобуття ними відповідної освіти за спеціальністю, формування компетентностей для їхньої стійкості, самостійності, відповідальності, соціалізації та громадянської активності, ціложиттєвої освіти, трудової діяльності та самореалізації, а також покращення стану здоров'я учнів.

З метою удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю було обрано один із найбільш прийнятних, на нашу думку, загальнонаукових методів дослідження – моделювання, суть якого полягає у теоретичній побудові моделей педагогічних явищ у "чистому вигляді".

Задля уточнення можливої освітньої траєкторії вихованців закладу спеціалізованої освіти нами було проведено вивчення потреб ринку праці для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та проведено експертне опитування.

Завдяки попередньому ранжуванню та експертному аналізу даних було досягнуто прийнятну збіжність думок експертів, чим ми визначили ключові компетентності випускника спеціалізованого ліцею спортивного профілю та ваговий коефіцієнт цих компетентностей, зокрема: особистісно проектувальна компетентність (з коефіцієнтом вагомості 0,112); особистісно орієнтована компетентність (з коефіцієнтом вагомості 0,319); індивідуально-психологічна (з коефіцієнтом вагомості 0,147); рефлексивна компетентність (з коефіцієнтом вагомості 0,201); культурна компетентність (з коефіцієнтом вагомості 0,094); здоров'язберігаюча компетентність (з коефіцієнтом вагомості 0,127).

В подальшому ці результати було використано нами як елемент обґрунтування для створення моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

В якості критеріїв ефективності моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю доцільно було обрано: оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності

та досягнення учнів ліцею в мотиваційній, когнітивній та рефлексивній сферах.

З метою дослідження ефективності авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю в період з вересня 2022 року по травень 2024 року було проведено формувальний педагогічний експеримент, який передбачав впровадження авторської моделі в навчально-тренувальний процес спортивного ліцею Харківського фахового коледжу спорту.

Для дослідження ефективності розробленої авторської моделі протягом формувального педагогічного експерименту було проведено оцінку рівнів фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, фізичної підготовленості, спортивної майстерності та навчальних досягнень в мотиваційній, рефлексивній та когнітивній сферах учнів 11-х класів контрольної ($n=32$) та експериментальної груп ($n=32$).

Результати оцінки динаміки індексу фізичного розвитку Кетле учнів експериментальної та контрольної груп засвідчили зростання показника представників обох груп протягом експерименту (від 348-350 ум. од. до 406-409 ум. од.), що підтверджує дані авторів О. Марченко та Т. Круцевич про показник індексу фізичного розвитку Кетле юнаків віком від 16 років [108].

Протягом експерименту відбулися позитивні зміни оцінок показників фізичного здоров'я обох груп. Середні значення оцінки фізичного здоров'я після експерименту статистично достовірно відрізняються ($p<0,05$), при цьому оцінка експериментальної групи покращилась на 23,0 %, в той час як у контрольної групи показник покращився на 12,9 %. Отримані дані про покращення оцінки фізичного здоров'я внаслідок занять спортом підтверджують висновки досліджень авторів G. Grihan, N. Lyakhova, O. Tymoshenko et al. щодо позитивного впливу спортивних тренувань на стан здоров'я здобувачів освіти [211].

Протягом формувального експерименту отримані дані про результати виконання контрольних фізичних вправ учнями спортивного ліцею (бігу 60 м,

човникового бігу 4x9 м, підтягування на високій перекладині, стрибку у довжину з місця та бігу 1500 м). Порівнюючи результати проведеного дослідження з даними про рівень фізичної підготовленості учнів старшого шкільного віку, які наводить О. Дикий [48], констатуємо значно кращі показники вихованців спортивного ліцею у порівнянні із результатами учнів загальноосвітніх шкіл.

Проведене дослідження дозволило вперше визначити вплив моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на показники учнів спортивного ліцею в мотиваційній та рефлексивній сферах. Отримані дані про показники індексу вольової саморегуляції, індексу наполегливості, індексу Представники експериментальної групи демонструють статистично кращі зміни показників: індексу вольової саморегуляції (на 7,1 %), індексу наполегливості (на 20,4 %), індексу самовладання (на 15 %), рівня рефлексії (на 16,8 %).

За результатами проведеного наукового дослідження отримано такі положення наукової новизни:

вперше:

– досліджено сучасний стан організації навчально-тренувального процесу спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– визначено ключові компетентності з фізичної культури для учнів, які здобувають освіту в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів науково обґрунтовано та розроблено модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

– отримано дані про особливості застосування моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю;

статистично підтверджено, що впроваджена модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю на основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів сприяє покращенню фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності, досягнень в мотиваційній та рефлексивній сферах учнів ліцею спортивного профілю;

розширено та доповнено інформаційну базу даних щодо напрямків розвитку системи підготовки в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю.[68].

Результати проведених досліджень надали змогу ефективніше планувати та організовувати навчально-тренувальний процес формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

ВИСНОВКИ

1. Результати аналізу та узагальнення наукових джерел [10, 11, 30, 36, 49, 50, 56, 63, 65, 88, 100, 101, 201], власних досліджень [6, 87, 152-159] з питань організації профільного навчання за спортивним напрямком констатували, що профільне навчання є перспективною новацією освіти, в успішній реалізації якої зацікавлені не лише всі учасники освітнього процесу, але й установи професійної освіти, працедавці, держава в цілому. Проте, незважаючи на прийняття відповідних нормативних актів, в нашій країні станом на кінець 2022 року профільна освіта поки ще не стала всеохоплюючою тенденцією. Державний стандарт профільної освіти (зокрема і в галузі фізичної культури та спорту) затверджений постановою Кабінету міністрів України літом 2024 року, однак у сьогоднішні фактично відсутні дослідження, щодо особливостей профільного навчання за спортивним напрямком в закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю.

2. Особливості підготовки обдарованої спортивної молоді в умовах спортивного ліцею закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю ґрунтуються на індивідуально-значущих мотивах учнів щодо майбутнього професійного вибору. Станом на 2022 рік лише 25 % випускників ліцею продовжують послідовне здобуття освіти за обраною освітньою траєкторією (вступають до фахового коледжу). Аналіз кількості випускників ліцею у 2020-2022 роках засвідчив, що за три роки на 14,8 % зменшилась частина учнів ліцею, що продовжили здобуття освіти за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт (у закладах вищої освіти та фаховому коледжі), на 14,4 % збільшилась частина випускників, що здобули повну середню освіту та не продовжили подальше навчання. Констатувальний експеримент засвідчив поступове погіршення фізичного стану, стану здоров'я, погіршення швидкісних якостей, спритності та витривалості, а також погіршення рівня спортивної майстерності учнів 10-х класів ліцею.

3. Проведений констатувальний експеримент засвідчив недостатню

ефективність освітнього процесу спортивного ліцею з точки зору стійкості, самостійності та відповідальності учнів за своє подальше професійне зростання. Удосконалення навчально-тренувального процесу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю можливо шляхом розробки моделі формування компетентностей з фізичної культури. Доцільність розробки моделі в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю визначається необхідністю спрямування розвитку особистості майбутніх фахівців для свідомого вибору подальшого життєвого шляху, створення педагогічних умов для здобуття ними відповідної освіти за спеціальністю, формування компетентностей для їхньої стійкості, самостійності, відповідальності, соціалізації та громадянської активності, ціложиттєвої освіти, трудової діяльності та самореалізації, а також покращення стану здоров'я учнів.

4. На основі компетентнісного, професійно-орієнтованого, особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів та завдяки використанню нами теоретичного аналізу, попереднього ранжування та експертного аналізу даних було визначено ключові компетентності, обґрунтовано та розроблено модель формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. У цій моделі враховано інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня, у тому числі спортсмена з особливими освітніми потребами, у контексті соціального та професійного самовизначення і відповідності вимогам сучасного ринку праці.

Складовими зазначеної моделі було обрано змістовний, технологічний, організаційно-педагогічний, ресурсний та рефлексивно-оцінювальний (результативний) компоненти. Критеріями ефективності моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю було обрано оцінку фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, спортивної майстерності та оцінку результатів навчання учнів ліцею в мотиваційній,

когнітивній та рефлексивній сферах.

5. Експеримент з впровадження авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю засвідчив:

- покращення фізичного стану представників експериментальної групи на 9,5 %, представників контрольної на 6,7 %, різниця показників статистично не достовірна;

- покращення оцінки фізичного здоров'я представників експериментальної групи на 23,0 %, представників контрольної групи на 12,9 %, різниця показників статистично достовірна при $p < 0,05$;

- покращення результатів виконання вправи біг на 60 м представників експериментальної групи на 3,8 %, представників контрольної групи на 2,5 %, різниця показників статистично не достовірна;

- покращення результатів виконання вправи човниковий біг 4x9 м представників експериментальної групи на 2,2 %, представників контрольної групи на 1,5 %, різниця показників статистично не достовірна;

- покращення результатів виконання вправи підтягування на високій перекладині представників експериментальної групи на 24,8 %, представників контрольної групи на 10,1 %, різниця показників статистично достовірна при $p < 0,05$;

- покращення результатів виконання вправи стрибок у довжину з місця представників експериментальної групи на 8,8 %, представників контрольної групи на 7,0 %, різниця показників статистично достовірна при $p < 0,05$;

- покращення результатів виконання біг 1500 м представників експериментальної групи на 4,4 %, представників контрольної групи на 3,9 %, різниця показників статистично достовірна при $p < 0,05$.

Зазначені позитивні зміни дозволили покращити рівень спортивної майстерності представників експериментальної групи у порівнянні із контрольною: збільшення кількості спортивних звань Кандидата у Майстри спорту України на 9,4 %, кількості I-х спортивних розрядів на 14,2 %, II-х

спортивних розрядів на 6,3 %.

Ефективність впровадження авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю підтверджується також результатами оцінювання досягнень учнів 11-го класу спортивного ліцею у 2024 році в мотиваційній та рефлексивній сферах. За результатами експерименту представники експериментальної групи демонструють статистично кращі зміни показників: індексу вольової саморегуляції (на 7,1 %), індексу наполегливості (на 20,4 %), індексу самовладання (на 15 %), рівня рефлексії (на 16,8 %). Кількість високих оцінок рефлексивності серед представників експериментальної групи збільшилась на 33,3 %, у контрольної на 3,1 %. Кількість низьких оцінок рефлексивності зменшилась на 56,2 % у представників експериментальної групи, у контрольної на 28,1 %.

Результати проведених досліджень надали змогу ефективніше планувати та організовувати процес формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделей підготовки фахівців фізичної культури і спорту для закладів фахової передвищої та вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І. Модель організації особистісно зорієнтованої педагогічної освіти. *Психологія і суспільство*. 2008. №1. С.127-129.
2. Адамова А.М. Впровадження особистісно орієнтованої моделі навчально-виховного процесу. *Управління школою: Науково-методичний журнал*. 2008. №11. С.2-12.
3. Актуальні питання фізичного виховання учнівської молоді: теорія і практика: Монографія / За заг. ред. Т.Т. Ротерс. Луганськ: Альма-матер, 2007. 317 с.
4. Алексєєва С. Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови – до реалізації. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: зб. наук. пр.* (Серія: Педагогічні науки). Київ : «Вид-во Людмила», 2021. Вип. 17. С. 74-82.
5. Алексєєва С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. *Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects»* (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296.
6. Альошина А., Ольховий О., Приходько І. Профільне навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф.* 8 черв. 2023 р. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. 52 с.
7. Андросова А. П. Аналіз процесу навчання старшокласників плавання в школах спортивного профілю Луганської області. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – № 2 (18), 2012. С. 97–102.*
8. Андрющенко Т. К. Компетентнісний підхід як стратегічний напрям розвитку освіти в Україні: теоретичний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 13. С. 8–12.

9. Анісімов М. В. Теоретико-методологічні основи прогнозування моделей у професійно-технічних навчальних закладах: [монографія]. Київ-Кіровоград: ПОЛІУМ, 2011. 464 с.
10. Андросова А. П. Організація процесу навчання старшокласників плаванню в профільній підготовці в загальноосвітніх навчальних закладах. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. С. 34-39.
11. Андросова А. П. Аналіз процесу навчання старшокласників плавання в школах спортивного профілю Луганської області. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. № 2 (18), 2012. С. 97–102.
12. Артюшенко А. Вольові якості школярів і методики їх оцінки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків : ХХІІ, 2001. №18. С. 31 – 35.
13. Артюшенко А. О. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 Теорія і методика виховання. К., 2003. 20 с
14. Апанасенко Г.Л. Валеологические принципы физического воспитания. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. праць Міжнародного університету «РЕГІ» ім. акад. Степана Дем'янчука*. Вип.2. Рівне. 2001. С. 106-107.
15. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А. Медицинская валеология. К. : Здоровье, 1998. 247 с.
16. Апанасенко Г., Долженко Л. Рівень здоров'я і фізіологічні резерви організму. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 2007. № 1. С. 17-21.
17. Ареф'єв В. Г., Єдинак Г. А. Фізична культура в школі. Кам'янець-Подільський : АбеткаНОВА, 2002. 383с.
18. Ареф'єв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання: підручник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2011. 368 с.

19. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании: Пособие для студентов, аспирантов и преподавателей ин-тов физ. культуры. М.: Физкультура и спорт, 1978. 223 с.
20. Ачкасова О. В. Семенченко А.В. Сучасні методи формування персоналу вітчизняного підприємства. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня – 1 червня 2018 р.). Харків. 2018. С. 274 – 275.
21. Башавець Н. А. Проблема рівня фізичної підготовленості студентської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, Випуск. ЗК (97) 2018. с. 52-56.
22. Безверхня Г.В., Маєвський М.І. Мотивація до занять фізичним вихованням студенток педагогічних спеціальностей. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015; 2: 28-33.
23. Бекірова А.Р. Методологія, теорія та методика формування професійної суб'єктності вчителів початкових класів: монографія. Житомир: Вид-во О.О. Євенок, 2019. 140 с.
24. Белан С. М., Карвацький І. М., Шевчук В. Г. Фізіологія: навч. посіб. Київ : Книга плюс, 2021. 172 с.
25. Белікова Н. О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика: монографія. К.: ТОВ «Козарі», 2012. 584 с.
26. Белкова Т. Методологічні підходи до формування професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : Гельветика, 2024. № 1. С. 48-54. DOI : <https://doi.org/10.32782/2415-3605.24.1.6>.
27. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 1. С. 16-19.

28. Бех. І. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Виховання особистості: навчально-методичний посібник: У 2 кн. Кн. 2. К.: Либідь, 2003. 344 с.

29. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45–50.

30. Бібік Н. Профільна школа як стратегія рівного доступу до якісної освіти. *Директор школи (Шкільний світ)*. 2004. №37.

31. Білецька В., Полянничко О., Літвінова К., Бірючинська С., Данило Л. Оцінка відповідності суб'єктивної самооцінки рівня здоров'я фактичному рівню фізичного здоров'я обстежених юнаків та дівчат. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2019, № 2. С. 2-9.

32. Білецька В.В., Семененко В.П., Трачук С.В. Характеристика функціонального стану серцево-судинної системи дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем фізичного здоров'я. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. 2016; 01 (68) 16: 18-21.

33. Близнюк В.В. Модель професійної підготовки майбутніх офіцерів правоохоронної діяльності Збройних Сил України в умовах бакалаврату. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 17 (46). 2021. С. 10-24.

34. Боднар І. Диференційоване фізичне виховання. Львів: ЛДУФК; 2017. 200 с.

35. Боярчук О. Д., Самчук В. А. Фізіологія (ВНД та вікова) з основами генетики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 374 с.

36. Буйдіна О. О. Профільне навчання як модель зовнішньої диференціації в освіті: реалії та перспективи. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. статей*. Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип.44. Ч.2. С.52-59.

37. Валеологія : навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти. – В 2-х ч. за ред. В. І. Бобрицької. Полтава: ТОВ “Поліграфічний центр “Скайтек”, 2000. 306 с.
38. Васильєв В. Структурно-функціональна модель педагогічного процесу формування професійного потенціалу державних службовців системи соціального захисту населення. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 84. 2008. С. 6-10.
39. Васильчик А. Г. Науково-методичні основи програмування навчання фізичного виховання. *Теорія і методика фізичного виховання*, 2003. №2. С.21—26.
40. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2006. №20. С. 12-15.
41. Вербицька Х. Професійно орієнтований підхід у розвитку професійної креативності студентів у процесі навчання. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 2 (101). С. 88-91.
42. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис...канд. пед. наук: 13.00.07. Херсон, 2006. 183 с.
43. Глазирін І. Д. Основи диференційованого фізичного виховання. Черкаси : „Відлуння-Плюс”, 2003. 352 с.
44. Гордійчук В. І. Ставлення сільських та міських учнів середніх та старших класів до занять фізичними вправами. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2010. № 3. С. 36-40.
45. Гречко Т. П. Загальна характеристика основних психічних станів особистості. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки*. №3. 2010. С. 143-151.
46. Губенко О.В. Психологічна діагностика й активізація у старшокласників й молоді творчих науково-технічних здібностей: науково-методичний посібник. К.: педагогічна думка, 2016. 228 с.

47. Демінська Л.О. Фізичне здоров'я учня як головна цінність педагогічного процесу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 06. С. 54-58.

48. Дикий О. Стан фізичної підготовленості учнів старшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. № 4 (32), 2015. С. 79–82.

49. Дикий О. Актуальні проблеми профільного навчання за спортивним напрямом старшокласників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. № 3 (31), 2015. С. 65-68.

50. Докукіна Ю. Є. Спортивний напрям профільного навчання як середовище формування професійно значущих якостей майбутнього професіонала. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* Матер. звітної наук.-практ. конф., 2. Типовіт. Івано Франківськ, 2012. С. 275–278.

51. Долгополов Д.О., Гужва Р.Г., Паєвський В.В. Вікові особливості технічної підготовки волейболістів. *Спортивные игры*. 2016. № 1. С. 10–13.

52. Дослідження рівня швидкісної витривалості легкоатлетів – спринтерів в залежності від кваліфікації: матеріали з досвіду роботи. / Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Харків: ХФКС, 2021. 34 с.

53. Дубініна О.В. Організаційно-педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів в центрах професійно-технічної освіти. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: зб.наук.праць. Темат.вип.: Нові рішення в сучасних технологіях*, № 46, 2010. С. 40-46.

54. Дубовий А. В., Саєнко В. Г. Оздоровчий вплив силових вправ на учнів та студентів. *Найновітє учні розуміння: Матер. за 9-й Інтернаціонал. Науковий. Пакт. Конф. Випуск 17. Медицина. Фізична культура і спорт. Софія : "Бял ГРАДБГ", 2013. Р. 70–75.*

55. Дуткевич Т. В. Загальна психологія: теоретичний курс : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. 432 с.
56. Дьоміна Ж. Г. Моніторинг упровадження профільного навчання фізичної культури старшокласників в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2017. Вип. № 3К (84). С. 169-172.
57. Єрмолова, В.М., Деревянко, В.В., Захарчук, І. Р., Сілкова, В.О., & Тимчик, М.В. Навчальна програма. Фізична культура. Профільний рівень 10-11 класи. Київ, 2017, 138 с.
58. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Каравела, 2011. 464 с.
59. Загородня А. А. Профільне навчання як форма радикальної диференціації освітнього процесу. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки № 2 (35)*. 2020. С. 17-22.
60. Задорожня-Княгницька Л.В. Формування індивідуальної освітньої траєкторії магістрів – майбутніх менеджерів освіти у процесі професійної підготовки. *Теорія і методика професійної освіти*. Випуск 20. Т. 1. 2020. С. 125-129.
61. Закон України «Про освіту» (Із змінами). Відомості Верховної Ради України, 2017, № 38-39, ст. 380.
62. Закон України «Про повну загальну середню» (Із змінами). Відомості Верховної Ради України, 2020, № 31, ст. 226
63. Закон України «Про фахову передвищу освіту» (Із змінами). <https://ips.ligazakon.net/document/view/T192745?an=102>. (Дата звернення 14.12.2024 р.).
64. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (Із змінами). https://ips.ligazakon.net/document/view/t380800?an=1&ed=2018_07_03. (Дата звернення 14.12.2024 р.).

65. Захожий В., Дикий О. Особливості фізичного розвитку та фізичної підготовленості старшокласників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. 2016. № 3. С.53-59.
66. Зінченко В. Б., Білецька В.В., Ясько Л.В. Фізичне виховання. Методи самоконтролю фізичного стану: практикум для студентів усіх напрямів підготовки. Київ: НАУ; 2015. 48 с.
67. Іваницька О.В., Смирнов С.А., Біловус О.С. Вплив інформаційного середовища на прийняття економічних рішень: рефлексивний підхід. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: Збірник наукових праць*, вип. 2, 2017. с. 59-
67. Іванюк Г. І. Моделювання профільної школи: теоретичні і практичні аспекти. *Освітологічний дискус*, 2015. № 2 (10) С. 117-131.
68. Івегеш А. В. Особливості освітньої діяльності навчальних закладів спортивного профілю України. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 78. Київ. 2020. С. 78–83.
69. Інтеграція освіти та науки в Україні на базі моделі університету майбутнього : кол. моногр. / за заг. ред. В. Є. Хаустової. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 424 с.
70. Калиниченко І. О. Медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням дітей у загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 272 с.
71. Калиниченко І.О., Колесник А.С., Щапова А.Ю. Стан здоров'я дітей 6-10 років у динаміці навчання у початковій школі. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5, № 1 (23). С. 250-255. DOI: 10.26693/jmbs05.01.250.
72. Каньковський І. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип. 4. С. 62–65.
73. Каплінський В. В. До проблеми самовиховання старшокласників: цільовий та організаційно діяльнісний етапи. *Наук. зап. ВДПУ ім.*

М. Коцюбинського. Сер.: педагогіка і психологія. Вип 39. Вінниця, 2013. С.199-204.

74. Касьяненко В.О., Старченко Л.В. Моделювання та прогнозування економічних процесів: навчальний посібник. Київ, Університетська книга. 2023. 185 с.

75. Кириченко М.. Трансформація профільної середньої освіти природничої освітньої галузі України. Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. С.23–27.

76. Ковальчук А. Особливості тренувального процесу волейболістів різної кваліфікації. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наукових праць...2013, № 2(22). С. 129 – 132.

77. Козіна Ж. Л., Аль-Равашдех А. Б., Коробейник В. А. Технології розвитку рухових навичок та навичок на заняттях легкою атлетикою з використанням інтерпредметних зв'язків та інформаційних технологій у школах старших класів [Технології розвитку рухових навичок та навичок на заняттях легкою атлетикою з використанням міждисциплінарних зв'язків та інформаційних технологій у старшокласників]. *Здоров'я, спорт, реабілітація*. 2015. № 1. Р. 42-46.

78. Козіброцький С. П. Програмно-нормативні основи фізичного виховання студентів (історико-методологічний аналіз) : автореф. дис ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Львів. держ. ін-т фіз. культури ; С. П. Козіброцький. Л., 2002. 16 с.

79. Козіброцький С. П. Оцінювання навчальних досягнень студентів на заняттях із фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. № 1 (5). С. 18–21.

80. Козловська І. М. Моделювання навчального процесу у професійній школі у контексті дидактичної інтеграції. *Педагогіка і психологія вищої освіти*. 1997. № 3. Ч. 1. С. 184 – 187.
81. Концепція профільного навчання в старшій школі. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2003. № 24.
82. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>. (Дата звернення 09.11.2023).
83. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності. К.: КІМУ, 2002. 210 с.
84. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посібник. Київ, 2006. 580 с.
85. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика. Навч. посіб для вузів . К.: Ельга Ніка-Центр.2004. 400 с.
86. Корчагін М. В., Золочевський В. В., Откидач В. С., Курішко Є. А. Дослідження фізичного стану курсантів 1-х курсів військового закладу вищої освіти. *Вісник Прикарпатського університету: Фізична культура*. Івано-Франківськ, 2019. №31.С. 61-66.
87. Корчагін М., Ольховий О., Приходько І. Профільна середня освіта професійного спрямування в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту»* 06 червня 2023. ХДАФК.
88. Котова О. В. Профільне навчання в старшій школі за спортивним напрямком, його сутність та проблеми. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1(7). С. 48-53.

89. Критерії відбору та планування навчально – тренувального процесу на етапі початкової спеціалізації юних бар’єристок в умовах спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю: методичні рекомендації. / Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Харків: ХФКС, 2024. 37 с.
90. Круцевич Т.Ю. Методика дослідження індивідуального здоров'я дітей та підлітків у процесі фізичного виховання. Київ, 1999. 230 с.
91. Круцевич Т. Ю. Наукові основи фізичного виховання: Лекція для студентів, аспірантів та слухачів курсів підвищення кваліфікації викладачів фіз. виховання. К.: НУФВСУ, 2001. 24 с.
92. Круцевич Т. Ю. Теорія и методика фізичного виховання. К. : Олімпійська література, 2008. Т. 1. 392 с.
93. Круцевич Т. Ю., Воробйов В. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. К.:Олімп. л-ра, 2011. 224 с.
94. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту: Т2. Методика фізичного виховання різних груп населення /Т. Ю. Круцевич. К., 2012. 368 с.
95. Круцевич Т. Ю. Концепція удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітній школі. *Фізичне виховання у сучасній школі*. 2012; 2(78); С. 8–9.
96. Кузнєцова Л.М. Вплив стресового навантаження на мотивацію самоактуалізації сучасних студентів. *Сучасна психологія: теорія і практика: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 березня 2015 р.)*. Харків: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 98–102.
97. Левандовська Л.Ю., Кучер Т.В., Довгань О.М. Створення та визначення ключових аспектів для оптимального регулювання фізичної активності старшокласників. *Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту учнівської та студентської молоді*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Тернопіль: В-во СМТ «ТАЙП», 2023. С. 106-111.

98. Левандовська Л.. Вплив індивідуалізації процесу фізичного виховання на працездатність дітей шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 4. С. 94-98.
99. Левандовська Л.Ю. Індивідуалізація процесу фізичного виховання школярів. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2012, № 5. С.38-41.
100. Лещенко О. Профільне навчання фізичної культури як педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності*. 2016, Випуск 17, С. 102-108.
101. Ляшенко О. Методологія трансформації профільної середньої освіти в контексті зарубіжного і вітчизняного досвіду розвитку освітніх систем. Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.
102. Ливацький О. Методика виховання фізичних якостей учнів основної школи в умовах допрофільної підготовки. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 22 (257), Ч. II, 2012. С. 128–132.
103. Липова Л. А., Малишев В. В., Паламарчук Т. І. Профілізація навчання: теорія і практика. Освіта і управління. К., 2007. Т. 10. С. 50-55.
104. Лисак Г. Г., Матковський Ю. С., Піддубний О. Г. Актуальні питання організації та проведення навчальних занять з фізичної культури в ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: збірник наукових праць / за ред. Єрмакова С. С. Харків: ХХП, 2003. Вип. 21. С. 21–26.
105. Літвінчук С. Модульно-компетентністний підхід до навчання студентів у вищій школі. *MOTROL*. 2011. 13А. 91-98.
106. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів [текст]: монографія. Слов'янськ: СДПУ, 2010. 148 с.
107. Мазур В. А., Ліщук В.В. Фізична культура як фактор формування здорового способу життя. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»*. 2010. Випуск 3. С. 64 – 67.

108. Марченко О. Ю., Круцевич Т.Ю. Особливості фізичного розвитку учнів старших класів, які проживають у міській та сільській місцевості. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2022. Випуск № 1. С. 66-74.
109. Марченко С.І., Боєчко В.О. Дослідження специфічних показників координації дівчат 11 класу у процесі навчання волейболу за програмою профільного рівня. *Теорія та методика фізичного виховання*, 2018, 18(4), С. 159-166.
110. Марцинюк М. Особливості управління навчально-виховним процесом у закладах II рівня акредитації. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні основи фізичного виховання і спорту*. № 17. 2003. С. 57-63.
111. Маслов В.І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці. *Післядипломна освіта і Україні*. № 1, 2008. С. 3-9.
112. Маслов В. І., Ситар І. В. Дослідження проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні (1991-2015 рр.). *Theory and methods of educational management*. 2016. №. 1.
113. Медико-соціальні аспекти хвороб системи кровообігу: Аналітично-статистичний посібник / За ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. К.: Медінформ, 2009. 146 с.
114. Мельник Т., Жигун К. Контроль за рівнем спеціальної тренуваності волейболістів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. № 2(6) С. 95–99.
115. Методика діагностики практичного інтелекту учнівської молоді: методичний посібник / В. П. Тименко, А. В. Малиношевська, М. Ю. Мельник, О. Г. Грицан. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2017. 156 с.
116. Методичні рекомендації щодо викладання фізичної культури у 2019/2020 навчальному році. Додаток до листа МОН від 01.07.2019 р. № 1/11-

5966.<https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-fizychnoyi-kultury-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>.

117. Методика навчання та удосконалення техніки стартового розбігу в спринтерському бігу на 100м юнаків та юніорів: методичні рекомендації. / Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Харків: ХФКС, 2023.74 с.

118. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика професійної освіти: дис. доктора пед. наук: 13.00.04. К., 2005. 494 с.

119. Мицкан Б.М., Поташнюк І.В. Фізичний стан учнів старших класів гімназії. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 5, 2011, С. 63-67.

120. Михайлишин Г. Й. Діагностика компетентнісного підходу в сучасній освіті. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ: ВІР УАН, 2012. Вип. 65 (№ 10). С. 428–435.

121. Мітова О.О., Малойван Я.В., Кіреєв О.А., Мицак О.В.. Засоби та методи фізичної підготовки волейболістів. Дніпро: ПДАФКіС, 2019. 17 с.

122. Москаленко Н. В., Откидач В. С., Корчагін М. В., Хліманцов Т. В., Курішко Є. А. Вплив занять військово-спортивним багатоборством на стан здоров'я курсантів ВВНЗ. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2020. № 1. С. 345–351. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-345.

123. Москальова А. С.. Саморегуляція як чинник попередження професійних криз особистості: навчальна програма спецкурсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації (керів. загальноосвітніх навч. закл. різних типів навч.) і студ. освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» з напрямків підготовки «Управління навчальним закладом» та «Педагогіка вищої школи»: НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». К., 2019. 60 с..

124. Навчальна програма «Фізична культура» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (Рівень стандарту) / М.В. Тимчик, Є.Ю. Алексейчук, В.В. Деревянко, В.М. Єрмолова, В.О.Сілкова / Київ. 2017.

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

125. Наказ Міністерства освіти і науки від 21.10.13 № 1456 «Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі». https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/.

126. Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.03.2020 р № 464 "Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня". Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0464729-20#Text>. (Дата звернення 09.11.2023).

127. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.09.2013 року № 802 «Про затвердження Критеріїв оцінки фізичного розвитку дітей шкільного віку». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1694-13#Text>. (Дата звернення 22.05.2024 р.).

128. Неділько В.П., Камінська Т.М. Руденко С.А., Пінчук Л.П. Стан фізичного здоров'я дітей шкільного віку та шляхи його підвищення. *Перинатологія та педіатрія*. 2009. № 2 . С. 72-74.

129. Немаш Л.І., Комар Т.О. Дослідження рефлексивності психологів закладів загальної середньої освіти. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*. Band 2, Stuttgart, Deutschland. 5. Juni, 2020. P. 143-145.

130. Нечипоренко В. Особистісно орієнтований навчально-виховний процес. *Директор школи*. 2008. №15. С.29-31.

131. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с

132. Овчаренко Л. Р. Цілі та принципи професійно орієнтованого навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 61. 2018. С. 196-200.

133. Одерів А. М., Климович В. Б., Ольховий О. М., Романчук С. В., Лашта В. Б. Проблемні аспекти фізичного виховання, здоров'я і психологічної підготовки юнаків призовного віку до умов служби в секторі безпеки і оборони

України. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2019. Том 4, № 3 (19). 39-44. DOI: 10.26693/jmbs04.03.039.

134. Олефір Г. До питання формування рухових навичок із волейболу в учнів у процесі профільного навчання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. № 2 (18), 2012. С.118 – 121.

135. Олефір Г. Дослідження стану формування рухових навичок з волейболу в учнів шкіл спортивного профілю. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2013. № 2, С. 227-231.

136. Ольховий О. М. Теорія та методика наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті: [навч. посіб.]. Х. : ХДАФК, 2015. 143 с.

137. Ольховий О.М.. Ефективність застосування модульно-рейтингової системи організації педагогічного процесу підготовки офіцерів, які залучаються до проведення занять з фізичної підготовки. *Збірник наукових праць: Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків. 2005. №9. С. 44-53.

138. Ольховий О. М., Корчагін М. В., Піддубний О.Г. Особливості розробки моделі підготовки офіцерів в умовах переходу до кредитно-модульного навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Х. : ХДАДМ (ХХПІ). 2006. № 2. С. 95 – 97.

139. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60-68.

140. Особливості спеціальної швидкісно – силової підготовки легкоатлетів – спринтерів юніорів: методичні рекомендації. / Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Харків: ХФКС, 2022. 54 с.

141. Палієнко О.А. Демографічна криза в Україні: шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 (49.1). С. 133–137.

142. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології. К.: Т-во «Знання», 2000. 204 с.

143. Пащенко В.В. Рефлексивний підхід як основа формування у майбутніх психологів компетентності створення командно-цільової мотивації для нових членів професійної групи. *Proceeding of the 15th International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development»*. May 16-18, 2023. Geneva, Switzerland. P. 172-174.

144. Педагогічні технології у неперервній освіті: Монографія (Сисоєва С.О., Алексюк М.А., Воловик П.М., Кульчицька О.І. та ін.) за ред. С.О. Сисоєвої. К.: Віпол, 2001. 502 с.

145. Піддубний О.Г., Ольховий О.М., Смірнов Б.П., Лисак Г.Г. Модульна програма самостійної підготовки офіцерів, що залучені для проведення занять з курсантами в період початкової військово-професійної підготовки. *Збірник наукових праць: Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків. 2004. №5. С. 53-58.

146. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання : монографія. К.: Педагогічна думка, 2008. 288 с.

147. Пирогова О. А., Іващенко Л. Я., Странско Н. М. Вплив вправ на працездатність та здоров'я людини. К., Видавництво «Здоров'я», 1986. 152 с.

148. Подкоритова Л.О. Загальний теоретичний аналіз рефлексії як психологічного феномена. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 4. 2016. С. 62-66.

149. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851 «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти». Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>. (Дата звернення 11.08.2024).

150. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 р. № 2061 «Про затвердження Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання». Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2061-99-%D0%BF#Text>. (Дата звернення 19.09.2024).

151. Приходько, І., Ольховий, О., & Корчагін, М. (2024). Зміни у фізичній підготовленості учнів ліцею спортивного профілю. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*, (29(2)), 83–90. [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29\(2\).83-90](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29(2).83-90).

152. Приходько І.В., Ольховий О.М. Актуальні питання профільного навчання за спортивним напрямком. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць*. К. 2023. Випуск 6 (166) 23. С. 132-136. [doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6\(166\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).28)

153. Приходько І., Корчагін М., Ольховий О. Дослідження рівня спортивної майстерності учнів ліцею спортивного профілю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К., 2024. Випуск 10 (183), С. 188-194. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).35](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).35).

154. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2024. № 2(66). С.15-22. doi.org/10.29038/2220-7481-2024-02-15-22.

155. Приходько І., Ольховий О., Дикий О., Корчагін М. 2024. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 3(67) (Сер. 2024), 39–47. DOI:<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-03-39-47>.

156. Приходько І., Желтобородов О., Ольховий О./ Петро Заковорот – один із засновників української школи спортивного фехтування. *Збірник тез*

доповідей VI Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури (19 вересня 2023). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. С.38-39.

157. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Алгоритм моделювання профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи: Збірник тез XXIII Міжнародної науково-практичної конференції*, 6 грудня 2023. Харків : ХДАФК, 2023. С. 50-51.

158. Приходько І., Корчагін М., Альошина А., Ольховий О.. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (13– 14 черв. 2024 р.). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. с.77-79.

159. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Дослідження показників фізичних якостей майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Історія фізичної культури і спорту народів Європи (12 вер. 2024 р.): прогр. VII Міжнар. наук. конгр. іст. фіз. культ. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024.

160. Проект стандарту профільної середньої освіти. <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/gromadskeobgovorennya/2023/10/30/NOproyekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf>. Дата звернення 06.01.2025 р.

161. Пронтенко К. В. Морфофункціональний розвиток курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі занять гирьовим спортом / *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 338-351.

162. Психологічний інструментарій визначення рівня обдарованості особистості : метод. рек. Житомир, 2008. 160 с.

163. Пушкар Т. Моделювання як теоретичний метод розробки педагогічної технології підготовки вчителів філологічного профілю. *Підходи А.С. Макаренка до використання педагогічного моделювання. Витоки педагогічної майстерності*. Випуск 11. 2013. С. 273-278.

164. Реброва О. Ю. Статистичний аналіз медичних даних. Застосування пакету додатків Statistica / О.Ю. Савченко, Медіа Сфера Публ., 2006. – 312 с
165. Ренькас Б. М. Місце та роль профільного навчання в розвитку сучасних загальноосвітніх шкіл. *Вісник Житомирського державного університету: Пед. науки*, 2010. Вип. 49. С. 118-120.
166. Ріпак М. Спосіб життя і стан здоров'я дорослих жінок. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К. 2017. серія 15, вип. 10 (92) 17. С. 107-111.
167. Ротерс Т. Т. Взаємодія фізичного та естетичного виховання старшокласників у процесі профільного навчання. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2008. № 4(143). С. 232-237.
168. Ротерс Т. Теоретичні засади профільного навчання старшокласників за спортивним напрямком. *Фізичне виховання різних груп населення*. Донецьк, 2008. С. 12-15.
169. Сабатовська І. С., Кайдалова Л. Г. Моделювання діяльності фахівця : навчальний посібник. Х. : НФаУ, 2014. 180 с.
170. Самодрин А. П. Профільне навчання в середній школі: Монографія Кременчук: ВЦСГЕІ, 2004. 384 с.
171. Семененко В., Круцевич Т. Моніторинг розподілу учнів молодшого віку за медичними групами на уроках фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 1. 2023. С. 141-148.
172. Сікора Я.Б. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики. *Вісник Житомирського державного університету*. № 47. 2009. С. 171-175.
173. Сова М., Приходько І. «Виклики організації тренувального процесу юних спортсменів на Харківщині в умовах війни» Харківський фаховий коледж спорту, Україна XVIII Міжнародна наукова конференція «Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті», ЛДУФК імені Івана Боберського. Львів. Берегове, 19–23 вересня 2023 року.

174. Сокольвак О. Структура та зміст тренувальної роботи учнів-волейболістів 10–11 класів протягом підготовчого періоду річного циклу підготовки в спортивній секції. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2012. № 4 (20). С. 486–491.

175. Сорокіна О.А., Шевцова О.М.. Рефлексія у структурі професійного самовизначення майбутніх психологів. *Теорія і практика сучасної психології* 2019 р., № 1, Т. 2. С. 118-122.

176. Статут Харківського фіхового коледжу спорту. <https://hfks.org.ua/licenziya-akreditacya-ta-statut/>. Дата звернення: 08.01.2025 р.

177. Сух Л. Рефлексія як умова професійного самовдосконалення студентів психологів. *Професійний розвиток та становлення особистості сучасного фахівця в умовах освітнього простору: матеріали V всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Хмельницький, 2016. С. 162-165.

178. Сущенко О.Г. Теоретичні та методичні основи моделювання педагогічного процесу: навч.-метод. посіб. Луганськ: Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. 216 с.

179. Стеценко В. Діяльність комітету з фізичного виховання та спорту МОН України з розвитку фізичного виховання та спорту серед учнівської молоді. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. Вип. 19(3). С. 40–46.

180. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2017. N 2. С. 6 – 16.

181. Ткач Л. Педагогічне моделювання практичної підготовки майбутніх техніків-технологів зі спеціальності «Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів». *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 106-118.

182. Токарчук О.М. Модель формування професійної математичної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю у процесі вивчення математичних дисциплін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки*. 2014. № 4. С. 324-335.

183. Топилко Н. Я. Підвищення рівня соматичного здоров'я учнів ПТУ засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення / Н. Я. Топилко; Львівський держ. ін.-т фіз. культури. Львів, 2011. 20 с.

184. Тур Р.Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості. *Управління школою*, № 13, Харків, 2004. С. 22–24.

185. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник у 4 т. Том 1. А–Д / Укладачі: Л. І. Петрух, І. М. Головка. К., 2012. 704 с.

186. Фізична культура в школі : 5 – 11 класи : методичний посібник / за загальною редакцією С. М. Дятленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 368 с.

187. Фізичне виховання студентів ВНЗ: навч. – метод. посіб. / О. М. Школа, Д. В. Пятницька, А. В. Бойченко, Г. В. Таможанська, Л. К. Грищенко, О. І. Галашко, О. І. Грищенко, Д. В. Сичов, О. В. Фоменко, В. Х. Фоменко / За заг. ред.. Школи О. М. Харків : СПДФО Бровін О. В., 2016. 456 с.

188. Фізіологія: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів / В. Г. Шевчук. Вінниця : Нова Книга, 2015. 448 с.

189. Філіппова Л. В. Педагогічна рефлексія у вищій школі. *Молодий вчений*, № 2 (66), 2019. с. 132-136.

190. Фурманов А. Г., Юспа М. Б. Оздоровча фізична культура: підручник. для студентів вищих навчальних закладів. М.: Тесей, 2003. 528 с.

191. Griban G., Kosheleva O., Mitova O., Harlinska A., Solodovnyk O., Semeniv B., Prontenko K. (2022). Physical development of students as an indicator of the physical education system functioning in the educational institution. *Wiadomości Lekarskie*, 75 (6), 1446-1452.

192. Хавруняк І.В. Особливості навчально-тренувального процесу підготовки волейболістів у вищих навчальних закладах. *Young Scientist N 2 (17), February, 2015, P 511-514.*
193. Холод І. В. Педагогічна підтримка обдарованої студентської молоді в університетах Великої Британії : монографія. Умань, 2015. 177 с.
194. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: Навч. Посібник. 2-е вид., випр. Харків: «ОВС», 2008. 406 с.
195. Чернявська Л.І., Криницька І.Я., Мялюк О.П. Стан здоров'я студентів, проблеми та шляхи їх вирішення. ISSN 2411-1597. МЕДСЕСТРИНСТВО. 2017. № 1. С. 24-27.
196. Чобітько М. Проблема особистісно орієнтованого навчання в професійній підготовці майбутніх учителів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал.* 2001. Вип. 4. С.55 – 59.
197. Шиян Б.М., Папуша В. Г. Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту. Харків, 2005. 208 с.
198. Шиян Н. І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика. Полтава: АСМІ, 2004. 442 с.
199. Шевців У., Грибовська І.. Різновид фітнесу на уроках фізичної культури зі школярками старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Спортивна наука України*, 2015, №3 (67). С. 54–59.
200. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія. Рівне : видавець О. Зень, 2019. 149 с.
201. Щурова Н. В. Аналіз стану формування фізичного здоров'я старшокласників в умовах профільного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університет. Серія "Педагогіка, соціальна робота"*. № 31. 2014. С 193 – 196.

202. Циганчук Т. В. Динаміка переживання стресу студентами 1-4 курсів ВНЗ. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ*. К.: Книга, 2010. 360 с.

203. Юцявічене П.А. Принципи модульного навчання. *Радянська педагогіка*, 1990. №1, С. 44-53.

204. Ягупов В. В. Методологические требования компетентностного подхода в профессиональном образовании. *Вища освіта України: теоретичний і науково-методичний часопис*. 2013. № 1 (Додаток 1): Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. С. 82-85.

205. Якимчук О. Компетентнісний підхід в освіті: українські реалії. *Вища освіта України*, № 3, 2020. С.19-25. DOI 10.31392/NPU-VOV.2020.3(78).02.

206. Anikieiev, D. M. Criteria of effectiveness of students' physical education system in higher educational establishments. *Physical education of students*, 2015, 19(5), 3-8.

207. Bekirova, A. R. Pedagogical modeling of the process of formation of professional subjectivity of future primary school teachers. *Visnyk of the Zhytomyr State University University Ivan Franko: a scientific journal. Pedagogical sciences*. Zhytomyr. 2017. № 2 (88). pp. 28-38.

208. Bodnar I. P., Stefanyshyn M. V., Petryshyn Y. V. Assessment of senior pupils' physical fitness considering physical condition indicators. *Pedagogics, Psychology, Medical-biological Problems of Physical Training and Sports*, 2016; 6: 9-17. doi:10.15561/18189172.2016.060 2.

209. Boichuk, R., Iermakov, S., Kovtsun, V., Pasichnyk, V., Melnyk, V., Lazarenko, M., ... & Kovtsun, V. Effect of physical development parameters and conditioning abilities on the level of motor coordination in female volleyball players in the phase of specialized basic training. *Journal of Physical Education and Sport*, 2018, 1950.

210. Bondarenko, I. H., Dzyuban, O. V., Isayenko, M. V., & Bondarenko O. V.. The results of the annual assessment of the physical preparedness of students.

Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytet, pedahohichni nauky, 2018, 152(2), 40-44.

211. Griban G.P., Lyakhova N.A., Tymoshenko O.V. et al. Current State of Students' Health and Its Improvement in the Process of Physical Education. *Wiad Lek.* 2020;73(7):1438-1447. DOI: 10.36740/WLek202007124.

212. Klymovych V., Olkhovyi O., Romanchuk S. Adoption of youth's bodies to educational conditions in higher educational institutions. *Journal of Physical Education and Sport.* 2016. Suppl. is. 1. P. 620 – 622.

213. Klymovych V., Korchagin M., Olkhovyi O., Romanchuk S., Oderov O. The Influence of the System of Physical Education of Higher Educational School on the Level of Psychophysiological Qualities of Young People. *Sport Mont* 17 (2019) 2, 93-97.

214. Корніак, К. Структурно-функціональна модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2020, 1(46). 54-58.

215. Leonov, Y., Zheltoborodov, O., Olkhovyi, O., Prykhodko, I., & Pober, I. (2024). Creative Mechanisms of Managing Organizational Development in Uncertainty. *Theoretical And Practical Research In Economic Fields*, 15(4), 849 - 863. doi:10.14505/tpref.v15.4(32).05.

216. Olkhovy, O. M. Technological sequence of creating components of the training system of the future officers to the management of physical training. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* 8 (2012): 57-61.

217. Mayer J. D. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. N. Y., 1993. P. 433–442.

218. Pfeiffer S. I., Stocking V. B. Vulnerabilities of academically gifted students. *Special Services in the Schools*. 2000. Vol. 16. No. 1–2. P. 83–93.

219. Pion, J. A., Franssen, J., Deprez, D. N., Segers, V. I., Vaeyens, R., Philippaerts, R. M., & Lenoir, M.. Stature and Jumping Height Are Required in

Female Volleyball, but Motor Coordination Is a Key Factor for Future Elite Success. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 2015, 29(6).

220. Prikhodko I., Olkhovyi O., Korchagin M. Research on the Influence of the Author's Model of Profile Training on the Physical Condition of Future Physical Culture Specialists: *7th International Eurasia Sports, Education and Society Congress*. (11-13.11.2024). Kars. Turkey. P. 30.

221. Prontenko K., Griban G., Bloshchynskyi I. Improvement of students' morpho-functional development and health in the process of sport-oriented physical education. *Wiad Lek.* 2020; 73(1): 1753-1758. doi: 10.36740/WLek202001131.

222. Prontenko K., Prontenko V., Bondarenko V., Bezpaliy S., Bykova G., Zeleniuk O., Dvoretzky V. Improvement of the Physical State of Cadets from Higher Educational Establishments in the Ukrainian Armed Forces due to the use of the Kettlebell Sport. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017. 17(1). art. 67/ P. 447-451.

223. Salatenko, I., & Dubinskaya, O.. Psycho-physical perfection of economic specialties' girl students under influence of sport-oriented technology, based on prevalence of volleyball practicing. *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 2015, 19(12), P. 103-108.

224. Solohubova, S., Lakhno, O., Shyyan, V., & Shyyan, O. The Assessment of Physical Fitness and Morphofunctional State of Female First-Year Students in Non-Linguistic Higher Education Institutions. *Teoriâ ta Metodika Fìzičnogo Vihovannâ*, 2020, 20(3), 157- 164.

225. Vandiver B. J., Worrell F. C. The reliability and validity of scores on the Almost perfect scale-revised with academically talented middle school students. *Journal of Secondary Gifted Education*. 2002. Vol. 13. No. 3. P. 108–119.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Приходько І. В., Ольховий О. М. Актуальні питання профільного навчання за спортивним напрямком. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К., 2023. Випуск 6 (166) 23. С. 132-136. [doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6\(166\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).28) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Особистий внесок співавтора полягає у постановці завдання та формулюванні висновків).

2. Приходько І., Корчагін М., Ольховий О. Дослідження рівня спортивної майстерності учнів ліцею спортивного профілю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. К., 2024. Випуск 10(183), С. 188-194. [doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).35](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).35) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів. Внесок Ольхового О. полягає у обробці результатів та формулюванні висновків).

3. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2024. № 2(66). С.15-22. doi.org/10.29038/2220-7481-2024-02-15-22 (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, проведенні дослідження. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні

проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і підведенні висновків).

4. Ігор Приходько, Олег Ольховий, Микола Корчагін. Зміни у фізичній підготовленості учнів ліцею спортивного профілю. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини* / 2024. Випуск 29(2). [doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29\(2\)](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29(2)). С. 83-90. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань дослідження, проведенні експериментальних досліджень. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і формулюванні висновків).

5. Ігор Приходько, Олег Дикий, Олег Ольховий, Микола Корчагін. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2024. 3(67), 39-47. doi.org/10.29038/2220-7481-2024-03-39-47. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань дослідження, проведенні досліджень. Внесок Дикого О. полягає в опрацюванні завдань дослідження. Внесок Ольхового О. полягає у загальному з'ясуванні проблеми та підготовці дослідження. Внесок Корчагіна М. полягає у проведенні опрацюванні результатів і формулюванні висновків).

6. Yaroslav Leonov, Oleksandr Zheltoborodov, Oleh Olkhovyi, Ihor Prykhodko, Ihor Pober. Creative Mechanisms of Managing Organizational Development in Uncertainty. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields*, / 2024. [SI], т. 15, п. 4, стор. 849 - 863, ISSN 2068-7710. [doi.org/10.14505/tpref.v15.4\(32\).05](https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4(32).05) (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

7. Альошина А., Ольховий О., Приходько І. Профільне навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф.* 8 черв. 2023. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. 52 с. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

8. Корчагін Микола, Ольховий Олег, Приходько Ігор. Профільна середня освіта професійного спрямування в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту»* 06 червня 2023. ХДАФК. (Особистий внесок здобувача у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

9. Сова М., Приходько І. Виклики організації тренувального процесу юних спортсменів на Харківщині в умовах війни. *Збірник тез XVIII Міжнародної наукової конференції «Моделювання а інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті»*, ЛДУФК імені Івана Боберського Львів – Берегове, 19–23 вересня 2023. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

10. Желтобородов О., Ольховий О., Приходько І. Петро Заковорот – один із засновників української школи спортивного фехтування. *Збірник тез доповідей VI Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури* (19 вересня 2023). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. С.38-39. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).

11. Приходько І., Ольховий О., Корчагін М. Алгоритм моделювання профільного навчання в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та*

перспективи: Збірник тез XXIII Міжнародної науково-практичної конференції, 6 грудня 2023. Харків : ХДАФК, 2023. С. 50-51. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків).

12. Ігор Приходько, Микола Корчагін, Алла Альошина, Олег Ольховий. Дослідження фізичного стану учнів 10-х класів ліцею спортивного профілю. *Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (13– 14 черв. 2024). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. – С.77-79. (Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, формулюванні мети та завдань роботи, висновків).*

13. Приходько Ігор, Ольховий Олег, Корчагін Микола. Дослідження показників фізичних якостей майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Історія фізичної культури і спорту народів Європи (12 вересня 2024 р.): VII Збірник тез доповідей Міжнар. наук. конгр. іст. фіз. культ. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).*

14. Prikhodko I., Olkhovyi O., Korchagin M. Research on the Influence of the Author's Model of Profile Training on the Physical Condition of Future Physical Culture Specialists: *7th International Eurasia Sports, Education and Society Congress. (11-13.11.2024). Kars. Turkey. P. 30. (Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети та завдань роботи, висновків, проведенні дослідження).*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

15. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Дослідження рівня швидкісної витривалості легкоатлетів – спринтерів в залежності від кваліфікації: матеріали з досвіду роботи. Харків: ХФКС, 2021. 34 с..

16. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Особливості спеціальної швидкісно – силової підготовки легкоатлетів – спринтерів юніорів: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2022. 54 с.

17. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Методика навчання та удосконалення техніки стартового розбігу в спринтерському бігу на 100м юнаків та юніорів: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2023. 74 с.

18. Н.Д. Бодрова, І.В. Приходько. Критерії відбору та планування навчально – тренувального процесу на етапі початкової спеціалізації юних бар’єристок в умовах спеціалізованого закладу освіти спортивного профілю: методичні рекомендації. Харків: ХФКС, 2024. 37 с.

Відомості про апробацію результатів дисертації

№ з/п	Назва конференції	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	VII, VIII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична активність і якість життя людини»	м. Луцьк 8 червня 2023 13-14 червня 2024	Доповідь
2.	VI, VII Міжнародний науковий конгрес істориків фізичної культури «Історія фізичної культури і спорту народів Європи»	м. Луцьк 19 вересня 2023 12 вересня 2024	Доповідь
3.	XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт і здоров’я: стан, проблеми та перспективи»	м. Харків 6 грудня 2023	Доповідь
4.	VII Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту»	м. Харків 6 червня 2023	Доповідь
5.	XVIII Міжнародна наукова конференція «Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті»	м. Львів – м. Берегове 19–23 вересня 2023	Доповідь
6.	«7th International Eurasia Sports, Education and Society Congress»	м. Карс. Туреччина 11-13.11.2024	Доповідь

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику освітнього процесу Комунального закладу «Харківського фахового коледжу спортивного профілю» Харківської обласної ради

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього процесу здобувачів Комунального закладу «Харківського фахового коледжу спортивного профілю» Харківської обласної ради:

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано використовувати елементи авторської моделі у процесі розробки навчальних (навчально-тренувальних) програм для сприяння формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.	Складові авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю рекомендовано використовувати у процесі розробки навчальних (навчально-тренувальних) програм та безпосередньо навчальному процесі, з акцентом на перспективну професійну діяльність випускників у галузі фізичної культури та спорту	Використання у навчальному процесі запропонованих заходів сприяло формування у випускників закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю базових компетентностей з фізичної культури й вірогідному покращенню показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності учнів старших класів

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники

Комунального закладу «Харківського фахового коледжу спортивного профілю» Харківської обласної ради

Директор

Анатолій ПОПОВ

Заступник директора з навчально-методичної роботи

Лариса ВАЛЬКОВА

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику освітнього процесу Харківського фахового коледжу спорту

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього процесу здобувачів Харківського фахового коледжу спорту

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Використання елементів авторської моделі у процесі розробки навчальних (навчально-тренувальних) програм для сприяння формування компетентностей з фізичної культури в умовах спеціалізованої освіти спортивного профілю.	Складові авторської моделі формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю рекомендовано використовувати у навчальних (навчально-тренувальних) програмах та, безпосередньо, у навчальному процесі, з акцентом на перспективну професійну діяльність випускників у галузі фізичної культури та спорту	Використання у навчальному процесі запропонованих заходів сприяло формуванню в учнів старших класів закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю початкових компетентностей з фізичної культури й вірогідному покращенню показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники Харківського фахового коледжу спорту
Заступник директора з навчальної роботи

Сергій СУХАРЕВ

Заступник директора з навчально-методичної роботи

Олена ФЕДУНОВА

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчально-виховного та освітнього процесу КЗ ЛОР «Львівський фаховий коледж спорту»

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику навчально-виховного та освітнього процесу учнів та студентів Львівського фахового коледжу спорту:

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Використання авторської моделі у процесі розробки навчальних та навчально-тренувальних програм для сприяння формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Цю модель сформовано на підставі компетентісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів	Авторську модель в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю рекомендовано використовувати у навчально-тренувальному процесі, з врахуванням перспективної професійної діяльності випускників у галузі фізичної культури та спорту	Використання запропонованих заходів у навчальному процесі сприяло формуванню в учнів старших класів базових компетентностей з фізичної культури при покращенні показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники КЗ ЛОР «ЛФКС»
Директор

Андрій ОКОНИЙ

Заступник директора

Андрій ТРОЦ

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику
освітнього процесу Харківського республіканського ліцею-інтернату
спортивного профілю

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього процесу здобувачів Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано використовувати складові авторської моделі у процесі розробки навчальних програм для сприяння формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Цю модель сформовано на підставі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів	Складові науково обґрунтованої авторської моделі використано у процесі розробки навчальних програм та безпосередньо навчально-тренувальному процесі, з орієнтацією на перспективну професійну діяльність випускників у галузі фізичної культури та спорту. Рекомендуємо до використання у навчальному процесі.	Використання у навчально-тренувальному процесі запропонованих заходів сприяло формуванню у випускників ліцею ключових компетентностей з фізичної культури та покращенню показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності учнів старших класів

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю
В.о. директора

Микола ГАЛАШКО

Методист

Світлана ГУНЬОНА

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику освітнього процесу Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради»

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього та навчально-тренувального процесу здобувачів Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради»

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано використовувати складові авторської моделі, що сформовано на підставі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів, у процесі розробки навчальних та навчально-тренувальних програм для сприяння формування компетентностей фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.	Складові авторської моделі в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю рекомендовано використовувати у процесі розробки навчальних програм та безпосередньо навчальному процесі, з акцентом на перспективну професійну діяльність випускників у галузі фізичної культури та спорту	Використання у навчальному процесі запропонованих заходів сприяло формуванню базових компетентностей уз фізичної культури, при вірогідному покращенні показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності учнів старших класів

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий коледж спорту» Дніпропетровської обласної ради»

Директор коледжу

Олег ДЕРЛЮК

Заступник директора з навчальної роботи

Світлана ПАРХОМЕЦЬ

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику освітнього процесу Комунального закладу Київської обласної ради

«Київський обласний спортивний фаховий коледж»

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього процесу здобувачів КЗ КОР «Київський обласний спортивний фаховий коледж»:

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано використовувати елементи авторської моделі у процесі розробки навчальних програм для сприяння формування компетентностей з фізичної культури в умовах закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Цю модель сформовано на підставі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного підходів	Складові науково обґрунтованої авторської моделі використано у процесі розробки навчальних програм та безпосередньо навчально-тренувальному процесі, з орієнтацією на перспективну професійну діяльність випускників у галузі фізичної культури та спорту. Рекомендуємо до використання у навчальному процесі	Використання у навчально-тренувальному процесі запропонованих заходів сприяло формуванню у випускників ліцею ключових компетентностей з фізичної культури та покращенню показників фізичного розвитку, стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності учнів старших класів

Автор

Ігор ПРИХОДЬКО

Представники КЗ КОР «Київський обласний спортивний фаховий коледж»

Директор

Світлана ПОТРСАЄВА

Заступник директора з навчально-методичної роботи

Олександр ЛЮБИМОВ

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику освітнього процесу КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ІМ. С. БУБКИ»

Ми, ті, які нижче підписалися, склали акт про те, що рекомендації та пропозиції результатів дисертаційного дослідження Приходька Ігоря Вікторовича, що виконувалось у межах тем НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196), на 2023–2028 рр. «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924), були внесені у практику освітнього процесу здобувачів КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ІМ. С. БУБКИ»:

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова повизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Використання авторської моделі у процесі розробки навчальних та навчально-тренувальних програм для формування ключових компетентностей з фізичної культури у умовах спеціалізованої освіти спортивного профілю.	Авторську модель в умовах спеціалізованої освіти спортивного профілю рекомендовано використовувати у навчально-тренувальному процесі, з врахуванням перспективної професійної діяльності випускників у галузі фізичної культури та спорту	Використання запропонованих заходів у навчальному процесі сприяло формуванню в учнів старших класів ключових компетентностей з фізичної культури при покращенні показників фізичного розвитку, фізичного стану, фізичного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, рухових якостей та спортивної майстерності

Автор

 Ігор ПРИХОДЬКО

Представники КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ІМ. С. БУБКИ»

Директор

 Ігор АНУШКЕВИЧ

Заступник директора з навчальної роботи

 Ірина СИТКОВСЬКА

Анкета професійного самовизначення учнів

Прізвище _____ Ім'я _____

Клас _____ Група _____ Вік _____ Дата заповнення _____

Професія батьків: Мати _____

Батько _____

Шановні учні! Просимо Вас точніше відповісти на запропоновані Вам питання (підкреслити те, що на вашу думку вірно по відношенню до Вас або дописати те, чого бракує).

1. Яка сфера професійної діяльності Вас найбільше цікавить? (підкресліть)

- 1) Фізична культура і спорт;
- 2) Культура і мистецтво;
- 3) Гуманітарні науки;
- 4) Соціологія;
- 5) Управління та адміністрування;
- 6) Правознавство, юриспруденція;
- 7) Освіта, педагогіка;
- 8) Економіка та фінанси
- 9) Інформаційні технології;
- 10) Архітектура та будівництво;
- 11) Охорона здоров'я;
- 12) Військова справа, національна безпека, Безпека державного кордону;
- 13) Немає визначених інтересів
- 14) Якщо що-небудь інше – допишіть: _____.

2. Чим Ви любите займатись у вільний час? (підкресліть)

- 1) Читати;
- 2) Малювати;
- 3) Грати на музичних інструментах;
- 4) Грати на комп'ютері або телефоні;
- 5) Займатися спортом;
- 6) Немає визначених інтересів
- 7) Якщо що-небудь інше – допишіть: _____.

3. В яких шкільних гуртках чи спеціальних гуртках займаєтесь додатково?

4. В яких школах чи гуртках хотіли б займатися?

5. Чи обрали Ви собі професію, за якою хотіли б працювати після закінчення навчання? (підкресліть)

- 1) Так, твердо обрав;
- 2) Так, але ще не твердо;
- 3) Ні, не обрав, але замислювався;
- 4) Над цим не замислювався.

6. Яку професію Ви б хотіли обрати після закінчення навчання у Фаховому коледжі спорту?

7. Знання яких 3 навчальних предметів, на Вашу думку, необхідно для успішного оволодіння професією, яку б Ви хотіли обрати?

- 1) _____ 2)
- _____ 3)

8. Які якості (здібності), на Вашу думку, потрібні для оволодіння обраною професією?

9. Що Вас приваблює в майбутній професії (підкресліть або зробіть відповідний допис)

- 1) Сам процес професійної діяльності;
- 2) Можливість стати відомим;
- 3) Можливість досягти успіху;
- 4) Висока матеріальна забезпеченість;
- 5) Підвищена відповідальність;
- 6) Нові враження;
- 7) Користь для суспільства;
- 8) Професійний зріст;
- 9) Можливість створити щось нове;
- 10) Інший варіант (вказіть) _____.

10. Які джерела Ваших знань про цю професію? (підкресліть)

- 1) Вчителі (вказіть, з якого предмету) _____ ;
- 2) Тренери;
- 3) Батьки;
- 4) Засоби масової інформації;

- 5) Профорієнтовані заходи в ліцею (екскурсії, лекції, зустріч з відомими людьми);
- 6) Знайомі;
- 7) Інші джерела (вказіть, які саме) _____.

11. Які інші професії Вас приваблюють (напишіть)

_____.

_____.

12. Що Ви збираєтесь робити після закінчення 11 класу?

- 1) Вступити до 1 курсу коледжу;
- 2) Вступити до закладу вищої освіти;
- 3) Обрати інший варіант (Вказіть, який саме)
- _____.
- 4) Не замислювався.

Дякуємо Вам за ваші відповіді!

Експертний аналіз даних (за О. Ольховий, 2012 р.)

Основою експертного опитування з наступною оцінкою і вибором кращого варіанта була об'єктивність експертних оцінок, яка базувалась на тому, що характеристика досліджуваного явища трактується як випадкова величина, відображенням закону розподілу якої є індивідуальна оцінка експерта про вірогідність і значущість того чи іншого питання. Справжнє значення досліджуваної характеристики знаходилось усередині діапазону оцінок, отриманих від експертів.

Відповідно до процедури експертного опитування за методом Дельфі, основу якого становлять досліджувані питання, експертам надавались основні питання безпосередньо в момент анкетування, не дозволялось обмінюватися думками з приводу розв'язуваної проблеми, чим забезпечувалась незалежність думок.

Процедура опитування проходила поетапно:

експертам пропонувалось відповісти на перелік питань, детально сформульованих з досліджуваної проблеми;

кожний учасник відповідав на питання анонімно;

результати експертного опитування заносились до бази даних АІС "СААТІ", в якій за допомогою "Матриці парних порівнянь", наведеної далі (Н.6), обчислювались вагові коефіцієнти показників та складався загальний документ;

кожний експерт отримував копію загального документа, після чого проводилось дискусійне обговорення розв'язуваної проблеми для коригування складових компонентів системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів.

Для визначення вагомості складових досліджуваних питань експертам запропоновано систему визначення вагомості їх показників (табл. А.1).

Таблиця А.1

**Система визначення вагомості показників інтегральної оцінки
готовності до управління фізичною підготовкою [141]**

Ступінь важливості	Визначення	Пояснення
1	Однакова значущість	Дві дії вносять однакові досягнення
3	Деяка перевага значущості однієї дії над іншими (слабка значущість)	Існують міркування на користь переваги однієї із дій, але ці міркування недостатньо переконливі
5	Суттєва або сильна значущість	Є надійні дані і логічні міркування для того, щоб показати перевагу однієї з дій
7	Очевидна значущість	Переконливе свідчення на користь переваги однієї дії над іншою
9	Абсолютна значущість	Свідчення на користь переваги однієї дії над іншою у вищій мірі переконливі
2,4,6,8	Проміжні значення між двома сусідніми судженнями	Ситуації, при яких необхідне компромісне рішення
Обернені величини наведених вище чисел	Якщо дії <i>i</i> при порівнянні з дією <i>j</i> приписується одне з визначених вище ненульових чисел, тоді дії <i>i</i> при порівнянні з дією <i>j</i> приписується обернене значення	Якщо узгодженість була постульована при одержанні <i>N</i> числових значень для створення матриці
Раціональні значення	Відношення, що виникають для заданої шкали	Те ж саме

Розглянемо коротко алгоритм Т.Л. Сааті у застосуванні до задачі експертного вагового визначення досліджуваних показників [141]. Робота мала, в основному, практичний характер і тому не містила тонких математичних аспектів з фундаментальної теорії ієрархічних систем.

Позначимо певну групу показників (R)

$$r_1, r_2, r_3, r_4, \dots, r_N, \quad (H.1)$$

де N – кількість досліджуваних показників. Наприклад, це можуть бути такі показники фізичних якостей, як

$$r_1 = \{ \text{сила} \}; \quad (\text{H.2})$$

$$r_2 = \{ \text{швидкість} \};$$

$$r_3 = \{ \text{спритність} \};$$

$$r_4 = \{ \text{витривалість} \}$$

тощо [402].

На підставі наявних показників, їх вплив на професійну готовність може бути подана у вигляді

$$R = \sum_{i=1}^N \gamma_i r_i, \quad (\text{H.3})$$

де γ_i – ваговий коефіцієнт показника, що характеризує пріоритетність впливу відповідного показника при оцінці його професійного рівня.

Величина $\gamma_i, i = \overline{1, N}$ визначається за допомогою експертної оцінки.

Для вирішення задачі впорядкування групи досліджуваних показників (H.2) за пріоритетністю до педагогічного експерименту залучаються експерти, які повинні сформувавши експертну матрицю пріоритетності чи квадратну матрицю парних порівнянь A [141] кількісної міри ступеня важливості й пріоритетності досліджуваних показників (H.2).

Дана матриця є квадратною з розміром $N \times N$ з позитивними елементами та з оберненою симетрією:

$$A = \{ a_{ij} \}, \quad i, j = \overline{1, N}, \quad (\text{H.4})$$

$$(\text{H.5})$$

$$a_{ij} = \begin{cases} p_{ij}, & \text{якщо } p_{ij} \geq 1 \\ \frac{1}{p_{ji}}, & \text{якщо } p_{ji} \geq 1 \end{cases}$$

де: $p_{ij} = 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9;$

N – число показників інтегральної оцінки;

r_{ij} – пріоритет показника r_i над r_j за дев'ятибальною шкалою (a_{ij} показує, наскільки показник інтегральної оцінки r_i є більш пріоритетним (вагомим), ніж показник r_j).

Визначення експертами вагомості (пріоритету) досліджуваних показників проводилось за дев'ятибальною шкалою оцінювання (табл. Н.1). Фізичний сенс цілих бальних значень r від 1 до 9 запозичуємо з роботи Т.Л. Сааті [141]. Так, для визначення досліджуваних показників (Н.2), використовуючи таблицю А.1, можна сформуванати таку експертну матрицю пріоритетності:

(Н.6)

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 1/3 & 1/7 \\ 1/2 & 1 & 1/2 & 1/3 \\ 3 & 2 & 1 & 1/2 \\ 7 & 3 & 2 & 1 \end{pmatrix}$$

Якщо матриця попарних порівнянь сформована $A = \{a_{ij}\}$, задача визначення ваги або кількісної міри ступеня важливості і пріоритетності кожного з N показників R , згідно з теорією ієрархічних систем Т.Л. Сааті [141] зводиться до задачі розкладення матриці A на власні значення і власні вектори:

$$AN = \lambda N \quad (\text{Н.7})$$

$$\det(A - \lambda I) = 0 \quad (\text{Н.8})$$

$$I = (I_{ij}),$$

$$I_{ij} = \begin{cases} 1, i = j \\ 0, i \neq j \end{cases}$$

де: λ – власне значення матриці A , яке є рішенням характеристичного алгоритмічного рівняння (2.8); I – одинична матриця; N – власний вектор, відповідний власному значенню λ , або нормований вектор пріоритетів

(вагомості) досліджуваних показників.

Для розрахунку вектора пріоритетів використано такий прийом, що забезпечує високу точність (не гірше 5 %):

1. Перемножуються елементи в кожному рядку матриці парних порівнянь:

$$(H.9)$$

$$W_i = \prod_{j=1}^N a_{ij}$$

де N – порядок матриці.

2. Обчислюється корінь N -го ступеня з кожного W_i . Вектор $V = \{V_i\}$ є ненормованим вектором пріоритетності:

$$V_i = \sqrt[N]{W_i} \quad i=1, \dots, N. \quad (H.10)$$

3. Отримується нормований вектор пріоритетності N шляхом нормування елементів вектора V :

$$; i=1, \dots, N. \quad (H.11)$$

$$H_i = \frac{V_i}{\sum_{i=1}^N V_i}$$

Отриманий вектор $H = \{H_i\}$ є нормованим вектором пріоритетів, або власним вектором матриці судження.

Характеристичне алгоритмічне рівняння (H.8) має N коренів, які упорядкуємо у порядку зменшення (сформуємо варіаційний ряд):

$$\lambda_1 > \lambda_2 > \lambda_3 > \lambda_4 > \dots > \lambda_N, \quad (H.12)$$

$$\lambda_1 = \max \lambda_i, \quad i = \overline{1, N} \quad (H.13)$$

Позначимо власний вектор матриці (H.6), відповідний максимальному власному числу λ_{\max} як H_{\max} :

(H.14)

$$\mathbf{H}_{\max} = \begin{pmatrix} \mathbf{H}_1 \\ \mathbf{H}_2 \\ \mathbf{H}_3 \\ \mathbf{H}_4 \\ \cdot \\ \mathbf{H}_N \end{pmatrix}$$

Тоді ваговий вектор пріоритетності досліджуваних показників подається у вигляді такого рішення [141]:

$$\begin{aligned} W &= qH, & \sum_{i=1}^N \gamma_i &= 1, & (H.15) \\ q &= \frac{1}{\sum_{i=1}^N H_i}, \\ \gamma_i &\geq 0 \end{aligned}$$

Як показано у роботі [141] $\lambda_{\max} > N$, при цьому міра ступеня узгодженості та логічності суджень, допущених експериментом (експертних оцінок), оцінюється тут індексом узгодженості (ІУ):

$$IY = \frac{\lambda_{\max} - N}{N - 1} \quad (H.16)$$

Чим менше значення ІУ, тим більша ступінь довіри до рішення (H.15). Числовою мірою ступеня довіри може бути різниця

$$G = 1 - IY = 1 - \frac{\lambda_{\max} - N}{N - 1} \quad (H.17)$$

Поряд з індексом узгодженості також використовується відношення узгодженості (ВУ):

$$ВУ = \frac{IY}{M(IY)}, \quad (2.18)$$

де $M(IY)$ – середнє значення індексу узгодженості випадковим чином створеної матриці парних порівнянь, що засноване на експериментальних даних (табл. А.2), отриманих Т.Л. Сааті [141].

Як допустиме використовується значення $ВУ \leq 0,10$. Якщо для матриці парних порівнянь відношення узгодженості $ВУ > 0,10$, то це свідчить про існуюче порушення логічності суджень допущених експериментом, при заповненні матриці. Такі експертні дані не підлягають використанню та повинні бути переглянуті.

Таблиця А.2

Середнє значення індексу узгодженості матриці парних порівнянь [141]

Розмір матриці N	3	4	5	6	7	8	9	10
Випадкова узгодженість $M(IY)$	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49

Відзначимо, що для визначення максимального власного числа і максимального власного вектора H_{\max} експертної матриці пріоритетності (Н.6) існують достатньо швидкі і точні числові ітераційні методи [141]. У цій роботі використовувався метод простої ітерації.

Зокрема, для експертної матриці пріоритетності (Н.6) отримано таке рішення:

$$\lambda_{\max} = 4,239, \quad G = 0,94 \text{ (94,0 \%)}, \quad (Н.19)$$

$$\gamma_1 = 0,184; \quad \gamma_2 = 0,113; \quad \gamma_3 = 0,265; \quad \gamma_4 = 0,438.$$

Таким чином, серед досліджуваних показників (Н.2), згідно з експертною матрицею пріоритетності (Н.6), найбільш пріоритетним є показник r_4 (0,438), менш пріоритетним – r_3 (0,265), ще менш пріоритетним – r_1 (0,184) і найменш пріоритетним – r_2 (0,113). При цьому ступінь довіри до рішення окремого експерта (Н.19) складає 94,0 %.

У випадках $N = 2, 3, 4$ можна отримати аналогічне рішення спектральної задачі для експертної матриці пріоритетності, оскільки алгебраїчні рівняння ступеня, не вище п'ятого, вирішуються у квадратурах [141]. У випадках $N > 5$ спектральна задача для експертної матриці пріоритетності вирішується числовими ітераційними методами.

За результатами використаного методу та проведених досліджень ми отримали середні показники вагових коефіцієнтів сценарію загалом за всіма його складовими, що дозволило оперативно відобразити всі результати експертної оцінки щодо коефіцієнтів вагомості досліджуваних показників (підрозділ 2.1.2).

Анкета опитувальника
«Дослідження вольової саморегуляції»
(за методикою А.В. Зверькова та Е.В. Ейдмана)

Шановні учні!

Просимо Вас відповісти на 30 тверджень опитувальника. У бланку навпроти кожного питання проставите, будь ласка, знак «+», якщо твердження відповідає Вашому стану, або знак «-», якщо твердження не відповідає. Над відповідями довго не замислюйтесь. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в даному випадку бути не може.

1. Якщо щось не клеїться, у мене нерідко з'являється бажання кинути цю справу.
2. Я не відмовляюся від своїх планів і справ, навіть якщо доводиться вибирати між ними й приємною компанією.
3. При необхідності мені неважко стримати вибух гніву.
4. Звичайно я зберігаю спокій чекаючи приятеля, що спізнюється до призначеного часу.
5. Мене важко відволікти від початої роботи.
6. Мене сильно вибиває з колії фізичний біль.
7. Я завжди намагаюся вислухати співрозмовника, не перебиваючи, навіть якщо не терпиться йому заперечити.
8. Я завжди “гну” свою лінію.
9. Якщо треба, я можу не спати ніч безперервно (наприклад, робота, чергуванні) і весь наступний день бути в “гарній формі”.
10. Мої плани занадто часто перекреслюються зовнішніми обставинами.
11. Я вважаю себе терплячою людиною.
12. Не так-то просто мене змусити себе холодокровно спостерігати хвилююче видовище.
13. Мені рідко вдається змусити себе продовжувати роботу після серії образливих невдач.
14. Якщо я ставлюся до когось погано, мені важко приховувати свою неприязнь до нього.
15. При необхідності я можу займатися своєю справою у незручній і невідповідній обстановці.
16. Мені сильно ускладнює роботу розуміння того, що їй необхідно будь-що зробити на певний термін.
17. Вважаю себе рішучою людиною.
18. З фізичною утомою я справляюся легше, ніж інші.
19. Краще почекати ліфт, чим підніматися по сходам.
20. Зіпсувати мені настрої не так-то просто.
21. Іноді якась дрібниця опановує моїми думками, не дає спокою, і я ніяк не можу її спекатись.
22. Мені важче зосередитися на завданні або роботі, ніж над чимось іншим.

23. Переспорити мене важко.
24. Я завжди прагну довести почату справу до кінця.
25. Мене легко відволікти від справ.
26. Я іноді розумію, що намагаюся домогтися свого всупереч об'єктивним обставинам.
27. Люди часом заздять моєму терпінню й скрупульозності.
28. Мені важко зберегти спокій у стресовій ситуації.
29. Я розумію, що під час монотонної роботи мимоволі починаю змінювати спосіб дії, навіть якщо це часом приводить до погіршення результатів.
30. Мене зазвичай сильно дратує, коли “перед носом” зачиняються двері транспорту, що йде, або ліфта.

Щиро вдячні за Ваші відповіді!

Анкета опитувальника
«Діагностика рівня розвитку рефлексивності»
(за методикою А.В. Карпова)

Шановні учні!

Просимо Вас відповісти на 27 тверджень опитувальника. У бланку навпроти кожного питання проставите, будь ласка, знак «+», що відповідатиме одному із семи запропонованих варіантів. Над відповідями довго не замислюйтесь.

Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в даному випадку бути не може.

1	2	3	4	5	6	7
Абсолютно невірно	Невірно	Мабуть невірно	Не знаю	Мабуть вірно	Вірно	Абсолютно вірно

№	Текст питання	1	2	3	4	5	6	7
1.	Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити							
2.	Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку							
3.	Перш ніж подзвонити, я зазвичай подумки планую майбутню розмову							
4.	Зробивши щось не так, я потім довго не можу відволіктися від думок про це							
5.	Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок							
6.	Приставаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі							
7.	Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення							
8.	Буває, що я не можу зрозуміти, чому будь-хто незадоволений мною							
9.	Я часто ставлю себе на місце іншої людини							
10.	Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи							

11.	Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не склав план							
12.	Я віддаю перевагу діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач							
13.	Я досить легко приймаю рішення щодо цінної покупки							
14.	Зазвичай, якщо я щось задумав, то потім прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти							
15.	Я турбуюся про своє майбутнє							
16.	Думаю, що в безлічі ситуацій необхідно діяти швидко, керуючись думкою, яка першою прийшла в голову							
17.	Часом я приймаю необдумані рішення							
18.	Закінчивши розмову, я, інколи, продовжую вести її подумки, наводячи все нові і нові аргументи на захист своєї точки зору							
19.	Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я передусім починаю з себе							
20.	Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити							
21.	У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі							
22.	Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я як би подумки веду з нею діалог							
23.	Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають у інших людей мої слова і вчинки							
24.	Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб її не образити							

25.	Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами							
26.	Якщо я з кимось сварюся, то здебільшого не вважаю себе винним							
27.	Рідко буває так, що я шкодую про сказане							

Щиро вдячні за Вашу думку!